

Comunități creștine pline de viață

Dinamismul eclezial în Scrisorile Pastorale
ale Sfântului Paul

Titlul în original: Lettere pastorali, 1-2 Timoteo, Tito (introduzione e commento).

© Edizioni Messaggero, Padova, 2007.

© Editura Galaxia Gutenberg, 2011, pentru versiunea în limba română

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

ORSATTI, MAURO

Comunități creștine pline de viață : dinamismul eclezial în Scrisorile Pastorale ale Sfântului Paul / Mauro Orsatti ; prefață: Mauro Orsatti ; trad.: pr. dr. Călin-Daniel Paulea. prof. Adriana Zaharia ; - Tâgu Lăpuș : Galaxia Gutenberg, 2011

Bibliogr.

ISBN 978-973-141-393-8

I. Orsatti, Mauro (pref.)

II. Paulea, Călin-Daniel (trad.)

III. Zaharia, Adriana (trad.)

Comunități creștine pline de viață

Dinamismul eclezial în Scrisorile Pastorale
ale Sfântului Paul

Traducerea din limba italiană de:
Pr. Dr. Călin-Daniel PAȚULEA
Prof. Adriana ZAHARIA

Galaxia Gutenberg
2011

Prefață

«Cuvântul lui Dumnezeu nu poate fi legat» (2 Tim 2, 9) strigă Paul, prizonier în trup, dar liber în spirit. Pentru a deveni și noi liberi, trebuie să prețuim acest cuvânt care luminează mintea, încălzește inima, înlesnește întâlnirea cu Hristos și ne conduce spre frații noștri.

Călăuza noastră în acest demers sunt cele două Scrisori către Timotei și cea către Tit, trei scrieri nu foarte cunoscute și, prin urmare, nu apreciate așa cum se cuvine. Metoda de abordare e cea de lectio divina: mai întâi se propune o scurtă prezentare a textului care să ajute cititorul în descifrarea mesajului (comentariu important); urmează încercarea de a transpune împrejurările textului în viața proprie în așa fel încât să se oglindească în acesta (actualizare); o serie de întrebări impulsionează la o trăire personală și comunitară (reflecția individuală și de grup). Punctul culminant este lăsat pe deplin în seama cititorului: este vorba despre rugăciunea care conduce spre acțiunea și viața cotidiană.

Consecința acestei metode de rugăciune ar trebui să se manifeste printr-o viață creștină mai angajată, impulsionată de acțiunile Spiritului Sfânt, după cum prevestește și Ioan Paul II în *Novo millennio ineunte* (n. 39): «ascultarea Cuvântului să devină o întâlnire vitală, în antica și mereu autentică tradiție lectio divina, care face posibilă surprinderea în textul biblic a cuvântului viu care cheamă, îndrumă și modelează existența». Conciliul Vatican II deja recomandase apropierea frecventă și afectuoasă de Cuvântul lui Dumnezeu (cf. DV n. 25), pornind de la neîntrerupta tradiție a Bisericii, prin glasul sfântului

Ioan Gură de Aur: «Nu-l auzi pe Domnul care zice: „Unde sunt doi sau trei adunați în numele meu, eu sunt în mijlocul lor”? (Mt 18, 20). Și nu va fi prezent acolo unde se află un popor așa numeros, unit de lanțurile iubirii? Mă sprijin poate pe propriile mele forțe? Nu, pentru că am promisiunea sa, am cu mine cuvântul său: acesta este toiagul meu, siguranța mea, portul meu liniștit. Chiar dacă întreaga lume e tulburată, am în mâinile mele Scriptura sa, citesc cuvântul său. El este siguranța mea și apărarea mea. El zice: „Eu sunt cu voi în toate zilele până la sfârșitul lumii”» (Mt 28, 20).

Mauro Orsatti
30 septembrie 2006
Sărbătoarea Sfântului Ieronim,
patronul erudiției teologice

INTRODUCERE

SCRISORILE PASTORALE: 1-2 TIMOTEI TIT

Lectura Noului Testament este inițiată de Paul când adresează o scrisoare comunității din Tesalonic, în jurul anului 51. Vor urma alte scrisori, al căror număr ajunge la treisprezece și care fac din Paul un excelent autor, prolific prin cantitate și profund prin mesaj.

Printre scrisorile pauline, un mic grup de trei se distinge atât prin destinatari, cât și prin conținut. Spre deosebire de celelalte scrisori, care au ca destinatari o comunitate, aceste trei sunt adresate unor persoane, două lui Timotei și una lui Tit. Cei doi sunt responsabili de comunități, respectiv cea din Efes și cea din Creta, ceea ce explică, în mare parte, conținutul și tonul scrisorilor. Are dreptate profesorul german Paul Anton să utilizeze, deja din anul 1726, formula „scrisori pastorale”, folosită și azi. Efectiv, aceste scrisori au un caracter exortativ, cu directive adresate celor doi responsabili de comunitate. Înainte de acesta, Augustin și apoi Evul Mediu le-au numit „scrisori pontificale”, pentru indicațiile în privința cârmuirii și organizării bisericilor. Toma de Aquino, comentând Prima Scrisoare către Timotei, o caracterizase ca „regulă pentru păstori”. În termeni mai simpli și apelând la limbajul nostru, am putea spune că aceste texte, pe care vrem să le examinăm, sunt prima schiță pentru un codice de drept canonic.

DESTINATARI

Scrisorile pastorale au doi destinatari preciși, Timotei și Tit. Un plus de atenție vizavi de persoana lor devine o valoroasă ocazie de a înțelege mai bine textul și mesajul său. De aceea, vom zăbovi puțin pentru a furniza un *identikit*, folosind datele biblice pe care le deținem.

Timotei

Analizând statisticile, trebuie imediat să spunem că ne aflăm în prezența colaboratorului prin excelență. Timotei este citat în 10 scrisori pauline. Dacă adăugăm și Faptele Apostolilor și Evrei, numele său apare de 24 de ori în Noul Testament: de 6 ori în Fapte, de 17 în scrisorile pauline și o dată în Evrei.

Un număr așa mare de menționări favorizează reconstrucția unei cărți de identitate suficient de complete. Timotei este cu siguranță unul dintre colaboratorii cei mai de încredere și mai fideli. Paul îl întâlnește la Listra cu ocazia celei de-a doua călătorii misionare (cf. Fap 16, 1). În mod excepțional cunoaștem ceva despre familia lui Timotei: tatăl său era grec, în vreme ce mama sa era evreică și se numea Eunice. Suntem informați chiar și despre numele bunicii, Loide (cf. 2 Tim 1, 5). Putem spune deci că în privința credinței sale, Timotei a avut exemple deja în interiorul familiei. Conform dreptului ebraic, fiind fiu al unei femei evreice, Timotei trebuia să fie tăiat împrejur; acest lucru se întâmplă când Paul i-o cere pentru a-i putea deveni colaborator și pentru a nu da ocazia unor critici sau refuzuri din partea iudeilor (cf. Fap 16, 3).

Timotei și Sila devin, în cea de-a doua călătorie

misionară, cei mai apropiați colaboratori ai lui Paul. Împreună traversează Asia Mică și ajung în Macedonia. Când Paul, constrâns de circumstanțe, trebuie să părăsească în grabă Macedonia și să remedieze situația la Atena, lasă în urmă pe Timotei și pe Sila care îl ajung apoi la Atena (cf. Fap 17, 14; 18, 5). Din nou Timotei este trimis la Tesalonic (cf. 1 Tes 3, 1 ș.u.) cu sarcini de încredere. În mod evident el se bucura de stimă nu doar din partea lui Paul, ci și din partea comunității: doar astfel putem explica rolul său de mediator. Îl găsim apoi pe Timotei la Corint, ca și colaborator permanent al Apostolului. Din acest oraș au fost trimise cele două scrisori către Tesaloniceni, iar Timotei apare printre expeditori.

În timpul celei de-a treia călătorii misionare, Timotei se găsește încă lângă Paul. El este cel căruia Apostolul îi încredințează o misiune la Corint, în timp ce el rămâne la Efes (cf. 1 Cor 4, 17; 16, 10; Fap 19, 22). Nu suntem în măsură să dovedim cu certitudine că, efectiv, el a ajuns la Corint și a putut realiza misiunea încredințată. Nu avem de fapt niciun rezultat al unei asemenea misiuni. Cu siguranță însă putem spune că Paul l-a așteptat în Macedonia, unde a scris 2 Cor; Timotei figura printre expeditori. Faptele Apostolilor îl numesc încă pe Timotei la întoarcerea din Macedonia spre Ierusalim (cf. Fap 20, 4), chiar dacă, poate, nu a ajuns. Cu toată probabilitatea s-a oprit la Efes, unde își va asuma un rol organizatoric în cadrul comunității (cf. 1 Tim 1, 3).

Timotei nu întreprinde împreună cu Paul călătoria de la închisoare spre Roma (cf. Fap 27, 2), ci ajunge în capitală mai târziu, rămânând alături de Paul, așa cum reiese din Col 1, 1; Fm 1 (cf. și Fil 1, 1; 2, 19).

Urmarea rămâne neclară. Puțin sau chiar nimic nu știm despre faptele lui Paul după eliberare și despre prezența sau absența lui Timotei. El se află la Efes, tânăr cap al comunității și cu destule probleme de înfruntat (cf. 1 Tim 4, 12).

În timpul celei de-a doua perioade de încarcerare la Roma a lui Paul, este rechemat la Roma de către Apostol (cf. 2 Tim 4, 9.21). Chiar din această scrisoare se vede cât îl stima Paul pe colaboratorul căruia îi trimite epistola, care se prezintă ca un adevărat testament spiritual.

Sarcina lui Timotei era cea de evanghelizare (cf. 2 Tim 4, 5) și o îndeplinește în multe localități. Pentru această misiune fusese ales, putem spune chiar consacrat (cf. 1 Tim 1, 18; 4, 14), și de aceea îi fuseseră dăruite carisme particulare (cf. 2 Tim 1, 6), când primise punerea mâinilor din partea lui Paul și a Bătrânilor. Era familiarizat cu Scripturile încă din tinerețe, ajungând la o asemenea sensibilitate în sânul familiei, mama și bunica sa fiind creștine (cf. 2 Tim 1, 5; 3, 15). Pe un fundament atât de solid, Paul a avut ocazia să modeleze un adevărat apostol.

Tit

Și el colaborator al lui Paul, însărcinat cu misiuni importante, este citat de 13 ori în Noul Testament și permanent în scrisorile pauline, mai ales în 2 Cor. În mod straniu, nu apare niciodată în Faptele Apostolilor; s-a căutat o explicație: că ar fi frate cu Luca, și din acest motiv nu ar fi fost citat, dar rămâne doar o simplă ipoteză.

Pentru unele date biografice, considerăm importante indicațiile oferite de Scrisoarea către Galateni. Tit este prezentat ca un creștin de origine păgână care îl însoțea pe Paul și pe Barnaba la Ierusalim. Fiind grec, cei care țineau la legile iudaice pretindeau să fie tăiat împrejur, însă Paul se opune cu putere pentru a nu le da câștig de cauză (cf. Gal 2, 1-5). Observăm diferența de atitudine din partea lui Paul vizavi de Timotei și Tit: pentru cel dintâi, fiu de mamă evreică, Paul cere tăierea împrejur (cf. Fap 16, 3); pentru cel de-al doilea, de

origine păgână, Paul se opune tăierii împrejur.

Activitatea și personalitatea lui Tit sunt puse în lumină de raportul său cu comunitatea din Corint, după cum putem citi în cea de-a doua scrisoare pe care Paul o trimite acestei comunități. Tit este trimis de Paul în Corint, unde o comunitate scindată de discordie amenința genuinitatea mesajul evanghelic. El obține succes, unde Paul și poate același Timotei, trimis în mod expres, nu au reușit (cf. 1 Cor 4, 17). De fapt, când îl întâlnește pe Paul în Macedonia, poate spune că în comunitate lucrurile s-au calmat și liniștea domnește în Corint (cf. 2 Cor 2, 13; 7, 6.13 ș.u.). Din nou îi este încredințată lui Tit o delicată misiune, de această dată în legătură cu colecta pentru comunitatea săracă din Ierusalim (cf. 2 Cor 8, 6.16.23; 12, 18).

Din Tt 1,5 reiese că este trimis de Paul în Creta, unde își asumă călăuzirea comunității. Scrisoarea dovedește marea stimă pe care Paul o nutrește față de el (cf. Tt 1, 4), de altfel demonstrată și în altă parte (cf. 2 Cor 12, 18). Conform mărturiei din 2 Tim 4, 10 a fost trimis de Paul în Dalmația, unde presupunem că apăruseră probleme. Putem să zicem că el este misionarul cauzelor dificile, omul potrivit pentru a înfrunța și rezolva situațiile delicate. Nu este așadar dificil să deducem că avea putere de conciliere, dincolo de o mare credință care îl pune necondiționat la dispoziția Evangheliei.

AUTENTICITATE ȘI DATĂ

O problemă discutată și controversată încă este cea a autenticității celor trei scrisori pastorale. Începem cu observația că ele lipsesc din P⁴⁶, mărturia cea mai veche despre scrisorile pauline, datând din secolul III. Trebuie imediat adăugat că ultimele file s-au pierdut și deci putem trage concluzia că scrisorile noastre sunt absente. Știm însă că sunt citate de

Canonul Muratorian și de către Irineu din Lion cam prin anul 200, și sunt prezente în marile manuscrise majuscule S și A. Lipsesc din manuscrisul B, deoarece și de aici s-au pierdut ultimele file. Putem trage concluzia că mărturiile antice și critica textuală afirmă nu doar existența, ci și paternitatea paulină.

Azi, marea majoritate a criticilor le consideră deuteropauline, scrise de către un discipol al lui Paul. Chestiunea e departe de a fi rezolvată. Nu sunt puține dubiile care se infiltrează în această certitudine, care părea de nezdruccinat până acum câțiva ani. Un recent studiu realizat de către Murphy-O'Connor revendică autenticitatea pentru 2 Tim și o delimitează de celelalte două scrisori. Argumentele în favoarea uneia sau alteia dintre poziții se referă la vocabular, stil și conținut. Nimeni nu poate de fapt nega unele particularități stilistice și de conținut ale scrisorilor. La nivelul vocabularului, dintr-un total de 848 cuvinte, 305 nu se regăsesc în restul scrisorilor pauline. Și vreo 40 sunt termeni importanți, ca, de exemplu, „lege”, „libertate”, „carne”, „spirit”. În compensație, apare o terminologie ce nu poate fi regăsită în alte scrieri pauline, ca, de exemplu, „doctrină sănătoasă”, „conștiință bună”, „pietate”, „sobrietate”, „depozit”. La nivel de conținut găsim denunțarea degenerărilor doctrinare, o puternică chemare la ordinea structurală a comunităților cu drepturi/datorii ale unor categorii (episcopi, diaconi, prezbiteri, văduve...). La nivel de organizare, se respiră aerul sfârșitului de secol.

Incertitudinea paternității se reflectă în datarea diferită. Dacă scrierile sunt ale lui Paul, data este fixată la începutul anilor 60, altfel este mutată înspre anii 80-90, și chiar la începutul secolului II.

În atmosfera plină de incertitudine care domnește în acest caz, nu ne displace să păstrăm tradiția care îi recunoaște

lui Paul paternitatea scrisorilor pastorale. Nimic nu exclude aportul adus de un eventual secretar care poate să fi inserat un vocabular propriu și unele trăiri personale. În antichitate, scrisul era complicat și necesita mult timp. Se poate presupune că Paul ar fi prezentat ideile, lăsând secretarului sarcina de a le elabora și de a le fixa în scris. Acesta ar putea fi un motiv care să justifice schimbările de stil și atenția îndreptată spre anumite interese.

3. SCHEMA ȘI CONȚINUTUL

Prezentarea unei scheme servește la a da un prim cadru, sumar și totuși concret, al structurii celor trei scrieri și conținutului lor. Iată o propunere:

Prima Scrisoare către Timotei

1,1-2	Adresă și salutări către Timotei
1,3-11	punere în gardă referitor la falșii învățători
1,12-20	convertirea lui Paul și misiunea încredințată lui Timotei
2,1-15	rugăciune și comportament (în special al femeilor) în adunările liturgice
3,1-16	cerințe pentru episcopat și diaconat
4,1-5	împotriva falșilor învățători
4,6-5,2	încurajarea lui Timotei pentru a se dedica învățării altora
5,3-6,2	recomandări pentru văduve, prezbiteri și sclavi
6,3-10	contra falșilor învățători și iubirea pentru bani
6,11-21a	misiunea pentru Timotei
6,21b	binecuvântarea finală

A doua Scrisoare către Timotei

1,1-5	adresă/salut către Timotei: amintiri din familia sa
1,6-18	încurajarea lui Timotei de către Paul, prizonier abandonat
2,1-13	exortarea predicării fidele a evangheliei
2,14-3,9	exemple de adevărată și falsă învățătură
3,10-4,8	încurajare finală pentru Timotei bazată pe exemplul lui Paul, aflat aproape de moarte
4,9-18	ultimele vești și recomandări; situația lui Paul
4,19-22	salutări și binecuvântarea finală

Scrisoarea către Tit

1,1-4	adresă/salut către Tit
1,5-9	structura bisericii și numirea de prezbiteri/episcopi
1,10-16	false doctrine care amenință comunitatea
2,1-10	îndatoririle diverselor categorii
2,11-15	harul lui Dumnezeu manifestat în Hristos și anunțat de Tit
3,1-11	îndatoririle credincioșilor
3,12-15	recomandări și salutul

Ordinea sau succesiunea celor trei scrieri are o valoare relativă. Urmând criteriul literar, Prima Scrisoare către Timotei și Scrisoarea către Tit prezintă o asemănare tematică și spirituală care le apropie. Se deosebesc de cea de-a Doua Scrisoare către Timotei, care pare mai personală, datorită tonului de testament sau de discurs de adio. Prin urmare, primele două scrieri sunt considerate anterioare. În lista canonului, însă, ordinea este: Prima Scrisoare către Timotei, a

Doua Scrisoare către Timotei, Scrisoarea către Tit.

Cele trei scrisori nu au o structură tematică progresivă și deci nu este necesară lectura într-o anumită ordine. Ar putea fi mai indicată o lectură tematică ce urmează anumite filoane, dintre care putem alege câteva exemple: ordinea ecleziastică, figura păstorului, proiect de viață creștină, polemica împotriva ereticilor.

Comentariul care urmează merge în ordinea 1 Tim – Tt – 2 Tim. Pentru a fi mai practici în expunere și pentru a fi cât mai utili cititorului, vom respecta fiecare capitol și-l vom trata ca unitate. Împărțirea, chiar dacă e arbitrară, oferă avantajul unei delimitări simple a materialului.

COMENTARIU

FII CREDINCIOSI!

1Tim 1

¹ Paul, apostol al lui Hristos Isus, după porunca lui Dumnezeu, mântuitorul nostru, și a lui Hristos Isus, speranța noastră, ² lui Timotei, adevărat fiu în credință, har, îndurare și pace de la Dumnezeu Tatăl și de la Hristos Isus Domnul nostru. ³ După cum te-am rugat când am plecat spre Macedonia, rămâi la Efes ca să le poruncești unora să nu răspândească învățături greșite ⁴ și nici să nu se ocupe cu mituri și genealogii fără capăt. Acestea aduc mai degrabă controverse decât [slujesc] planul lui Dumnezeu în credință. ⁵ Însă scopul poruncii este iubirea dintr-o inimă curată, dintr-o conștiință bună și dintr-o credință neprefăcută. ⁶ Unii s-au îndepărtat de acestea și s-au rătăcit ajungând la discursuri fără sens. ⁷ Voind să fie învățători ai Legii, ei nu înțeleg nici ceea ce spun și nici ceea ce cred că demonstrează. ⁸ Or, noi știm că Legea este bună dacă cineva o folosește în mod legitim. ⁹ Este știut că nu pentru cel drept este dată Legea, ci pentru cei fărădelege și răzvrătiți, pentru cei nelegiuiți și păcătoși, pentru cei sacrilegi și profanatori, pentru cei ucigași de tată, ucigași de mamă, ¹⁰ pentru desfrânați și pentru homosexuali, pentru negustorii de oameni, pentru mincinoși, pentru sperjuri și pentru oricine se împotrivesc învățăturii sănatoase, ¹¹ conform evangheliei glorioase a lui Dumnezeu cel binecuvântat, care mi-a fost încredințată. ¹² Îi mulțumesc lui Hristos Isus Domnul nostru care m-a întărit pentru că m-a găsit vrednic de încredere rânduindu-mă în slujirea sa, ¹³ deși mai întâi am fost un defăimător, un persecutor și un insultător, dar am găsit îndurare, căci, în necredința mea, o făceam din neștiință. ¹⁴ Însă harul Domnului nostru s-a revărsat din plin împreună cu credința și iubirea care sunt în Hristos Isus. ¹⁵ Vrednic de crezut și de primit cu toată încrederea este cuvântul: "Hristos Isus a venit în lume ca să-i mântuiască pe cei păcătoși", între care eu sunt primul, ¹⁶ însă de aceea am găsit îndurare pentru ca Hristos Isus să-și arate mai întâi în mine toată îndelunga lui răbdare [făcând din mine] un model pentru cei care vor crede în el spre viața veșnică. ¹⁷ Regelui veacurilor, Celui Nepieritor, Celui Nevăzut și unicului Dumnezeu să-i fie cinste și glorie în vecii vecilor. Amin. ¹⁸ Îți încredințez această poruncă, fiul meu Timotei, potrivit cu profețiile făcute mai înainte în privința ta ca, în conformitate cu ele, să lupți lupta cea bună, ¹⁹ păstrând credința și conștiința curată pe care unii au renegat-o și au eșuat în privința credinței. ²⁰ Printre ei sunt Imeneu și Alexandru, pe care i-am lăsat pradă Satanei ca să învețe să nu mai rostească blasfemii.

«*Fii credincios!*» sună ca o invitație în întreg capitolul: credință față de chemarea lui Dumnezeu și credință față de voința sa, manifestată în tradiția nealterată a bisericii și devenită vizibilă prin viața atâtor persoane ce au trăit în spiritul evangheliei. Credința ne ferește de verbalismul inutil ca de o abatere periculoasă.

Capitolul are o fizionomie proprie și o structură bine conturată. După adresare, concisă dar eficientă (vv. 1-2), apare o primă exortatie către Timotei în care acesta este îndemnat să se ferească de falșii învățători fiindcă ei fac apel la caritate, dar se depărtează de lege, care e bună, dar relativă (vv.3-11). O frumoasă notă biografică, în care Paul se simte binecuvântat de Dumnezeu și chemat la misiune (vv. 12-17), pregătește pasajul celei de-a doua exortații în care i se cere lui Timotei să rămână neînfricat în fața unor dureroase căderi din credință (vv. 18-20).

Comentariu exegetic

Obișnuita adresare a scrisorilor antice devine un prim instrument de cateheză. Tonul este autoritar, fiindcă Paul se definește „apostol”, dens din punct de vedere teologic prin prezența titlului de „mântuitor”, care pune accent pe teologia pastorală, și confidențial prin delicatul «*adevăratul meu fiu întru credință*» care stabilește încă de la început raportul dintre Apostol și Timotei. Mesajul care urmează capătă importanță prin convingerea lui Paul că este apostolul lui Isus din porunca lui Dumnezeu și prin conștientizarea datoriei de a-l instrui pe Timotei. E un legitim transfer de autoritate.

Salutul inițial este o prevestire ce nu folosește nici grecescul „fi sănătos”, nici ebraicul „pace”, ci formula originală «*har, îndurare și pace*»: sunt darurile divine care înveșmântă persoana și îi conferă bunuri nepieritoare, în măsura în care găesc un teren propice.

Încă de la primele replici se poate observa tonul autoritar dar și binevoitor ce caracterizează întreaga scrisoare. Paul îi ceruse lui Timotei să rămână în Efes pentru a asigura aici o bună învățătură, necesară în cazul unei situații dispersive, confuze și chiar deficitare. Evanghelia este amenințată de prezența unor presupuși teologi pe care Paul îi etichetează fără ocolișuri: *«voind să fie învățători ai Legii, ei nu înțeleg nici ceea ce spun și nici ceea ce cred că demonstrează»* (v. 7). Misiunea lui Timotei este de a readuce lumina în minte și seninătatea în suflete, într-o armonie fericită cu caritatea *«care izvorăște dintr-o inimă curată, dintr-o conștiință bună și dintr-o credință neprefăcută»* (v. 5).

Putem deduce de aici că acești așa-zii învățători sunt creștini proveniți din iudaism, deoarece Paul pornește de la falsele învățături pentru a vorbi despre adevărata semnificație a Legii Mozaice. Aceasta este bună, având intenția de a oferi protecție în fața greșelilor grave și a viciilor detestabile, a căror listă ne este prezentată. Folosirea legii, însă, a fost coruptă de puterea păcatului (cf. Rom 7) și de aceea nu mai reprezintă o cale de salvare. Menirea sa rămâne aceea de a conduce către Isus, de a fi pedagog, după cum sugerează Gal 3, 24. Noua și singura cale de mântuire, *«învățătura sănătoasă»* este evanghelia. Paul o numește, pe un ton solemn, *«evanghelia glorioasă a lui Dumnezeu cel binecuvântat»* (v. 11): acesta este Isus Hristos mort și înviat, viața oamenilor și a universului. Paul are misiunea de a-l face cunoscut, facilitând în acest fel întâlnirea personală cu divinitatea.

Amintirea evangheliei, a cărei propovăduire în rândul păgânilor îi este încredințată în mod particular, evocă propria sa convertire. Regăsim un pasaj autobiografic de o rară frumusețe. Plecând de la o situație cu o puternică încărcătură negativă, în care Paul se definește ca *«un defăimător, un persecutor și un insultător»* (v. 13), tonul se ridică cu accente de

recunoștință într-o mărturisire a bogăției de har și iubire din partea lui Dumnezeu care stă la baza noii sale vieți. Iată-l acum gata să-și pună toate puterile, propria capacitate și propriile sale energii în slujba evangheliei.

După o scurtă celebrare de laudă, care se naște spontan în inima Apostolului ca o formă de adorare și mulțumire pentru mila ce i-a fost arătată (v. 17), capitolul se încheie cu o ultimă și sinceră recomandare pentru Timotei de a rămâne credincios față de învățătura bună și de a veghea asupra dreptcredinșiei comunității, ca nu cumva aceasta să naufragieze în credință. Paul dorește să-și determine credinciosul colaborator să își îndeplinească din ce în ce mai bine misiunea magisterială și îl îndeamnă amintindu-i că alegerea sa pentru apostolat este rezultatul unor intervenții profetice. Nu suntem în măsură să dezvăluim când și cum s-a întâmplat acest lucru, reamintit mai târziu în 1 Tim 4, 14. Știm însă că darul profeției nu consta atât în a prezice viitorul, cât în a îndemna, a consola, a edifica în numele lui Dumnezeu. Sfântul Ioan Gură de Aur comentează astfel: «Pentru a-i spori zelul și pentru a-i păstra trează atenția, Paul îi reamintește lui Timotei de autorul alegerii și hirotonirii sale. E ca și cum i-ar zice: Dumnezeu însuși te-a ales. El este cel care ți-a încredințat demnitatea unui asemenea minister. Ai fost ales nu prin votul oamenilor, așadar nu ofensa și nu dezonora încrederea arătată de Dumnezeu».

Paul folosește terminologia militară atunci când îi cere lui Timotei să lupte «*lupta cea bună*» (v. 18). Expresia trebuie interpretată ca o metaforă, știind că Paul îndrăgește imaginile puternice, în concordanță cu firea sa combativă. O astfel de luptă este cea inițiată pentru evanghelie, o luptă care descrie în mod plastic atitudinea pe care trebuie să și-o asume Timotei și oricare dintre creștinii angajați în anunțarea lui Hristos. Se precizează chiar și armele ce trebuie folosite: «*credința și conștiința curată*»; e ca și cum ar zice că este nevoie să ajungi la adevăratul izvor și să trăiești consecvent.

Actualizare

Paul este pe deplin conștient de datoria sa apostolică, este mulțumit că a fost chemat de Dumnezeu la această misiune și încearcă să rămână fidel sarcinii primite. Felul său de a fi apostol este dăruire și angajament. Înseamnă că Dumnezeu intră în viața sa și el îl primește de bunăvoie. Este o acceptare umilă și recunoscătoare ce se îmbină cu o voință generoasă și fermă.

Din perspectivă creștină, viața fiecăruia implică o schemă, o sarcină personalizată, în care apropierea de Dumnezeu este absolut necesară. Refuzul înseamnă o oportunitate pierdută și poate deveni de condamnat. Spune Ioan Gură de Aur: «Cât de demn de pedeapsă este cel care uzurpă o demnitate dată de Dumnezeu, la fel și cel care o refuză și o abandonează, trebuie să dea socoteală unor acuzații de alt fel, adică de nesupunere și rebeliune».

Când Dumnezeu își face drum în viața omului poate tulbura, poate răvăși, poate schimba planurile umane, după cum s-a întâmplat în cazul lui Paul. O viață bazată pe Dumnezeu sau revenită la Dumnezeu devine un cântec al noutății și al frumosului, dând viață unei lucrări a iubirii. Nu mai este loc de teamă, dimpotrivă, apare nevoia de a-i fi mărturisitori. Credința este, înainte de toate, strădania de a înțelege și de a se alătura acestui proiect-misiune, apoi, de a transforma totul într-o adeziune rodnică și plină de bucurie, deschizând astfel drumul misiunii în folosul celorlalți. Acesta nu este un bun ce trebuie păstrat cu strictețe, ca o bijuterie pe care e necesar să o păzești de hoți, ci o forță de acțiune ce trebuie pusă în valoare. Ioan Paul II a inventat formula: «credința crește pe măsură ce este împărtășită» (*Redemptoris missio*, n. 2).

Îndemnul adresat lui Timotei de a veghea asupra dreptei învățături, trimite la neschimbata judecată că orice creștin trebuie să lucreze cu mesajele pe care le primește zi de zi. Trebuie să știe face deosebirea între adevărat și fals, între durabil și efemer, între etern și trecător. Plinătatea vieții, numită în termeni teologici „mântuire”, vine doar de la Dumnezeu. Scrisoarea se deschide cu atributul de „mântuitor” dat lui Dumnezeu și apoi conferit lui Isus Hristos. Dacă Dumnezeu s-a arătat prin Hristos ca mântuitor, Hristos întruchipează întreaga speranță. Isus Hristos este noul nume al speranței creștine și de aceea o astfel de speranță nu poate fi înșelătoare. Ioan Paul II scrie: «Întorcându-ne la începuturile Bisericii, găsim cu claritate afirmat că Hristos este unicul mântuitor, singurul în măsură să îl dezvăluie pe Dumnezeu și să conducă la Dumnezeu. Această unică și universală mediere a sa [...] este calea stabilită de Dumnezeu însuși» (*Redemptoris missio*, n. 5).

Viața lui Paul stă sub semnătura lui Dumnezeu, semnătura autorului. Noi toți am primit sigiliul Spiritului Sfânt la botez, am devenit fii săi, chemați la misiunea sfântă de a comunica lumii mesajul său. Această comunicare trebuie să se desfășoare într-un mod simplu și printr-un mesaj autentic. Răsună mai actual ca niciodată avertismentul de a ne păzi atât de învățăturile nepotrivite cât și de o abordare pur academică a religiei. Să ne gândim la tentantul îndemn religios de „a face ce vrei” când fiecare decide ce îl interesează și ce îi place. Evanghelia, adică Isus Hristos mort și înviat, este cel pe care îl anunță Paul și cel în numele căruia trăiește tradiția pură a comunității bisericești. Același mesaj care oferea consolare primelor comunități creștine, încercate de persecuții și de tentații perfide contra adevărului credinței și a sfințeniei vieții, răsună și azi, neschimbat și totuși mereu nou, pentru a ne da curaj nouă și bisericilor noastre în fața provocărilor prezentului: secularizarea, subiectivismul etic, consumismul

materialist, religiozitatea neclară, fără convingeri sigure și fără deziderate coerente, expusă pericolului superstițiilor, inclinațiilor către relativism sau sincretism.

Paul integrează convertirea sa în planul de iubire al lui Dumnezeu și se numără printre păcătoșii pe care Hristos a venit să-i mântuiască. Răspunsul omului la o asemenea iubire divină nu poate fi decât unul singur: «*Nu mai sunt eu cel care trăiesc, ci Hristos trăiește în mine*» (Gal 2, 20). Darul botezului, de care se leagă darul Spiritului Sfânt, îi permite fiecărui credincios să fie, precum Paul, imitatorul lui Hristos (cf. 1 Cor 11, 1). Se configurează de asemenea activitatea unei comunități creștine, care ascultă vocea Spiritului și este plină de entuziasm față de evanghelie, care este chemată să îi facă pe credincioși să renască la o viață nouă prin mărturisire și evanghelizare până când «*Isus devine parte din ei*» (Gal 4, 19).

Spre reflecție personală și de grup

1. Sunt conștient de demnitatea primită la botez? Sunt bucuros că am devenit fiu al lui Dumnezeu și membru al bisericii? Sunt conștient de condiția mea de păcătos, chemat însă de Hristos la mântuire? Când și cum aceste gânduri îmi trezesc interesul și îmi hrănesc spiritualitatea?
2. Cred că și în vremurile noastre există falși învățători? Cum pot fi identificați? De ce îi consider așa? Cum îi pot clasifica? Cum mă pot apăra de ei?
3. Dețin o formare creștină matură? Știu că pregătirea catehetică este un drum fără sfârșit? Mă limitez la minimum indispensabil (euharistia duminicală cu omilie), sau merg mai departe (cărți, emisiuni, conferințe, întâlniri spirituale...)? Sunt capabil să fac diferența între cateheză și acțiunile bune pe care le

realizez și pe care le văd la alții? Pot spune că mă aflu în «învățătura sănătoasă», fiindcă sunt în armonie cu magisteriul catolic?

4. În biserică există multe funcțiuni și fiecare are propria carismă (cf. 1 Cor 12, 7). Mi-am identificat rolul ecleziastic? Cum îl îndeplinesc pentru a anunța cât mai bine evanghelia acolo unde lucrez și unde trăiesc?

Rugăciune și uniune liturgică

1Tim 2

¹ Așadar, recomand, înainte de toate, să se facă cereri, rugăciuni, mijlociri și mulțumiri pentru toți oamenii, ² pentru regi și pentru toți cei care sunt în conducere ca să ducem o viață pașnică și liniștită cu toată evlavia și demnitatea. ³ Acest lucru este bun și plăcut înaintea lui Dumnezeu, mântuitorul nostru, ⁴ care vrea ca toți oamenii să se mântuiască și să ajungă la cunoașterea adevărului. ⁵ Căci unul este Dumnezeu și unul singur este mijlocitor între Dumnezeu și oameni: omul Hristos Isus ⁶ care s-a dat pe sine însuși ca preț de răscumpărare pentru toți. [Aceasta] este mărturia adusă la timpul stabilit ⁷ pentru care am fost orânduit eu ca predicator și apostol - spun adevărul și nu mint -, învățător al păgânilor în credință și adevăr. ⁸ Așadar, vreau ca bărbații să se roage în orice loc, ridicându-și mâinile sfinte, fără mânie și ceartă. ⁹ Tot la fel și femeile, cu îmbrăcăminte decentă, să se înfrumusețeze cu podoare și modestie, nu prin modul de împletire a părului, nu cu aur, perle sau haine scumpe, ¹⁰ ci cu fapte bune, așa cum se cuvine femeilor care se numesc evlavioase. ¹¹ Femeia să învețe ascultând în tăcere și să fie supusă în toate, ¹² iar eu nu-i permit femeii să învețe pe alții, nici să domine bărbatul, ci să stea în liniște, ¹³ căci a fost plăsmuit mai înainte Adam și apoi Eva. ¹⁴ Și nu Adam a fost amăgit, ci femeia; lăsându-se sedusă, ea a ajuns la păcat. ¹⁵ Totuși ea va fi mântuită prin nașterea copiilor, numai rămânând în credință, iubire și sfințenie cu modestie.

Capitolul reia și pune în valoare câteva caracteristici specific creștine ale rugăciunii, ca mijloc de mediere a lui Hristos, om adevărat și Dumnezeu adevărat. Oferă de asemenea și indicații pentru a face din reuniunile liturgice momente autentice de întâlnire cu divinitatea.

După recomandările cu caracter general despre adevărata învățătură și, apoi, după primele avertismente în legătură cu ereziile, capitolele doi și trei deschid tema centrală a acestei scrisori pastorale: orânduirea bisericii. Sunt prezentate multe reguli, al căror înțeles și scop ni se indică în fraza: «să știi cum trebuie să te porți în casa lui Dumnezeu, care

este Biserica Dumnezeului celui viu» (3, 15). Întâlnim în aceste capitole cea mai veche formă de organizare a bisericii creștine, apărută dintr-o imperioasă necesitate. De fapt, în vreme ce, la începuturile misiunii pauline, viața comunitară se desfășura liber, sub influența Spiritului Sfânt, mai cu seamă profeția și cunoașterea limbilor, în scurt timp au apărut inconveniențe, printre care tulburările în adunările liturgice, după cum este consemnat în 1 Cor 11, 2-16. De aceea apare necesitatea unor dispoziții care să reglementeze drepturile și îndatoririle fiecărei persoane din comunitatea eclezială.

Limitându-ne doar la capitolul doi, tema tratează comportamentul corect în timpul celebrărilor liturgice și răspunde următorului raționament: rugăciunea și mântuirea universală (vv. 1-7), comunitatea care se roagă, atitudinea bărbaților (v. 8) și cea a femeilor (vv. 9-15).

Comentariu exegetic

Rugăciunea și mântuirea universală

În rânduiala comunității, apogeul îl constituie rugăciunea publică, realizată în comun în timpul serviciului liturgic, deoarece este cea mai intimă expresie a unei vibrante vieți comunitare. *«Așadar, recomand, înainte de toate»* (v. 1) reprezintă un apel la ceva ce există deja și care este considerat de maximă importanță. Întreaga atenție se concentrează asupra rugăciunii, elementul esențial al vieții creștine, așa cum a fost pentru Hristos, care adesea se retrăgea în singurătate pentru a se ruga. Grija pentru oficierea religioasă în cadrul comunității este prima dintre recomandările pe care Paul le face discipolului său. Rugăciunea era de importanță vitală și în lumea iudaică, însă acum se îmbogățește și se înnoiește. Dacă la început liturghia era strâns legată de tradiția sinagogii și preluase formule rigide deja existente, în vremea lui Paul

și în comunitățile înființate de el, celebrarea lasă spațiu larg actelor carismatice ale unor creștini conduși de Spiritul Sfânt. Odată cu trecerea timpului, fie din cauza unor neînțelegeri pe care Paul vrea să le aplaneze (cf. 1 Cor 11-12), fie din cauza dispariției creștinilor cu adevărat inspirați de Spiritul Sfânt, s-a impus necesitatea stabilirii unor norme.

La adunărilor comunitare, în care creștinii se reuniau în comuniunea fraternă pentru a asculta cuvântul lui Dumnezeu și pentru euharistie, Paul propune rugăciunile colective, ca expresie intimă a unei vieți comunitare trăite cu adevărat creștinește. Ne aflăm la începutul reglementării serviciului liturgic, care nu este deloc lăsată la întâmplare sau la libera inițiativă a creștinilor și nici a comunităților. Timotei este garantul acestei *lex orandi* așa cum înainte îi fusese cerut să vegheze asupra dreptcredincioșiei învățăturii.

Apostolul recomandă patru forme de rugăciune: «*să se facă cereri, rugăciuni, mijlociri și mulțumiri pentru toți oamenii*». Primii trei termeni sunt sinonimi, deși plini de nuanțe: rugăciunea exprimă cererea de ajutor într-o nevoie urgentă; în Noul Testament este mereu adresată lui Dumnezeu pentru alungarea răului (cf. Lc 1, 13; 1 Tes 3, 10). Cererea pare să indice rugăciunea în general, care cuprinde toate cererile din Tatăl Nostru (cf. Lc 11, 1-2). Rugăciunea trebuie înțeleasă în sensul de mijlocire și apare doar aici și în 4, 5; în papirusurile iudaice indică cererea, postularea, adresată unui personaj investit cu autoritate, în special unui rege. Mulțumirea (în greacă *eucharistia*) este o parte esențială a adorației publice; sacrificiul euharistic, instituit de Isus Hristos este cea mai bună formă de mulțumire publică pe care biserica o adresează lui Dumnezeu.

Nu este necesar să insistăm prea mult asupra acestor diferențe, cu atât mai mult cu cât învățatul bizantin Teofilact considera analiza acestor nuanțe drept o pierdere de timp.

Sfântul Augustin aplica cele patru forme de rugăciune liturgiei euharistice. Aproape sigur, cuvântul „mulțumire” se referă la adunarea creștinilor pentru celebrarea euharistică. Putem interpreta astfel textul nostru, chiar și în lumina Didahiei 9, 5: «Nimeni să nu mănânce și să nu bea din euharistia voastră, în afara celor botezați în numele Domnului». Rezultă de aici că „mulțumirea” trimite la acțiunea de mulțumire și la însăși celebrarea euharistică. Cele două semnificații sunt, în mod evident, prezente în scrierile sfântului Ignațiu din Antiohia.

Cine are nevoie de rugăciune? «*Toți oamenii*», fără deosebire de neam sau clasă socială. Paul insistă cu tărie asupra dimensiunii universale, poate și fiindcă își amintește de particularismul iudaic care limita rugăciunea la propriul grup, rezervând dușmanului ura. Rugăciunea în biserică nu este doar una pentru prosperitatea propriei comunități, după cum bine amintește Ioan Gură de Aur: «Preotul este precum Tatăl întregii lumi. Trebuie să aibă grijă de toți așa cum face Dumnezeu [...], aceasta este învățătura dăruirii și primirii dragostei, care își găsește fundamentul în Isus Hristos mântuitorul».

Rugăciunea comunității creștine acordă o mare atenție «*pentru regi și pentru toți cei care sunt în conducere*». Se observă un pasaj semnificativ: autoritatea nu mai este adorată sau idolatrizată ca în lumea păgână, ci devine obiect al atenției, asupra căruia se invocă bunăvoința lui Dumnezeu, unicul care deține toată puterea.

Paul îndeamnă la rugăciune și adaugă o rugăciune importantă în vv. 3-6, de o mare încărcătură teologică. Începe prin a spune că aceasta este «*un lucru bun și plăcut în fața lui Dumnezeu, mântuitorul nostru*». Rugăciunea creează și întreține relația cu Dumnezeu, numit încă o dată *mântuitor*. Acum nu mai e doar un titlu solemn, ca în 1, 1, ci devine o calitate care conturează speranța mântuirii pentru toți oamenii.

Dumnezeul lui Paul este un Dumnezeu universal, care «*vrea ca toți oamenii să se mântuiască*». Este vorba despre o dorință și nu de o poruncă, o voință mântuitoare, condiționată de libertatea conferită omului. Este o voință a iubirii care vrea, fără constrângere, să îl implice pe om fără a-i impune ori a-l forța. Mântuirea, înțelesă ca plinătate a vieții, își poate găsi o exprimare proprie și originală în *cunoașterea adevărului*. Ce se ascunde sub o astfel de expresie este dezvăluit în vv. 5-6, pasaj clasic asupra mijlocirii răscumpărătoare a lui Isus.

Se pornește de la unicitatea lui Dumnezeu, punct central în teologia lui Israel, se trece la unicitatea mijlocitorului, Isus Hristos, și se îndreaptă spre «*răscumpărarea pentru toți*». Termenul cheie este *mijlocitor*, care creează o punte de legătură între unicitatea lui Dumnezeu și mântuirea tuturor. Isus Hristos este un mijlocitor unic și perfect al mântuirii definitive, deoarece este Dumnezeu și om în același timp (cf. Fil 2, 6-7), relevantă idee teologică redată de expresia «*Dumnezeu adevărat și om adevărat*».

Ca mijlocitor, el îl reprezintă pe Dumnezeu în fața oamenilor și pe oameni în fața lui Dumnezeu. Noutatea din 1 Tim este că o asemenea menire îi este aplicată exclusiv lui Hristos. El poate reprezenta puntea de legătură între cele două părți contrastante. Dacă în 1, 15 se afirma că «*Hristos a venit în lume*» (deci preexista, adică era Dumnezeu), în 2, 6 este pusă în lumină umanitatea sa concretă, devenită vizibilă prin darul vieții: «*s-a dat pe sine însuși ca preț de răscumpărare pentru toți*». Este cuprins aici un act suprem de iubire față de toți.

În realizarea planului mântuirii intră și sarcina misionară și apostolică a lui Paul, model și ideal al evanghelizării, îndreptată în favoarea tuturor popoarelor.

După ce a adus în discuție și a instituit rugăciunea liturgică, Paul cere („vreau”) o anumită atitudine în timpul serviciului liturgic. Rugăciunea nu mai este limitată la un anume loc: *«vreau ca bărbații să se roage în orice loc»*. Isus o învățase pe femeia samariteană să depășească barierele geografice (cf. In 4, 20-24), Paul promovează sacralitatea fiecărui loc, care nu este neapărat în sinagogă sau în templu, ci în toate casele unde se frânge pâinea. Acest element contribuie și el la crearea unei scindări între liturghia creștină și templu, marcând astfel ruperea definitivă de sinagogă. Ridicarea mâinilor exprimă o ideală apropiere de divinitate, aflată mereu în înalt. Gestul era cunoscut și lumii păgâne, dar acum trebuie îmbogățit prin interiorizare: *«mâini sfinte, fără mânie și ceartă»* demonstrează că întreaga ființă este sincer îndreptată spre Dumnezeu. Punerea în valoare a dispozițiilor interioare, care sunt cele mai importante, face inutilă problema atitudinii exterioare. Poziția obișnuită a corpului în timpul rugăciunii era în picioare, cu privirea îndreptată spre templu, adică spre Cer. O detaliată legislație reglementa închinăciunile în timpul rugăciunii. Acestea erau expresia participării persoanei, în integralitatea ei, la dialogul cu el, mâinile erau deschise, cu palmele întoarse spre templu, pentru ca oricine să poată vedea lipsa și sărăcia. Toate acestea au fost simplificate printr-o serie de norme ce priveau întreaga persoană, mai ales lumea sa interioară.

Reculegerea, concentrarea, conștientizarea acestora în prezența Lui, libertatea interioară și mai ales recunoașterea propriilor păcate, cu simplitate, demonstrează aici cu câtă seriozitate este tratat dialogul cu Dumnezeu.

Începând cu v. 9, încep rânduielile pentru femei, de departe în număr mai mare față de cele pentru bărbați, poate din cauza lipsei de cumpătare a femeilor în timpul adunărilor.

Prima solicitare privește modestia veșmântului, amintindu-se că adevărata podoabă nu e cea exterioară, ci aceea interioară (virtutea), care devine vizibilă prin *«faptele bune»*.

Următoarele reglementări se referă la periculoasele greșeli de interpretare, mai ales dacă sunt citite cu inima răzvrătită: *«femeia să învețe ascultând în tăcere și să fie supusă în toate, ... nu-i permit femeii să învețe pe alții»*. Înainte de a se lăsa înflăcărată de ideea tăcerii și supunerii, e necesar să pună în valoare verbul *«a învăța»*. Într-o perioadă în care femeia era obligată să se limiteze la spațiul familial și era exclusă de la instruire, invitația la învățătură sună plăcut și inedit, făcând onoare femeii. Îndemnul pare să se refere la o instruire sistematică și organizată, în vederea unei educații religioase, dat fiind faptul că și femeia trebuie să profetească, adică să anunțe cuvântul lui Dumnezeu (cf. 1 Cor 11, 5), să vorbească cu înțelepciune (cf. 1 Cor 12, 8a) și să-și facă publică părerea, în cadrul comunității credincioșilor, cu înțelepciune (cf. 1 Cor 12, 8b). Este dificil să credem că 1 Tim 2, 11-13, deși cunoștea Sir 26, 13-18, de care o leagă motivul femeii tăcute, a suferit o schimbare atât de radicală încât să aprobe situații total contrare, tocmai pe această temă. Prezența femeii în adunări este dorită de către Paul în 1 Cor 11, 2-16; 16, 34-36 și 1 Tim 2, 12, chiar dacă în aceste texte abundă restricțiile. Realitatea istorică și unele circumstanțe ajută întrucâtva la clarificarea unor aspecte ale chestiunii, chiar dacă nu o rezolvă pe deplin. Femeile care luau cuvântul în comunitățile pauline, fiind înzestrate cu darul profeției, își neglijau adesea treburile casnice și femeile predispuse la exaltare treceau cu ușurință la exagerare, oferind ereticilor argumente (cf. 2 Tim 3, 6 ș.u.). Se impunea o intervenție rapidă și energică în contra acestor tendințe nesănătoase de emancipare. Au existat unele acțiuni de nesupunere menite să îl oblige pe Paul să ia poziție și să clarifice situația. Rămâne faptul că prezența femeii în adunări

reprezintă o victorie a demersului paulin în legătură cu practica ebraică foarte restrictivă.

Paul argumenta în maniera rabinului de altădată și raționamentul său ni se pare dificil de urmărit și tolerat, chiar obscur. Concluzia este clară căci face apel la cea mai antică misiune a femeii, cea a maternității (cf. Fac 3, 16). Paul intervine cu argumentul său teologic, amintind că nu e suficientă participarea fizică, ci e necesară contribuția morală. Plină de virtuțile teologale ale credinței și speranței, împreună cu sfințenia și modestia, femeia va putea fi înțeleapta educatoarea a fiilor săi.

Excluderea femeii de la magisteriul liturgic este pe deplin compensată de misiunea sa domestică de foarte mare importanță. Ioan Paul II scrie în *Mulieris dignitatem*: «Femeia ca născătoare și ca primă educatoare a omului (educația este dimensiunea spirituală a calității de părinte), deține întâietate în fața bărbatului în acest sens. Dacă maternitatea sa (în sensul biologic) depinde de bărbat, ea își pune amprenta asupra întregului proces de creștere a fiilor și fiicelor familiei umane [...]. În acest sens, maternitatea femeii prezintă o chemare specială și o provocare specială, care se adresează bărbatului și paternității sale».

Actualizare

Rugăciunea

Paul ne dăruiește un frumos fragment de cateheză pe tema rugăciunii. Pornește de la bogata sa experiență de evreu și știe că, în cultura sa, rugăciunea este atât de spontană încât nu poate fi comandată, căci rugăciunea este o necesitate, precum respirația, pentru oxigenarea interioară și pentru deschiderea spre lumea exterioară. Rugăciunea, veche precum omenirea, este una dintre cele mai profunde nevoi ale sale. Sarcina sa

este aceea de a ne lua de mână, de a ne elibera de propria noastră lipsă de statornicie, de a ne scoate din sclavia rutinei noastre și a incapacității de prospecție. Acesta este un cântec al fraternității, o relație amoroasă cu Dumnezeu eliberatorul, o pulverizare de parfum, gustul și dulceața care ating cele mai profunde sentimente intime. Preia raționalitatea pură și răsună ca melodie delicată a întâlnirii cu Dumnezeu care, de obicei, nu este una «corp la corp», cum i se întâmplă lui Iacob într-o noapte misterioasă, ci una «inimă la inimă». De aceea, nu poate fi considerată ca o ultimă ancoră de salvare când toate celelalte căi s-au epuizat. Ea schimbă viața din interior.

Paul știe acest lucru din propria sa experiență și îl face cunoscut și altora. Ne învață să depășim temporalitatea unui loc, fiindcă ne recomandă să ne rugăm oriunde. Vrea rugăciunea totală și cuprinzătoare, capabilă să îmbrățișeze întreaga ființă și întreaga viață: nu va fi autentică, dacă va pierde din vedere relația pașnică cu ceilalți. Să încercăm a ne gândi dacă propria noastră rugăciune strălucește cu această puritate în intenție, dacă ridicăm *«măinile sfinte, fără mânie și ceartă»*.

Rugăciunea are de suferit din cauza oricărei forme de restricție sau miopie spirituală. Pentru a fi viabilă, trebuie să se extindă la diferite situații (laudă, mulțumire, cerere, ofertă, pocăință ...) și să ajungă la toți oamenii. Trebuie să fie o rugăciune „catolică”, adică universală. Autoritatea civilă, având responsabilitatea binelui comun, are nevoie de rugăciunea comunității creștine. Paul ne amintește, în mod explicit, să ne rugăm *«pentru regi și pentru toți cei care sunt în conducere»*, pentru ca autoritatea lor să fie cu adevărat în serviciul comun și să își exercite puterea lăsându-se conduși de înțelepciunea divină. Foarte des ne limităm la o criticare sterilă a autorității publice și politice, uitând că avem datoria unei rugăciuni care să se transforme în lumină, înțelepciune și încurajare.

Rugăciunea trebuie să aibă un conținut bogat. Să învățăm de la Isus care se roagă dintr-o perspectivă nouă, o familiaritate dată de experiență și o spontaneitate care derivă din relația sa filială. El ne integrează în această legătură intimă, autorizându-ne să îl chemăm pe Dumnezeu Tată. Paul ne oferă motive teologice solide pentru a ne face mai valoroasă rugăciunea. Recunoașterea unicității lui Dumnezeu ne permite să pătrundem în interiorul marilor religii monoteistice; rugăciunea către Hristos, ca unic mijlocitor și salvator al tuturor, ne face să ne simțim cu adevărat catolici. Rugăciunea înseamnă și conștientizarea sărăciei și vizualizarea suferinței. A ne ruga lui Hristos salvatorul înseamnă a fi conștienți că a murit pentru noi, fiindcă am fost păcătoși, incapabili să ne relaționăm cu Dumnezeu. Și a murit pe cruce, după ce a pățimit. Din rugăciunea către Mântuitorul învățăm să vedem altfel suferința care, fără a-și pierde aspectul negativ, capătă o transparență ce permite depășirea momentului trecător pentru a atinge valori eterne.

Relația cu autoritatea

Menționarea rugăciunii pentru autorități mărește orizontul cu privire la relațiile dintre comunitatea creștină și autoritatea civilă. Dacă acceptăm ipoteza că scrisoarea a fost scrisă de Paul, el cere să se facă rugăciuni pentru autorități pe vremea când, la Roma, guvernează Nero cel rău. Predica apostolică invită la asumarea unei atitudini de lealitate și ascultare față de instituția politică. Fără a atinge dezarmanta claritate a textelor ca Rom 13, 1-7, pasajul nostru proclamă, fără ocolișuri, necesitatea raportării la autorități. Cel puțin de a se face rugăciuni pentru ea. Se menționează chiar și scopul: *«pentru a putea duce o viață pașnică și liniștită cu totală evlavie și demnitate»*. Rugăciunea pentru autoritatea publică vrea să

obțină instaurarea ordinii, a prosperității și a păcii. Am zice azi: libertatea de a profesa propria credință fără condiționări și restricții.

De aici apare o noutate, surprinzătoare și totodată plăcută: bunul creștin nu mai este cel care trebuie să se retragă din lume, ci acela care se străduiește să facă lumea mai bună. Viața civilă și mediul în care ne exercităm și ne îndeplinim datoria de a-l urma pe Hristos. În lume se răspândește și prosperă împărăția lui Dumnezeu. Conciliul Vatican II ne-a obișnuit să vedem lumea cu alți ochi și a construit puntea de legătură pentru un dialog fructuos între cetatea pământească și cea eternă. Stă mărturie, printre altele, titlul unui important text de reconciliere, *Gaudium et spes*: «Constituția pastorală privind Biserica în lumea contemporană».

Femeia

Păreră lui Paul despre femei trebuie înțeleasă în lumina mentalității sale de evreu și din noua perspectivă de creștin. Pe de-o parte, nu se poate dezice întru totul de o cultură ce l-a marcat, pe de alta, simte puternic impulsul de a primi noutățile plăcute pe care le aduce cu sine Isus. În Israel, femeia aparține soțului care îi este stăpân și aproape proprietar, căruia îi datorează credință absolută, fără a putea primi același lucru în schimb. Poate fi repudiată de soț, dar ea nu îl poate părăsi. În cuplu, femeia ocupă un loc inferior, lucru evident încă de la naștere, când părinții se bucură mai mult de băieți. De-a lungul vieții continuă, pentru femeie, o formă de nemiloasă marginalizare: educația sa e mai puțin îngrijită decât a băieților, în general, trebuie să se țină la distanță, nu poate mânca împreună cu bărbații. Isus rupe toate aceste tipare când stă de vorbă cu Samariteanca, spre surprinderea discipolilor săi (cf. In 4, 27). Rigiditatea învățătorilor evrei impunea lipsa

oricărei conversații cu femeia în public, nici măcar cu propria soție. Nici în mediul religios situația nu era mai bună: femeile erau obligate să stea în zona din spate a templului, erau scutite de unele obligații religioase, chiar dacă nu era interzis să le îndeplinească. De la Iosif Flavius și din Talmud aflăm că nu puteau, de regulă, să fie martori la tribunal. Când femeia se căsătorea și devenea mamă, putea să capete o fărâmbă de autoritate, mai ales în educarea ficelor.

Portretul, pentru a fi autentic, trebuie întregit cu aspectul său pozitiv. Este mereu amintită și prețuită cea de-a patra poruncă în care se cere respectarea mamei și a tatălui. Apar adesea în Vechiul Testament femei cu un rol important în sărbătorile publice celebrate cu ocazia vreunei victorii (cf. Ieș 15, 20), sau care participă la sacrificii și la ceremonii religioase (cf. Jud 13, 20). Toate femeile inteligente și cinstite își creau cu ușurință o situație bună în căminul conjugal: textele biblice au păstrat amintirea unor femei cărora le sunt subliniate, cu respect, bunul simț, judecata și demnitatea (cf. 1 Sam 19, 11). Unele sunt înzestrate cu darul profeției și, lăsând la o parte reginele, e destul să o amintim pe Debora pentru a sublinia influența, mai mult sau mai puțin considerabilă, pe care unele femei au exercitat-o, chiar și dincolo de căminul familial. Elogiul biblic al femeii virtuoză (cf. Prov 31, 10) este unul clasic, dar până și în Mishna scrie: «Omul îi datorează mult respect propriei soții, pentru că numai cu ajutorul ei vine prosperitatea bărbatului»; «Moartea unei femei cinstite este pentru cel care a pierdut-o o nenorocire la fel de mare ca ruina Ierusalimului», «Trebuie să iubești pe soția ta ca pe tine însuși și să o respecti mai mult ca pe tine însuși».

Paul trebuie să se confrunte cu acest fundal cultural și social. El are avantajul de a participa la schimbarea revoluționară a lui Isus care redă femeii întreaga sa demnitate. Împreună cu Învățătorul, el împărtășește deplin ideea de

egalitate dintre bărbat și femeie (cf. Gal 3, 28) și ajunge la a-i aduce cel mai frumos omagiu, făcând-o simbol al Bisericii iubite și sfințite de Hristos (cf. Ef 5, 23-25).

Paul nu face decât să impună niște limite care trebuie interpretate în lumina conjuncturii istorice. După două mii de ani de creștinism, într-o lume despre care credem că este civilă, nu am ajuns acolo unde să putem spune că egalitatea dintre bărbat și femeie este un fapt obținut. Mai mult, în unele privințe, suntem în urma lui Paul! Conform datelor furnizate de ONU, de-a lungul ultimelor decenii, treizeci de milioane de femei au fost obiect de „schimb” în lume, atât ca mână de lucru, cât și pentru prostituție. Atât de mult vehiculata demnitate a femeii este distrusă de astfel de statistici. Nu e de ajuns să se semneze decrete, să se convoace adunări și să se strige în manifestările din piețe, dacă apoi nu urmează o serioasă implicare în schimbarea mentalității.

Textul lui Paul devine o ocazie pentru reevaluarea unor poziții machiste care distrug cuplurile. Din lectura Evangheliei și de la Paul însuși avem indicații valoroase care să ne orienteze spre direcția corectă. Printre numeroasele voci ale Învățătorului, o ascultăm pe cea a lui Paul VI care se adresează astfel unui grup de femei italiene: «În creștinism, mai mult decât în oricare altă religie, femeia are încă de la origini un statut special de demnitate, despre care Noul Testament ne aduce multe și importante dovezi [...], este evident că femeia este parte a structurii vii și active a creștinismului».

Pentru reflecție personală și în grup

1. Mi se pare că fac o rugăciune bună, cu adevărat „catolică”, deschisă spre lume și orientată în toate direcțiile (laudă, mulțumire, ofertă, părere de rău, mijlocire...)? Urmez sfatul lui Paul de a mă ruga

- pentru autoritatea civilă? Mă limitez la a-i critica pe politicieni sau mă rog pentru ei, pentru ca Dumnezeu să îi inspire și să-i lumineze în căutarea adevăratului bine comun? Când m-am rugat ultima oară pentru ei?
2. Ce impresie ar face unui necredincios participarea la euharistia de duminica trecută unde eram prezent și eu? Ar fi înțeles că este vorba despre o comunitate? Ar fi avut impresia că este o comunitatea în rugăciune în jurul „misterului”? Ar fi observat semnele sărbătorii și ale bucuriei pe chipurile oamenilor?
 3. În adunările noastre liturgice se cunosc toate funcțiunile ce trebuie îndeplinite pentru unitatea celebrării? Sau unul singur face tot? Poate preotul? Pentru că „vrea să facă el tot” sau pentru că nu găsește pe nimeni dispus să colaboreze? Avem sugestii pentru ca la adunările noastre să participe activ mai multe persoane care să respecte sensul sacru și misterul?
 4. Dacă ești solicitat să citești pagina Apostolului în timpul Liturghiei Cuvântului, te pregătești temeinic, fiind conștient că prin tine este transmis mulțimii mesajul lui Dumnezeu?

ÎMPREUNĂ CU MINIȘTRII BISERICII

1 Tim 3

¹ Este vrednic de crezare acest cuvânt: „Dacă cineva râvnește episcopatul, dorește un lucru bun”. ² Episcopul trebuie să fie fără reproș, bărbatul unei singure soții, sobru, înțelept, cuviincios, ospitalier, capabil să-i învețe pe alții. ³ Să nu fie bețiv, nici violent, ci să fie blând, necertăreț, dezlipit de bani. ⁴ Să-și organizeze bine casa proprie, ținându-și copiii sub ascultare cu toată cuviința, ⁵ căci dacă cineva nu știe să-și organizeze propria casă, cum se va îngriji de Biserica lui Dumnezeu? ⁶ Să nu fie de curând botezat ca să nu se mândrească și să cadă în condamnarea diavolului. ⁷ Trebuie să aibă o bună mărturie și de la cei din afară ca să nu cadă în disprețul și în lațul diavolului. ⁸ Tot la fel și diaconii trebuie să fie oameni vrednici, de cuvânt, nu mari băutori de vin, nu doritori de câștig necinstit, ⁹ ci să păstreze misterul credinței într-o conștiință curată. ¹⁰ Iar aceștia trebuie să fie mai întâi puși la probă. Apoi, dacă sunt fără cusur, să-și îndeplinească diaconia. ¹¹ La fel și soțiile să fie femei vrednice, să nu fie calomniatoare, să fie sobre, fidele în toate. ¹² Diaconii să fie fiecare bărbatul unei singure soții, să-și conducă bine copiii și casele proprii, ¹³ pentru că cei care slujesc bine dobândesc un loc de cinste și mult curaj în credința care este în Hristos Isus. ¹⁴ Îți scriu acestea sperând că voi veni în curând la tine, ¹⁵ dar dacă întârzi, să știi cum trebuie să te porți în casa lui Dumnezeu, care este Biserica Dumnezeului celui viu, coloana și temelie adevărului. ¹⁶ Și fără îndoială, mare este misterul evlaviei:

*Cel care s-a arătat în trup
a fost justificat în Duh,
a apărut îngerilor,
a fost predicat printre păgâni,
a fost crezut în lume,
a fost ridicat în glorie.*

În cele două capitole anterioare, Paul l-a îndemnat pe Timotei să își continue misiunea în Efes pentru a păstra puritatea învățăturii. Îi indicase de asemenea direcțiile fundamentale pentru organizarea cultului public, dând un loc privilegiat rugăciunii ca mijloc indispensabil prin care toată

comunitatea să se adreseze lui Dumnezeu. Acum abordează o chestiune mai strâns legată de aspectul pastoral și cu siguranță importantă pentru organizarea tinerei biserici: alegerea prudentă a oficianților, episcopilor și preoților, responsabili de creșterea și evoluția acestei comunități creștine. Se observă preocuparea lui Paul pentru trasarea unor reguli în alegerea oficianților, prin înșirarea calităților necesare unei exercitări avantajoase a promisiunii apostolice.

Capitolul conturează portretul capilor comunității (vv. 1-7) și apoi pe cel al diaconilor (vv. 8-13) și se încheie cu un frumos imn închinat lui Hristos (vv. 14-16).

Comentariu exegetic

Capii comunității: episcopii (vv. 1-7)

Organizarea bisericească, după recomandările pentru creștini, stabilește câteva reguli pentru categoriile care au sarcini de răspundere, «episcopi» și «diaconi». De la termenul grecesc *episcopos* provine și românescul «episcop», trecând prin latinescul *episcopus*. Totuși, nu este încă o deplină corespondență cu figura evocată de termenul actual de «episcop». Trebuie să mai treacă alte câteva decenii pentru a avea pe deplin semnificația pe care o atribuim noi acestui termen.

Episcopatul și diaconatul – și în special cel al văduvelor – sunt singurele ministere menționate în scrierile pastorale și sunt prezentate împreună, ca în Fil 1, 1. Ar putea surprinde necitarea carismaticilor (apostoli, profeți și învățători), însă trebuie să se țină seama că aici se vorbește despre ministerele electe.

Cine sunt «episcopii», citați în Noul Testament doar de cinci ori (1 Tim3, 2; Tt 1, 7; Fap 20, 28; 1 Pt 2, 25; Fil 1, 1)? Cuvântul înseamnă literalmente «supraveghetori» și

are o lungă istorie pe care nu e ușor să o reconstitui sigur. Ar putea fi o analogie cu figura *mebaqquer*-ului, supraveghetorul sectei esenienilor, descris astfel de Documentul din Damasc (13, 7-11): «El trebuie să educe oamenii cu privire la faptele lui Dumnezeu [...], trebuie să aibă compasiune față de ei, ca un părinte față de fiii săi [...], ca un păstor față de turma sa, trebuie să desfacă toate lanțurile cu care sunt legați [...], și să cerceteze pe oricine vrea să intre în comunitate». O altă analogie ar putea fi cu figura laică din lumea elenistică, cea a supraveghetorului însărcinat cu administrația.

În scrisorile pastorale, «episcopul» apare doar de două ori și mereu la singular. Este surprinzătoare menționarea sa doar de atâtea ori în scrisori care se ocupă direct de viața comunității creștine. La o privire mai atentă, figura sa de conturează mai mult decât s-ar crede. El intră în scenă chiar fără a fi amintit numele și funcția sa prinde formă mai ales prin diferențele și asemănările pe care le are cu preoții. Aceștia sunt citați mereu în grup, lucru care ne poate duce cu gândul nu doar la faptul că funcțiile sunt diferite, ci și că «episcopul» se află mai sus pe scara ierarhică. Poate fi punctul de plecare pentru acea diferențiere care va fi consacrată în mod clar doar începând cu Ignațiu din Antiohia, la finele unui proces evolutiv, când vom putea vorbi de «episcop» în sensul pe care îl are azi.

Alegerea «episcopului» nu se face pe criteriul obârșiei, cum se întâmpla în cazul preoților din Vechiul Testament, nici pe motive economice cum era cazul administratorilor din lumea greacă. Pentru ca cineva să ajungă la o astfel de funcție trebuia să îndeplinească unele cerințe care sunt enumerate în vv. 2-4. Este vorba despre o listă de 16 calități alcătuită după o schemă stereotipă care în mediul greco-elenistic servea pentru portretizarea funcționarului sau candidatului politic. Nimic excepțional, doar calități care corespund idealului de

om obișnuit, cinstit și stimat. Azi s-ar zice că aspirantul la funcția de episcop este un «domn». Lipsesc referirile exacte la îndatoririle episcopale sau de *leadership* ecleziastic.

Unii s-au gândit că Autorul a urmărit intenționat un ideal de nivel mediu sau minim pentru a nu descuraja candidații la o funcție care, inițial, părea prea puțin atractivă, fiindcă presupunea mai multă muncă și implicare decât prestigiu și onoare. S-ar fi luat în calcul acele valori umane care erau apreciate în mediul elenistic.

Fraza inițială - «*Dacă cineva râvnește episcopatul, dorește un lucru bun*» – lasă să se vadă că, în legătură cu funcția episcopală, în Biserica din Efes ar fi existat opinii discordante: unii o consideră de dorit, alții nu. Paul pare să clarifice neînțelegerile și vorbește despre episcopat în termeni pozitivi: «*un bun* (literal: „bun”, „frumos”) *lucru*».

În ce consta exact nu e ușor de spus. Cu siguranță, episcopii exercitau funcții de comandă în comunitate, dar e cu neputință să stabilim cu precizie în ce anume acestea se deosebeau de cele ale „preoților” sau de ale „bătrânilor”. Nu se poate spune că erau adevărații cărmuitori ai comunităților, dar nici că erau egali cu preoții. Cea a episcopului este o figură încă nedefinită, în mișcare către o definiție clară. Aceasta va venit odată cu trecerea timpului și mai ales în unele circumstanțe, cum ar fi amenințările ereziilor și apariția persecuțiilor.

În scrisorile pastorale, episcopul nu își asumă funcții juridice clare, ca și când ar fi adevăratul responsabil al comunității. Probabil, figura sa rămâne în plan secund datorită prezenței lui Timotei și a lui Tit. Când apar cazuri dificile și e nevoie de judecată, chiar cu severitate când e necesar, Timotei este cel care o face (cf. 1 Tim 5, 19-20); când este vorba despre alegerea preoților și atribuirea comunităților, Tit este cel care intervine (cf. Tt 1, 5). Ei doi și nu episcopul sunt cei în sarcina cărora se află încă supravegherea conduitei femeilor

văduve și bătrâne (cf. 1 Tim 5, 3-16; Tt 2, 3) și a altor membri ai comunității (cf. 2 Tim 2, 14; Tt 3, 1-2). Lui Timotei îi este încredințată organizarea și conducerea vieții liturgice (cf. 1 Tim 2, 1-2.8-10; 4, 13).

Și totuși nu pot trece neobservate unele atenții acordate episcopului. Asupra cerințelor sale se insistă mai mult decât asupra celor necesare preoților, ceea ce se explică doar prin prisma importanței rolului pe care sunt chemați să și-l asume. Când i se cere să fie ospitalier, să aibă în spate o lungă activitate în favoarea creștinismului și să se bucure de cinste chiar și în afara bisericii, se cer calități care depășesc virtutea personală și implică figura sa de reprezentant recunoscut al comunității. Dacă Timotei și Tit trebuie să se îngrijească de adevărata învățătură, episcopului i se cere să știe cum să învețe pe alții (cf. 1 Tim 3, 2) și să fie în măsură să îi respingă pe cei aflați în greșală (cf. Tt 1, 9). Chiar și rolul său în familie duce spre o muncă cu responsabilitate. I se cere să se căsătorească doar o singură dată (cf. 1 Tim 3, 2), ca în cazul preoților (cf. Tt 1, 6) și diaconilor (cf. 1 Tim 3, 12). Este diferit însă motivul: pentru diaconi nu se dă o explicație clară, pentru preoți se motivează că fiii nu trebuie să fie un impediment pentru tată în exercitarea funcțiilor sale, din cauza conduitei lor. Pentru episcop, capacitatea de educare a fiilor, ca aceștia să rămână ascultători, reprezintă testarea atitudinii de «*a se îngriji de Biserica lui Dumnezeu*» (1 Tim 3, 5). Cu asemenea argumente, figura episcopului prinde forma șefului comunității.

Stabilit faptul că episcopul este un șef, dar fără a avea încă toate atribuțiile pe care le are azi episcopul, să trecem la lista calităților cerute pentru o astfel de funcție. Este o listă lungă de 16 caracteristici, 6 negative și 10 pozitive. În deschidere, găsim ireproșabilitatea, o virtute care sintetizează multe altele. Cu alte cuvinte, candidatul trebuie să fie deasupra oricărei suspiciuni, cu un trecut curat, pentru a fi demn de

încrederea comunității. Nu i se cere asceză sau eroism personal, ci acea transparență care să-l facă inatacabil chiar și în fața non-creștinilor. Ireproșabilitatea este completată în cerințele ce urmează, acestea referindu-se la domenii fundamentale: maturitatea sau cinstea personală, relațiile sociale și, în final, responsabilitatea publică.

În primul grup regăsim acele atitudini sau virtuți apreciate în mediul umanist grec și sunt definite de adjective ca «sobru», «prudent», «ospitalier». Deschide seria de a «*nu fi căsătorit decât o singură dată*» (literal: «*bărbatul unei singure femei*»). Interpretările savanților variază, însă pare acceptabil să se înțeleagă această expresie ca solicitare pentru o viață conjugală exemplară, conform idealului apreciat în cele mai bune medii ale epocii. Sunt excluse: poligamia, concubinajul, adulterul și poate și a doua căsătorie în caz de văduvie. Celelalte virtuți îl clasifică drept un om sociabil și stimat pentru capacitatea sa de a menține relații corecte cu alte persoane. Este și un om cumpătat în consumarea vinului și a banului. Nu este interzis consumul băuturilor alcoolice, deoarece, în 1 Tim 5, 23, Paul îi va recomanda cu afecțiune și prietenește lui Timotei să bea un pic de vin pentru sănătate. Moderație și măsură și în cazul banului. Fiindcă administrează banii comunității, trebuie să nu devină sclavul acestuia. Paul va avea în continuare cuvinte grele în contra celor care sunt legați de bani (cf. 1 Tim 6, 10).

În sfârșit, sunt enumerate calitățile de conducere, cele care conturează portretul ideal al omului căruia i se încredințează conducerea bisericii: capabil să educe, bun administrator și tată de familie, cu o anumită experiență creștină și cinstit chiar și în afara comunității.

Pe lângă o bună experiență umană, semn de maturitate și responsabilitate, se cere o pregătire creștină corespunzătoare: nu trebuie să fie convertit de curând, pentru că nu posedă încă acea maturitate creștină care să-i permită depășirea tentațiilor.

Diaconii (vv. 8-13)

Lista calităților prevăzute pentru diaconi este alcătuită după modelul celei pentru episcopi. Încă o dată ne aflăm în prezența unei formulări destul de generale care ne împiedică să individualizăm clar sarcinile. «Diaconii» sunt slujitori, după cum spune termenul grec, probabil având oarecare sarcini în cadrul comunității. Constituie un grup delimitat și îndeplinesc un minister. În sarcina lor cădeau săracii și bolnavii comunității. Numele lor este deja un indiciu pentru că exprimă disponibilitate, tocmai un serviciu, contrar mentalităților vremii, care asociau funcțiile cu puterea și onorurile.

Isus a fost cel dintâi diacon, cel venit să servească și să-și dea viața pentru răscumpărarea oamenilor (cf. Mc 10, 45). După exemplul său, atâția alții se arată disponibili pentru un serviciu generos față de comunitate. Calitățile necesare sunt, în parte, similare celor pentru episcop. O calitate comună ambilor este o bună reușită în ambientul familial care devine un test pentru măsurarea maturității sau implicării unei persoane. Deoarece diaconii mânuiau banii comunității, printre calitățile lor – în afară de demnitate, vorbirea fără echivoc și cumpătarea la băutură – este indicată în mod particular transparența în administrarea banilor.

Fiind persoane publice, trebuie să fie demni de încredere deplină, capabili «să păstreze misterul credinței cu o conștiință curată». Se resimte aici eco-ul acelei ireproșabilități ce îi era cerută și episcopului. Există o asemănare între cele două funcții care justifică parțial concordanța calităților necesare. Diaconii sunt așezați alături de episcopi și în Fil 1, 1 și știm, din evoluția ulterioară, că servirea episcopului va fi una dintre sarcinile lor principale.

În încheierea listei cerințelor care sunt, în fapt, un program de viață, se conturează un fel de recompensă,

poate o încurajare pentru unii care erau descurajați în fața angajamentelor sau în fața unui serviciu atât de puțin atractiv. Pentru diaconii care și-au îndeplinit foarte bine serviciul, se anunță o recompensă: *«dobândesc un loc de cinste»*. Nu este vorba despre vreo avansare în carieră, ci despre o recompensă spirituală, după cum explică restul frazei: *«mult curaj în credința care este în Hristos Isus»*. Domnul Isus rămâne mereu cea mai prețioasă recompensă.

Multe probleme a ridicat interpretarea în contradictoriu a v. 11, în care apar femeile. Este vorba despre soțiile diaconilor sau despre femeile creștine aflate, la fel ca diaconii sau episcopii, în serviciul comunitar? Pentru majoritatea părinților greci, urmași de mulți comentatori antici și actuali, ar fi vorba despre diaconese. Textele neotestamentare menționează exemple de femei creștine care îndeplinesc funcții misionare și un serviciu ecleziastic: Febe la Cencre este numită *diakonos* (Rom 16, 1-2); la Filippi o întâlnim pe Lidia (cf. Fap 16, 15.40), apar Evodia și Sintiche (cf. Fil 4, 2-3) și altele. Textul nu pare să susțină că „diaconesele” ar fi soțiile diaconilor, menționate acolo unde sunt citați miniștrii comunității. În plus, calitățile cerute femeilor în v.11: *«să fie femei vrednice, să nu fie calomniatoare, să fie sobre, fidele în toate»*, sunt simetrice cu cele cerute diaconilor. Problema nu este ușor de lămurit și rămâne încă deschisă.

Revelarea marelui mister (vv. 14-16)

Fragmentul este considerat unul dintre momentele culminante ale scrisorii datorită unor formulări pline de semnificații pentru înțelegerea bisericii și a credinței creștine.

Versetul 14, sub aparența unei simple note autobiografice, ascunde autoritatea lui Paul față de Timotei. Aici Paul, puternic prin autoritatea sa apostolică, îl învestește

cu autoritate pe discipolul și colaboratorul său fidel. Nu face acest lucru printr-o succesiune de dispoziții, cum deja se întâmplase și se va mai întâmpla după, ci inserând-o într-o elegantă și sublimă lecție de teologie, cu elemente de ecleziologie și cristologie.

Timotei trebuie să știe cum să se comporte *«în casa lui Dumnezeu»*. Cuvântul „casă” trebuie înțeles în dubla sa accepțiune de casă-edificiu și casă-familie. În ambele cazuri, metafora se referă la *«Biserica (ekklesia) lui Dumnezeu celui viu»*, templul sau construcția unde el locuiește cu spiritul său, și casa familie căreia îi sunt puși la dispoziție servi credincioși lui Dumnezeu care o conduc și o administrează. Adevărata casă a lui Dumnezeu este adunarea credincioșilor în jurul lui Isus cel Înviat care a dezvăluit chipul lui Dumnezeu cel viu, care acționează eficient în istorie pentru mântuire. Această concepție idealizată a bisericii este dezvoltată în cele două imagini succesive, *«coloana și temelia adevărului»*, derivate din limbajul arhitectural. Cu primul termen, biserica este calificată drept solidă garanție a adevărului, adică a adevăratei credințe și a învățaturii bune. În Noul Testament, capii istorici ai primei comunități, Iacob, Petru și Ioan, sunt numiți „coloane” în Gal 2, 9. Cealaltă imagine face apel la un termen rar, folosit doar aici în tot Noul Testament, cu sensul de „susținere”, „contrafort”, „pedestal”. Sensul este destul de clar: biserica este un punct de referință sigur și stabil pentru adevărul evangheliei, piatra de temelie a credinței și a predicării.

Nu există biserică fără Stăpânul său și către el se îndreaptă prin credință. Putem înțelege astfel formularea din introducerea v. 16: *«fără îndoială, mare este misterul evlaviei»*, adică *«misterul credinței»* din v. 9. Acest mister este economia mântuirii dusă la îndeplinire pentru noi, adică întruparea lui Isus și îndumnezeirea noastră.

Imnul se deschide cu pronumele personal „el” care

se referă, în mod evident, la Hristos, protagonistul întregului v. 16, cel care pune în aplicare planul gândit de Dumnezeu Tatăl pentru cei din casa sa care este biserica sa, prin intervenția decisivă a Spiritului Sfânt. Hristos este prezentat în plinătatea ființei sale, cea de om („arătat în trup”) și cea de fiu al lui Dumnezeu („justificat în Spirit”): pe de-o parte slăbiciunea firii omenești și pe de alta gloria învierii. Sub chipul Înviatului, de om nou, primul născut al creației, le apare îngerilor, parcă cerându-le să se implice în stăpânirea sa cosmică. Toți sunt destinatari ai anunțului mântuirii, chiar și păgânii care, istoric vorbind, nu sunt încă în lumina adusă de gloria crucii.

Stăpânirea lui Hristos invadează în mod fericit lumea, aici înțelesă în sens pozitiv de cosmos sau univers. Misterul o are printre caracteristicile sale și pe cea a universalității. La final este trasat scopul ultim, victoria definitivă celebrată prin înălțare. Evocarea misterului lui Hristos începe cu slăbiciunea trupului, dar se sfârșește cu slăvirea în glorie.

Actualizare

Discursul despre capii sau responsabili comunității creștine trimite la relațiile care se stabilesc între noi și episcopii și preoții noștri. Noi ni-i dorim curajoși și buni, primitori și disponibili, plini de toate virtuțile umane și spirituale. Nevoie legitimă, dar utopică, fiindcă sunt doar oameni cu calități și defecte, la fel ca toți ceilalți, și la fel ca toți cei implicați pe drumul pocăinței și al îndreptării. Ne limităm la a face o comparație curioasă și apoi reflectăm puțin asupra virtuților umane.

Poate părea curioasă și interesantă comparația dintre calitățile solicitate de Paul episcopului și cele cerute de Codicele de Drept Canonic unui candidat la episcopat. Iată canonul 378 (CCEO 180):

§ 1. Pentru ca un candidat să se potrivească la episcopat, se cere ca:

1. Să se remarce printr-o credință puternică, bune obiceiuri, pietate, zel pentru suflete, înțelepciune, prudență și virtuți umane, și apoi să fie înzestrat cu toate calitățile care îl fac potrivit pentru îndeplinirea funcției în discuție;
2. Să se bucure de reputație bună;
3. Să aibă cel puțin 35 de ani;
4. Să fie preot de cel puțin 5 ani;
5. Să aibă doctorat sau cel puțin să fie licențiat în Sfânta Scriptură, teologie sau drept canonic într-un institut de studii superioare recunoscut de Sfântul Scaun, sau cel puțin să aibă experiență în aceste discipline.

§ 2. Evaluarea finală a candidatului va fi realizată de Sfântul Scaun.

Se poate observa faptul că cerințele lui Paul sunt diferite de cele ale Codicelui.

În acest punct al analizei ar fi potrivită o prezentare a virtuților umane pe care un creștin ar trebui să le aibă. Sunt numite umane pentru că aparțin persoanei, independent de religia sa și au avantajul de a nu fi legate de un anumit loc, timp sau cultură. Paul cere unele dintre aceste virtuți responsabililor comunității. În alte contexte, le indică drept patrimoniu al tuturor creștinilor (cf. Fil 4, 8).

Punerea în valoare a virtuților umane înseamnă punerea în valoare a naturii umane, recunoașterea faptului că este bună și că deține un rol important în creșterea completă a persoanei. Nimic nu este mai iluzoriu decât a vrea să construiești o spiritualitate fără consistență, a pleda pentru un utopic, dacă nu chiar imposibil, „angelism”. Să pornim de la ipoteza că natura umană este bună, pentru că e creată de

Dumnezeu, și că a cunoscut ulterior amara natură a păcatului. Nemaigăsindu-se în starea originară, bunătatea sa nu mai este naturală și spontană, ci este produsul unui efort și al unui angajament personal, fără însă a fi rupt total de ajutorul pe care Dumnezeu ni-l acordă mereu.

De să cultivăm virtuțile umane? De ce să le prețuim rolul? Înainte de toate pentru a pune în valoare creația lui Dumnezeu și pentru a-I aduce mărire. Să ne gândim la trup, la sănătate, la psihic, la sentimente, la cultură, la relația cu ceilalți. Mai mult, virtuțile umane reprezintă puntea care permite transmiterea evangheliei, de a o trăi ca pe Vestea cea Bună. Acestea constituie cadrul comun, în care ne regăsim alături de ceilalți oameni, fără a ține seama de credința lor sau de religia lor.

Sunt foarte numeroase virtuțile umane și enumerarea tuturor este imposibilă. Să ne gândim la solidaritate, la dragostea de frumos, umorul, toleranța... Paul ne invită să ne gândim și la virtuțile umane, fiindcă ne îmbogățesc și ne înfrumusețează personalitatea. Reflecția asupra calităților cerute responsabililor comunității creștine ne oferă posibilitatea de a ne analiza propria noastră maturitate umană. Văzându-ne propriile limite, vom fi mai puțin tentați să îi criticăm pe alții, vom fi mai primitivi, mai disponibili cu alții, așa cum sunt, inclusiv cu episcopii și preoții. Va fi înainte de toate o invitație la a ne îmbogăți patrimoniul umanității noastre, cu siguranța că și viața spirituală va fi astfel avantajată.

Pentru reflecția personală și de grup

1. Încearcă să te gândești la cei care au alimentat și au sprijinit viața ta de credință: preoți, persoane consacrate, cateheți, creștini devotați și generoși... Gândește-te la ei cu recunoștință și roagă-te pentru ei.

Gândește-te la sfaturile importante pe care le-ai primit și care te-au ajutat în viață.

2. Care sunt calitățile pe care le prețuiești cel mai mult la preoții pe care îi cunoști? Dar la preotul sau preoții din parohia ta?
3. Le ceri să fie perfecți, uitând că și ei sunt doar oameni slabi și limitați, deși au fost dăruți cu harul preoției?
4. Ești capabil să porți un dialog sincer și constructiv? Ești deschis la o critică pașnică și fraternă? Te oprești doar la bârfa sterilă și fără sens? Verifică săptămâna care tocmai a trecut.
5. Te simți parte a bisericii prin participarea ta activă în parohie și în asociații? Te simți implicat în răspândirea împărăției lui Dumnezeu sau te limitezi „la o sprijinire din exterior”? Reflectează asupra vitalității parohiei tale și a grupului căruia îi aparții și încearcă să formulezi propuneri pentru a o dinamiza și mai mult. Ce îți cere Dumnezeu și, concret, tu ce faci?

SĂ FII ÎN CONFORMITATE CU INIMA LUI DUMNEZEU

1 Tim 4

¹ De altfel, Spiritul spune clar că în timpurile de pe urmă unii își vor renega credința, luându-se după duhuri înșelătoare și învățături diabolice, ² seduși de ipocrizia discursurilor false ale celor însemnați cu fierul roșu în cugetul lor. ³ Ei interzic căsătoria, [prescriind] abstenența de la alimentele pe care Dumnezeu le-a creat ca să fie primite cu mulțumire de către cei care cred și cunosc adevărul, ⁴ pentru că orice creatură a lui Dumnezeu este bună și nimic nu e de aruncat, dacă este primit cu mulțumire. ⁵ De fapt, este sfințit prin cuvântul lui Dumnezeu și prin rugăciuni. ⁶ Învățându-i pe frați aceste lucruri, vei fi un slujitor bun al lui Hristos Isus, hrănindu-te cu cuvintele credinței și ale învățaturii frumoase pe care ai urmat-o îndeaproape. ⁷ De basmele profane și născocirile babelor ferește-te! Deprinde-te cu evlavia; ⁸ căci gimnastica trupului e de puțin folos pe când evlavia este folositoare în toate pentru că are promisiunea vieții de acum și a celei viitoare. ⁹ Acest cuvânt este vrednic de crezut și de primit cu toată încrederea. ¹⁰ Noi pentru aceasta muncim și ne luptăm, pentru că ne-am pus speranța în Dumnezeul cel viu care este mântuitorul tuturor oamenilor și mai ales al celor credincioși. ¹¹ Poruncește și învață aceste lucruri. ¹² Nimeni să nu disprețuiască tinerețea ta, ci să devii un model pentru toți cei care cred: în cuvânt, în purtare, în iubire, în credință, în nevinovăție. ¹³ Până când voi veni, preocupă-te de lecturi, de predică și de învățătură. ¹⁴ Nu neglija darul care este în tine și care ți-a fost dat prin profeție împreună cu impunerea mâinilor prezbiterilor. ¹⁵ Meditează aceste lucruri, stăruie în ele pentru ca propășirea ta să fie cunoscută tuturor. ¹⁶ Ai grijă de tine și de învățătură, stăruie în acestea, căci făcând astfel, te vei mântui și pe tine, și pe cei care te ascultă.

Un pesimism crud, temperat de un optimism sănătos, deschide și dă culoare capitolului. Evidentul caracterul exortativ scoate în relief posibilitatea de a găsi un mod de viață corect și rodnic, în ciuda pericolelor vieții. Îndemnurile sunt adresate cu precădere lui Timotei, pentru că este cu adevărat un om al lui Dumnezeu. Fiecare cititor poate să profite de învățatura aceasta pentru propria sa viață.

La nivel tematic, se disting două secțiuni: prima privește comportamentul și doctrina falșilor învățători (vv. 1-5), a doua expune o serie de îndemnuri pe care Paul i le adresează lui Timotei în legătură cu comportamentul în comunitate (vv. 6-16).

Comentariu exegetic

Contra falșilor învățători (vv. 1-5)

Capitolul se deschide cu o ciocnire frontală între Spiritul Sfânt și adversarii săi. Spiritul Sfânt fusese menționat la sfârșitul capitolului și acum este prezentat drept cel care vorbește comunității. Cuvântul „Spirit” apare de 5 ori în Scrisorile Pastorale; folosit la singular face referire la Spiritul Sfânt, excepție făcând 2 Tim 4, 22. Aici avem un contrast clar între singularul „Spirit” și pluralul „spirite mincinoase”. Contrastul subliniază rolul cuvântului ce vine de la adevăratul Spirit care demască acțiunea spiritelor care încearcă să-i înșele pe credincioși, făcându-i să treacă de la adevărata credință la falsa teologie. Autorul folosește tonuri puternice pentru a sublinia că apostazia unora aparține în oarecare măsură cadrului istoric al mântuirii, face parte din judecata care are loc în inimile oamenilor prin intermediul acțiunii Spiritului Sfânt. Afirmările nu sunt nici generice, nici ipotetice, deoarece lista greșelilor prezentate în continuare ne duce cu gândul la ideile malefice care șerpuiesc în mediile creștine. Acest lucru este bine evidențiat de expresia „învățători diabolice”, o situație apocaliptică ce leagă învățăturile greșite de izvorul lor: diavolul, impostorul.

Ipocrizia mincinoșilor constă aici, așa cum demonstrează versetele următoare, în contrazicerea cuvântului lui Dumnezeu și, concret, în contrazicerea adevărului despre bunătatea creației. Cine se opune cuvântului lui Dumnezeu

devine sclavul falsității, al minciunii, al demonilor: aceasta ar fi semnificația «*însemnați cu fierul roșu în cugetul lor*». Această expresie rară, folosită doar aici în Noul Testament, se referă la practica antică a pedepsei la care erau supuși sclavii pentru fugă sau pentru alt delict. La fel erau pedepsiți răufăcătorii, condamnații la munca în mină, sclavii.

Urmează două exemple de învățături false cu care, probabil, se luptă comunitatea din Efes. Primul exemplu este interzicerea căsătoriei. Ideea aspectului negativ al căsătoriei exista în unele cercuri stoice care considerau ambientul matrimonial drept un pericol sau o piedică pentru viața spiritului, dar era împărtășită și de unele medii aparținând iudaismului sectar (Qumran). S-ar putea crede că este vorba despre un ascetism creștin excesiv, alimentat de așteptarea vie a venirii definitive a lui Hristos.

Al doilea exemplu de învățătură greșită privește practica abstenenței de la unele mâncăruri. Paul o combate cu două argumente, făcând apel atât la bunătatea creației, cât și la practica creștină de mulțumire la începutul mesei. «*Abținerea de la unele mâncăruri*» este contrară intenției lui Dumnezeu însuși care le-a creat pentru a fi mâncate și trebuie considerate ca un dar al său. Atitudinea justă va fi deci cea de mulțumire înaintea mesei, reluând o veche tradiția iudaică și îmbogățind-o în contextul celebrărilor euharistice.

Paul insistă asupra bunătății tuturor creaturilor, care asigură valoarea căsătoriei și a legitimității consumului tuturor mâncărilor. Răsună în aceste cuvinte concluzia primei povești a creației: «*Dumnezeu văzu câte făcuse, și iată, erau lucruri multe și bune*» (Fac 1, 31). Este concludentă și cunoscuta viziune a lui Petru care provoacă o evidentă schimbare în conștiința tinerei Biserici în legătură cu legea iudaică: «*Ce a curățit Dumnezeu, să nu numești spurcat*» (Fap 10, 15). Versetul 4 oferă cea mai puternică afirmație a

Noului Testament în legătură cu bunătatea celor create: «*Orice creatură a lui Dumnezeu este bună și nimic nu e de aruncat, dacă este primit cu mulțumire*». Cuvântul lui Dumnezeu și rugăciunea sunt prezentate ca două elemente care pun în valoare tot ceea ce există.

Un păstor model (vv. 6-16)

Odată cu v. 6 începe o serie de recomandări către Timotei. Discursul merge dincolo de destinatarul direct și vrea să ajungă la toți creștinii care văd în preot un exemplu de credință și angajament. Stilul e tributار influenței retorice și discursului, fracționat în scurte sentințe care urmăresc o temă. Acumularea imperativelor prezente, 11 la număr, nu lasă loc îndoielii în legătură cu genul literar al fragmentului.

Prima sarcină a lui Timotei este de a oferi comunității «*învățătura bună*», cu o expozițiune menită să convingă prin forța adevărului, chiar dacă nu e exclusă o anume insistență (cf. 2 Tim 4, 2). Dar tocmai acest tip de învățătură înseamnă a acționa după exemplul lui Hristos pentru a deveni astfel un bun servitor (în greacă *diakonos*). Termenul atribuit lui Timotei, care deține responsabilitatea comunității, foarte probabil că este utilizat aici în sens general, și nu vrea să exprime un nivel ierarhic. Poate fi încă o dovadă a flexibilității limbajului tehnic și poate a vechimii scrisorii.

Îndatorirea îndeplinită cu cinste îi va permite lui Timotei să ajungă mereu la forța dată de izvorul nesecat al «*cuvântului credinței*». Aceleași învățături bune („doctrina bună”) care contrastează aici în mod evident cu doctrinele demonilor („învățăturile diabolice” din v. 1) și cărora e nevoie să li se opună Timotei, trebuie să fie hrana sa, așa cum au fost până acum. «*Cuvintele credinței și ale învățăturii frumoase*» par să fie aici sinonime și să se refere la totalitatea doctrinei

creștine, la Evanghelie.

Atașamentul față de mesajul creștin veritabil justifică interesul și răspândirea «*basmelor profane*», curioasă expresie care trimite la povestioarele inventate ce pot fi plăcute, dar pe deplin străine de adevărata învățătură. Datorită conținutului lor religios, creează confuzie și dezorientare. Trebuie să fie evitate în modul cel mai categoric.

Urmează acum o analogie sportivă. E necesar să identifiți adevărata gimnastică, nu cea fizică, ci aceea a spiritului. Timotei trebuie să practice «*evlavia*» (în greacă *eusébeia*), termen caracteristic scrisorii, întâlnit deja în 2, 2 și 3, 16. Evlavia primește diverse conotații, potrivit culturii căreia îi este inserată. În greaca extrabiblică a epocii neotestamentare semnifica venerația, plină de uimire, față de lumea mare și pură a divinului, adorarea sa prin cult și respectarea poruncilor sale. Legăturile sale cu lumea păgână explică numărul mic de utilizări în Noul Testament. În lumea iudaică, ea este legată de împlinirea legii. În scrisorile pastorale indică un tip de conduită pentru întreaga viață, opusă ascezei exasperate, pornind de la credința în Dumnezeu creatorul și mântuitorul, transformând viața cotidiană și conduce spre deplina comuniune cu Dumnezeu. Astfel, evlavia devine cu adevărat folositoare: transformă viața prezentă până la a o conforma Evangheliei, permite experimentarea unor reflexii ale vieții viitoare.

Ceea ce spune Paul este important și subliniază acest lucru prin «*acest cuvânt este vrednic de crezut*», formulă care apare de șapte ori în scrisorile pastorale și care servește la confirmarea solemnă a celor spuse. Doctrina veritabilă, în ansamblul său, este cea demnă de credință și nu o normă sau alta.

În v. 10, Paul îi amintește lui Timotei cât de solicitant este ministerul apostolic, prezentat ca trudă și luptă. Trebuie

înfruntate pericole și dificultăți, cu o motivație puternică însă: speranța pusă *«în Dumnezeu cel viu»*. Adjectivul evocă o caracteristică divină și servește pentru a sublinia motivul acestei speranțe: Dumnezeu nostru este viu și se opune divinităților păgâne, „moarte”, pentru că nu există. Fiind viu, Dumnezeu este în măsură să acționeze, să intre în istorie, în viața omului. El chiar *«este mântuitorul tuturor oamenilor»*. Încă din primele rânduri, Dumnezeu fusese prezentat drept salvator (1, 1) și apoi drept cel care vrea să mântuiască pe toți oamenii (2, 4). Mântuirea nu e doar o chestiune viitoare, fiind deja realizată prin Hristos și devenită accesibilă prin intermediul credinței. În acest sens, Dumnezeu este mântuitor *«mai ales al celor credincioși»*, ei fiind primii care experimentează și gustă roadele mântuirii. Ideea de credincios, adică cel care are credință, implică o importantă dimensiune a mântuirii, prezentată ca dar al lui Dumnezeu, dar și ca răspuns al omului. Odată realizată prin Hristos, mântuirea necesită colaborare din partea omului, participarea sa activă și responsabilă care se numește credință.

După cum se vede, miza este uriașă. De aceea, datoria lui Timotei este aceea de a *«porunci și de a învăța aceste lucruri»* (v. 11). Verbele descriu două aspecte ale aceleiași minister apostolic. Primul are semnificația unor prescripții date cu autoritate și se referă la planul disciplinar, al doilea la planul doctinal.

Versetul 12 începe cu niște cuvinte protectoare pentru Timotei. Tinerețea sa putea constitui un pericol și cazurile în care nu era bine primit erau frecvente, așa cum deja aflăm din 1 Cor 16, 10-11. Pentru antici, bătrânețea era mărturia unui nivel de înțelepciune suficientă pentru asumarea unor responsabilități. Nu era un lucru obișnuit ca un tânăr să devină responsabilul unei comunități. Însuși cuvântul „prezbiter”, adică „cel mai bătrân”, destinat să devină termen tehnic pentru

desemnarea responsabililor comunităților, demonstrează faptul că nici creștinii nu gândeau altfel. Dacă scrisoarea a fost scrisă pe când Paul era încă în viață, Timotei putea să aibă cam 35 de ani; chiar termenul „tânăr” se folosea adesea pentru cei apropiați de 40 de ani.

Timotei ar putea compensa lipsa anilor printr-un comportament exemplar. Așa cum Paul este un „exemplu”, *typos* în greacă, pentru comunitățile ce îl urmează pe Hristos (cf. 2 Tim 3, 9; 1 Cor 11, 1), așa ar trebui să fie și Timotei. Expresiile care urmează enumeră diferite dimensiuni ale acestei exemplarități: *«prin cuvânt, prin comportament, prin caritate, prin credință, prin curăție»*. Mai mult decât o enumerare completă, este vorba despre citarea unor domenii considerate foarte importante. Ne oprim asupra „curăției”, termen care apare încă o singură dată, în 1 Tim 5, 2. În comparație cu semnificația pe care o avea în Vechiul Testament, unde indica puritatea culturală cerută în contactul cu lucrurile sacre, acum cuvântul își pierde complet această semnificație culturală și o primește pe cea de ireproșabilitate morală în sens amplu.

Versetul 13 începe cu un program de călătorie. Paul intenționează să viziteze Efesul, și pare că destul de curând, deoarece folosește verbul la indicativ prezent (în greacă). Nu știm nimic despre această ipotetică vizită. Ar putea să fi fost realizată după ce a fost prima dată închis la Roma. În așteptare, Timotei trebuie să se dedice celor trei sarcini importante pentru viața comunității și înscrise toate în sfera liturgică.

Prima este „lectura”, înțelesă ca lectură publică în timpul celebrării liturgice. Termenul era folosit pentru lectura Bibliei în sinagogă și a fost preluat de creștinism.

A doua este „îndrumarea”, echivalentul predicării mesajului salvific cu scopul de a întări credința celor care cred, de a susține speranța, de a revigora sentimentul carității. Implică de asemenea propuneri concrete pentru viața cotidiană

a credincioșilor, fără a face morală. Mesajul de mântuire trebuie să se afle mereu în centrul unei exortații.

A treia este „învățătura” care se referă la dimensiunea doctrinală a aceluiași mesaj de mântuire. Importanța sa devine evidentă în contextul învățăturilor diabolice care amenință învățătura bună a comunității.

Toate aceste trei elemente puteau coexista în timpul celebrării liturgice: lectura Cuvântului lui Dumnezeu era urmată de îndrumare și/sau de învățătura care explica și o aplica la viața comunității conform nevoilor sale concrete. Se poate vorbi și despre o singură acțiune, articulată în trei momente: este același minister apostolic a cărui parte centrală o constituie slujirea Cuvântului lui Dumnezeu.

Apostolatul lui Timotei își are esența în „darul spiritual”, în greacă *charisma*, despre care vorbește v. 14. Termenul indică un dar permanent, instituțional, conferit prin punerea mâinilor, după îndrumările profeților. Cuvântul, foarte rar în Vechiul Testament, unde e folosit doar de două ori, se bucură în Noul Testament de o utilizare destul de frecventă, limitată, aproape exclusiv, la scrierile pauline. Substantivul derivă din verbul *charizomai*, care înseamnă «a zice sau a face un lucru plăcut cuiva». Suffixul *-ma* indică rezultatul acțiunii, așadar *charisma* este, din punct de vedere lingvistic, un lucru oferit cu amabilitate, un dar. Multe pasaje din Noul Testament oglindesc acest sens generic al termenului, dând însă mereu impresia că este vorba de un dar de la Dumnezeu. Un asemenea dar nu trebuie să fie trecut cu vederea; e nevoie mereu să se revină la el, să se încerce amplificarea lui, colaborarea cu el pentru că, doar așa, ministerul apostolic, în cele trei momente ale sale, enumerate în versetul precedent, poate fi îndeplinit după voința lui Dumnezeu.

Pasajul leagă *charisma* de un act instituțional, punerea mâinilor, și acest lucru demonstrează în ce fel instituția

depinde de inspirația directă a Spiritului Sfânt (intervenția profetică). Nu este ușoară însă reconstruirea evenimentului însuși, articularea sa. La ce se referă autorul, se poate înțelege mai bine parcurgând textul din Fap 13, 2-3, unde apar aceleași elemente: manifestarea Spiritului prin intermediul profeților și prin punerea mâinilor. Intervenția profeților ar putea deci folosi pentru a-l determina pe preotul actual să îi încredințeze lui Timotei misiunea; poate chiar acestei intervenții i de datorează „învățarea”, în ciuda tinereții.

Putem recunoaște aici vechea formă a ceea ce azi numim sacramentul preoției, descris cu un limbaj nedevenit tehnic încă, dar deja foarte expresiv. Este vorba despre un dar stabil, provenit de la Dumnezeu, dat spre binele comunității, conferit de colegii prezbiterilor prin punerea mâinilor. Acest gest final, deja din Vechiul Testament, exprima transmiterea puterilor sau sarcinilor. În Noul Testament primește semnificații multiple, conform situației: vindecare (cf. Mt 9, 18), binecuvântare (cf. Mt 19, 13), revărsare a Spiritului Sfânt (cf. Fap 8, 17), încredințarea solemnă a vreunei funcții în cadrul comunității (cf. Fap 6, 6; 13, 3). Textul nostru include primele trei semnificații și se referă la transmiterea oficiului apostolic.

Aproape de finalul îndemnurilor găsim și scopul: Timotei trebuie să se străduiască până ce toți își vor da seama de dezvoltarea calităților sale în serviciul apostolic. Poate e o reluare a v. 12: creșterea abilității lui Timotei în domeniul învățaturii, sau mai bine zis, al întregului oficiu, trebuie să convingă deplin pe toți cei care au dubii în privința capacităților sale.

Versetul 16 are trăsăturile unei concluzii: a veghea și a persevera sunt două imperative pe care deja Isus le adresase comunității. Vigilența privește înainte de toate persoana lui Timotei, deoarece conduita sa trebuie să fie exemplară, iar

învățătura sa trebuie să fie ireproșabilă. Perseverența este fidelitatea față de Dumnezeu și față de propria chemare la apostolat. Se poate auzi un ecou din Ez 3, 16-21, unde salvarea profetului depinde de perseverența sa și de fidelitatea față de vestirea Cuvântului.

Cu dimensiunea personală se intersectează cea comunitară. Datorită ministerului încredințat lui Timotei, toți credincioșii pot să ajungă la mântuire. Tema vestirii Cuvântului, ca și „condiție” a mântuirii, este una dragă lui Paul (cf. Rom 10, 12-18): nu poate crede cel care nu a ascultat anunțul apostolic. Și e tocmai acesta factorul care stă la baza importanței întregului minister apostolic: el este instrumentul datorită căruia mântuirea, sau mai bine zis Cuvântul de mântuire, poate ajunge la oameni și poate fi ascultat de ei în credință. Autorul, făcând apel la scopul ultim al vestirii, adică la mântuirea celor care ascultă, reiterează necesitatea unei angajări foarte serioase din partea lui Timotei.

Actualizare

Printre numeroasele idei oferite în acest capitol, scoatem în evidență raportul dintre carismă și instituție. Este ocazia de a relua o controversă care adesea a incitat sufletele, dar mai ales de a lua în considerare valoarea unității în diversitate.

Într-un trecut nu foarte îndepărtat, erau puse în contrast și chiar în opoziție carismele și ministerele, ca și când carisma ar fi un har particular, rod al libertății imprevizibile a Spiritului și posibil să acționeze liberă, iar ministerul ar fi ceva permanent și aflat în legătură cu aspectele instituționale ale Bisericii. O asemenea distincție pune la un loc toată simpatia pentru carisme și genera față de ministere o atitudine, mai mult sau mai puțin subtilă, de neîncredere. Conciliul Vatican II a pus lucrurile la punct: și în privința ministerelor se recunoaște

prezența și acțiunea Spiritului. Paul deja, în categoria carismelor, așeza oarecum toate harurile, atât pe cele pe care le putem numi – printr-un termen potrivit – extratemporale și provizorii, cât și pe cele care sunt încorporate într-un rol permanent.

Adolf von Harnack a fost cel care, în mod special, la finele secolului XIX, a inițiat această discuție, ce va dura în timp. Savantul german contrapunea, în cadrul Bisericii, carisma și instituția: doar prima ar fi originală, fiind legată direct de acțiunea Spiritului, în timp ce a doua, instituția sau ministerul apostolic, ar fi secundar, nu doar sub aspect cronologic, ci și din punct de vedere al importanței.

Nu vom urmări evoluția acestei polemici. Dorim doar să amintim ceea ce spune v. 14 pentru a arăta dreapta înțelegere a legăturii dintre carismă și instituție în Biserică. Este vorba despre două dimensiuni ale aceluiași minister al Bisericii, care nu sunt deloc în contradicție. Însuși ministerul apostolic, așadar instituție, este o carismă, un dar al Spiritului, permanentizat de Spiritul însuși. Mai mult, alegerea ministerului este, într-o oarecare măsură, însoțită de o acțiune directă a Spiritului prin intermediul profeției care subliniază gratuitatea vocației puse în serviciul Bisericii. În același timp, este necesară punerea mâinilor, un act instituțional, îndeplinit de miniștri.

Ne aflăm în fața ministerului gratuității totalei acțiuni a Spiritului în Biserică. În interiorul său cresc și acționează diferite ministere instituite, diferite carisme, diferite stări de viață. Darurile Spiritului nu trebuie considerate în mod individualist sau de grup, cu atât mai puțin sunt obiecte de câștigat. Paul realizase o lungă tratare a subiectului carismelor în 1 Cor 12-14 și stabilise unele principii de înțelegere:

1. Principiul de recunoaștere a Spiritului este

recunoașterea domniei lui Hristos. Aceasta garantează că experiența este cu adevărat un dar de sus și nu o manifestare mai mult sau mai puțin mistică pe care o cunoscuse și păgânismul (cf. 1 Cor 12, 1-3).

2. Toate darurile spirituale ale harului au o origine comună deoarece provin de la același Spirit. Din acest unic izvor se multiplică darurile; Paul respinge astfel orice încercare de concept aristocratic sau elitist, orice motiv de lăcomie spirituală și de diviziune. Precizează că finalitatea este edificarea comunității (cf. 1 Cor 12, 4-11).
3. Analogia corpului servește la confirmarea, prin intermediul unei imagini ușor de înțeles, a faptului că pluralitatea nu este echivalentă cu uniformitatea și că totul contribuie la unitate (cf. 1 Cor 12, 12-27).

Clara cateheză paulină se regăsește și în Ef 4, 4-6: *«Este un singur trup, un singur Spirit, după cum și voi ați fost chemați la o singură nădejde a chemării voastre. Este un singur Domn, o singură credință, un singur botez. Este un singur Dumnezeu și Tată al tuturor, care este mai presus de toți, care lucrează prin toți și care este în toți»*.

În lumina acestor rațiuni teologice, trebuie să fie înlăturate contrastele și trebuie încetate polemicile, pentru a regăsi unitatea în iubire și în serviciul dezinteresat. Spus în termeni simpli: unitatea stă în comuniune și unitate nu înseamnă omogenitate.

Pentru reflecții personale și de grup

1. Paul știe vorbi clar și cu dragoste. Pune la un loc adevărul și caritatea, ne îndeamnă să trăim *«credincioși adevărului în dragoste»* (Ef 4, 15). Sunt și eu capabil să judec cu luciditate și respect? Prețuiesc oare adevărul

mai mult decât dragostea sau vreau să salvez înțelegerea și ascund adevărul?

2. Exercițiul fizic este util, dar este mai utilă exercitarea virtuților. Într-o lume care prețuiește aparența mai mult decât felul de a fi, sunt atent să-mi formez o personalitate creștină matură care, fără a delăsa exteriorul, se îngrijește și de interior? Ce lucruri pozitive pot să-mi amintesc din săptămâna care tocmai s-a încheiat?
3. Paul îi amintește lui Timotei îndatoririle sale față de el însuși și față de ceilalți. Am o viziune asupra vieții creștine limitată la mine însumi sau mă îngrijesc și de alții? Îmi amintesc operele de caritate spirituală printre care apare și angajamentul de a-i învăța pe cei care nu știu? Pot spune că felul în care mă comport este un mic catehism viu?
4. În comunitatea creștină (parohie sau grup) sunt prezent în mod activ? Încerc să acționez în mod corect, pentru binele comunității, sau am motivații mai puțin nobile, precum afirmarea personală sau caut vreo răsplată? Ce mă învață Timotei?

O COMUNITATE ETEROGENĂ

1 Tim 5, 1-6, 2

5¹ Nu-l mustra cu asprime pe cel bătrân, ci îndeamnă-l ca pe un tată, iar pe tineri ca pe niște frați, ² pe bătrâne, ca pe mame, iar pe cele tinere, ca pe niște surori, în curăție desăvârșită. ³ Respectă văduvele, cele care sunt cu adevărat văduve. ⁴ Dacă o văduvă are copii sau nepoți, să învețe mai întâi să aibă dragoste față de casa lor și să-i răsplătească pe părinți, căci acest lucru este plăcut înaintea lui Dumnezeu. ⁵ Cea care este cu adevărat văduvă și rămasă singură și-a pus speranța în Dumnezeu și stăruie în cereri și rugăciuni noaptea și ziua. ⁶ Însă cea care trăiește în plăceri, deși trăiește, este moartă. ⁷ Poruncește-le acestora ca să fie fără reproș. ⁸ Dar dacă cineva nu se îngrijește de ai săi, și mai ales de cei din casă, și-a renegat credința și este mai rău decât un necredincios. ⁹ Ca să fie înscrisă între văduve, să nu aibă mai puțin de șazeci de ani, să fi fost soția unui singur bărbat, ¹⁰ să aibă mărturie pentru faptele ei bune, dacă a crescut copii, dacă a fost primitoare, dacă a spălat picioarele sfinților, dacă i-a ajutat pe cei necăjiți, dacă s-a ținut de orice fel de faptă bună. ¹¹ Dar ferește-te de văduvele mai tinere. Căci când le apucă poftele nedemne de Hristos, vor să se mărite, ¹² făcându-se vinovate că și-au călcat promisiunea de mai înainte. ¹³ În același timp, se învață să fie leneșe și umblă din casă în casă. Dar nu numai că sunt leneșe, ci și limbute și iscoditoare, vorbind ceea ce nu trebuie. ¹⁴ Așadar, vreau ca cele mai tinere să se căsătorească, să aibă copii, să fie gospodine în casă, ca să nu dea potrivnicului nici un motiv de clevetire, ¹⁵ căci unele s-au rătăcit deja, urmându-l pe Satana. ¹⁶ Dacă o credincioasă are văduve, să se îngrijească de ele și să nu împovăreze Biserica, pentru ca aceasta să le poată ajuta pe cele cu adevărat văduve. ¹⁷ Prezbiterii care conduc bine să fie învredniciți cu o cinste îndoită, mai ales cei care se ostenesc cu predica și cu învățătura, ¹⁸ căci spune Scriptura: Să nu legi gura bouului care treieră și: "Vrednic este lucrătorul de plata sa". ¹⁹ Să nu primești o acuzație împotriva unui prezbiter decât dacă vine de la doi sau trei martori. ²⁰ Pe cei care au păcătuit, mustră-i înaintea tuturor, ca să le fie teamă și celorlalți. ²¹ Te conjur în fața lui Dumnezeu și a lui Hristos Isus și a îngerilor celor aleși să păzești acestea, fără prejudecată și fără a face cuiva favoruri. ²² Nu te grăbi să-ți impui mâinile peste cineva și nici nu te face părtaș la păcatele altora. Tu însuși păstrează-te curat. ²³ Să nu mai bei numai apă, ci și puțin vin din cauza stomacului tău și a deselor tale îmbolnăviri. ²⁴ Păcatele unor oameni sunt evidente și se cunosc înainte de judecată, însă ale altora se descoperă după aceea. ²⁵ Tot la fel și faptele bune sunt evidente, dar chiar și celelalte nu pot rămâne ascunse.

6¹ Toți cei care sunt sub jug ca sclavi să-i considere pe stăpânii lor vrednici de toată cinstea, ca nu cumva numele lui Dumnezeu și învățătura să fie defăimate. ² Cei care au stăpâni credincioși să nu-i disprețuiască întrucât sunt frați, ci să-i slujească și mai bine pentru că cei care beneficiază de slujirea lor sunt credincioși și iubiți. Învăță-i aceste lucruri și îndeamnă-i astfel.

După interesul arătat căpeteniilor comunității, Paul continuă să își îndrepte atenția spre comunitatea creștină din Efes, adresându-se diferitelor categorii de persoane. O pastorală corectă cere ca fiecare să fie tratat în funcție de condiția sa. Găsim indicații și recomandări pentru credincioși, în general (vv. 1-2), pentru văduve (vv. 3-16), pentru preoți (vv. 17-25), pentru sclavi (6, 1-2).

Comentariu exegetic

Categoria credincioșilor (vv. 1-2)

Recomandările de la început îi au în vedere pe creștini în general, împărțiți, după vârstă, în bătrâni sau tineri. Aici, termenul „bătrân” are adevărata valoare cronologică și prezintă o primă diferențiere în interiorul comunității. O a doua clasificare este făcută după sex, bărbați și femei. Există totuși un element care îi unește pe toți și care îi este oferit lui Timotei drept criteriu: trebuie să îi considere pe toți ca făcând parte dintr-o unică familie și să aibă față de ei afecțiune și respect ca și când ar fi propriii săi părinți și frați. Răzbate de aici încercarea de a aplica în mod concret frumosul concept teologic al «*casei lui Dumnezeu, care este biserica lui Dumnezeu cel viu*», exprimat în 3,15. La fel ca într-o familie, și între creștini poate exista dezorientare și diviziune, pe care Timotei este chemat să le corecteze fără asprime. Lui Timotei i se cere „puritate”, adică acea calitate apreciată la cei care au responsabilități în societate și cu atât mai mult în comunitatea eclezială; este sinonimă cu integritatea și moralitatea, și are valoarea unui optim antidot pentru risipirea suspiciunilor și

răutăților.

Văduvele (vv. 3-16)

Discursul devine mai specific, adresându-se categoriei văduvelor. Termenul, clar din punct de vedere social, se lărgeste, cuprinzând trei categorii de văduve: cele cărora biserica trebuie să le acorde asistență pentru că ele chiar sunt singure și fără niciun mijloc de subzistență (vv. 3.5.16), și cele care sunt chemate să exercite o funcție oficială în biserică și din acest motiv trebuie să îndeplinească cerințe specifice.

Paul, pentru început, clarifică aceste chestiuni (vv. 3-8), apoi dă dispoziții pentru acel grup care va avea sarcini precise în comunitate (vv. 9-16).

În deschidere apare verbul „a cinsti” care determină atitudinea lui Timotei. Acesta semnifică respectul și stima pe care trebuie să le nutrească, dar și asigurarea sprijinului material pentru aceste femei. Ajutorul pentru văduve exista deja în legislația ebraică, unde erau luate în considerare pentru situația lor specială de sărăcie, care le făcea să aibă nevoie de ajutorul comunității (cf. Ieș 22, 21-23; Dt 14, 29). Paul stabilește criterii care să permită intervenția comunității doar pentru cazurile în care, cu adevărat, este nevoie, ca și când ar fi vorba despre un substitut în soluționarea lipsurilor sociale ale vremii. De aceea, se decide ajutorul pentru văduvele *«care sunt cu adevărat așa»* (v. 3). Continuarea ajută la o mai bună înțelegere. Văduve prin pierderea soțului sunt toate, dar nu toate intră în categoria avută în vedere aici. Cine are părinți și familie, nu se încadrează. Comunitatea nu poate și nu trebuie să aibă grijă de persoanele care pot găsi ajutor și sprijin în altă parte. Se înțelege prin văduve cele care, rămase singure, nu s-au recăsătorit și trăiesc în comunitate. Își pun speranța în Dumnezeu, căruia îi consacră propria viață, rămânând

unite cu El prin rugăciune continuă. Sunt prezentate ca un grup de „consacrate”, cu condiții de primire și cu îndatoriri specifice în cadrul comunității. O primă cerință este vârsta minimă de șaiszeci de ani. Experiența probabil îi învățase că, în cazul primirii unor văduve mai tinere, exista posibilitatea abandonului și trădării. Mai bine atunci ca tinerele să se recăsătorească (vv. 11-15). Maturitatea era garanția experienței și fiabilității. O altă condiție este ca văduvele din grup să fi fost căsătorite doar o singură dată și să fi săvârșit opere de caritate, cu alte cuvinte, să fie persoane serioase, credincioase și disponibile față de ceilalți. Fidelitatea este pusă în lumină prin singura căsătorie, condiție cerută și episcopilor și diaconilor (cf. 3, 2.12). Disponibilitatea caritabilă poate fi văzută în lista cu exemple din activitățile lor apostolice, menționată în v. 10: sunt persoane care au avut grijă de educarea tinerilor, probabil orfani, au practicat ospitalitatea, foarte importantă, dat fiind numărul misionarilor pelerini, au spălat picioarele sfinților, adică i-au servit cu umilință și cu altruism pe toți creștinii, au ajutat pe cei tulburați, expresie care desemnează persoanele tratate cu ostilitate. Acțiunile le certifică iubirea față de aproapele și față de comunitate și de aceea sunt potrivite să facă parte din grupul văduvelor.

Rămâne întrebarea de ce văduvele, de care comunitatea avea o grijă particulară, au devenit o categorie. Geneza „văduviei” în biserica antică rămâne înconjurată de mister. Ne-am putea gândi că aceste femei, eliberate de către comunitate de preocupărilor lor financiare, și-ar fi asumat servicii ecleziastice specifice. Fragmentul atestă existența grupului, ne furnizează unele caracteristici, dezvăluie preocuparea de a clarifica cine sunt adevărații membri și le conferă acestora un tip de statut sau, cel puțin, o recunoaștere oficială.

Conținutul fragmentului ne duce la regula pastorală ce îi privește pe „prezbiteri”, termen grec tradus prin „bătrân”. Cititorul își va aminti că l-a întâlnit deja la începutul capitolului (5,1-2), dar e necesar să precizăm imediat diferența. Acolo referirea era una de ordin cronologic și privea vârsta, iar aici termenul se referă la un grup de persoane, probabil mai mari în credință, care dețineau responsabilități. În ceea ce îi privește, Paul sugerează trei norme fundamentale: cele care reglementează atitudinea față de prezbiterii merituoși (5, 17-18); măsurile disciplinare contra prezbiterilor păcătoși (5, 19-21); sfaturile practice pentru alegerea candidaților demni (5, 22.24-25).

Printre sarcinile prezbiterilor figurează prezidența, predicarea și învățătura. Este destul de ușor de intuit, chiar dacă nu toți erudiții sunt de acord, că ne aflăm în prezența unui grup cu funcții de conducere, stabil și recunoscut în comunitate. Grupul se aseamănă, și totodată de distinge de cel al văduvelor care aveau sarcini de o cu totul altă natură. Mereu este vorba de comunitatea eclezială, în diversitatea funcțiilor sale. Acești prezbiteri care își îndeplinesc bine rolul sunt tratați cu *«îndoită cinste»*: expresia denotă profunda stimă și venerație care le sunt rezervate. Termenul grec tradus cu „cinste” asumă și sensul material de „recompensă economică”. Acceptând acest sens, textul afirmă că întreaga comunitate trebuie să considere ca „profesională”, adică stabilă și specifică, munca prezbiterilor. Ideea este susținută de două citate biblice. Primul, Dt 25, 4, Paul îl adaugă în 1 Cor 9, 9 pentru a atesta dreptul apostolului de a fi întreținut de comunitate. Imaginea boului care treieră este folosită pentru a indica munca preotului care, anunțând și învățând, are dreptul la o recompensă materială pentru supraviețuire. Cel de-al doilea citat este preluat de

Lc 10, 7 și este asemănător cu Mt 10, 10. Autorul, citând textul evanghelic drept „Scriptură”, îi recunoaște demnitate de Cuvânt al lui Dumnezeu. Acest lucru ar putea constitui un indiciu pentru ipoteza că scrisoarea nu ar aparține lui Paul, dar s-ar putea spune și că Autorul face referire la pasaje din Vechiul Testament, precum Nm 18, 31 și 2 Cr 15, 7, care conține același concept.

Părăsind latura economică, se intră în cea disciplinară. Paul intenționează să blocheze tendințele negative, atât din partea comunității, cât și din partea preoților. Se profilează un dublu pericol: pe de-o parte, pot apărea acuzații și atitudini ostile nefondate, în măsură să-i jignească pe preoți și să le discrediteze misiunea; pe de altă parte, funcția poate deveni o acoperire comodă pentru a ascunde eșecuri și transgresiuni personale. Paul dă sfaturi pentru evitarea ambelor pericole și pentru protejarea comunității și a miniștrilor. În postura lor de conducători, prezbiterii sunt adesea criticați, analizați și judecați de toți. Critica se poate transforma cu ușurință în calomnie. Regulă: nu acceptă acuzații la adresa prezbiterilor *«fără declarația a doi sau trei martori»*. Deja din legea veche, Dt 19, 15, se cunoștea această înțeleaptă normă care se aplică adesea și în Noul Testament (cf. Mt 18, 16; 2 Cor 13, 1).

În cazul în care prezbiterul ar fi cu adevărat vinovat, trebuie dezvăluit răul și încurajată pocăința din partea celui care a greșit. Denunțarea publică are rol medicinal, pentru că îl invită pe vinovat să își dea seama, să se căiască și să se schimbe. Procedura, chiar dacă e delicată fiindcă îl privește pe capul comunității, trebuie să fie una publică, „la lumina soarelui”, fără ascunzișuri. Este în serviciul adevărului și este o datorie din iubire față de comunitatea care trebuie să știe și are dreptul să aibă preoți demni. Demnitatea nu înseamnă perfecțiune, ci recunoaștere umilă a propriei greșeli și angajamentul de a face bine în viitor.

Versetul 22 a primit diferite interpretări. Unii autori îl scot din context și îl văd ca pe concluzia unei celebrări penitențial-pascale. Pare mai potrivit să îl citim în contextul său. Astfel „punerea mâinilor” face aluzie la un gest de consacrare și în acest caz Paul îl sfătuiește pe Timotei să fie precaut în admiterea persoanelor în grupul preoților, examinând bine pregătirea și corectitudinea lor, pentru a evita situații neplăcute precum cea de a aduce preoții ca acuzați în fața unui tribunal. Imperativul *«păstrează-te curat»* îi cere lui Timotei să nu devină părtaș la greșelile preoților aleși în grabă, fără examinarea necesară. După cum se vede, ne aflăm în prezența unor adevărate criterii de disciplină ecleziastică.

Tonul sever și puțin sumbru al recomandărilor precedente este în mod plăcut întrerupt de nota veselă a versetului 23. Misticul Paul, învățător și teolog, se arată aici capabil de atenții delicate față de colaboratorul său. Sfaturile, am zice noi, „un pahar de vin bun” ca remediu pentru durerile sale de stomac și pentru indispozițiile sale. Nu știm dacă tratamentul a funcționat, însă ne dăm seama că Paul dispune de o spiritualitate străină de rigoarea susținută de grupurile care voiau să răspândească ascetismul exagerat. Chibzuința și măsura sunt și azi criterii de actualitate. Versetele 24-25 sunt interpretate de către unii comentatori ca și concluzii ale „mini codului de drept canonic” și că ar fi un îndemn pentru o examinare atentă a candidaților la preoție: cine este direct în acțiunile sale este mult mai ușor de examinat. Alți autori susțin autonomia versetelor în raport cu precedentele și le interpretează ca trimitere la falșii învățători. O a treia categorie propun un clasic contrast exortativ între faptele rele și cele bune. Unele fapte nelegiuite sunt atât de evidente încât necesită o judecată imediată; altele însă vor fi descoperite în ziua judecății lui Dumnezeu.

Sclavii (6, 1-2)

Și sclavii fac parte din familia lui Dumnezeu, din biserică. Aici, la fel ca în alte pasaje ale Noul Testament, se pune problema sclaviei, acceptată ca un fapt indiscutabil. Efectiv, abolirea sclaviei necesită o anumită mentalitate și un anume context social, indispensabile în aceste vremuri. Și totuși nu se limitează la o acceptare servilă. La fel ca în valoroasa Scrisoare către Filimon, se păstrează structura internă, însă apartenența la Hristos creează în interior condiții de egalitate și propune în exterior criterii pentru noi relații.

Plecând de la situația sclavilor, Apostolul prezintă două posibilități: sclavul creștin se poate regăsi în situația de a avea un patron necredincios (v. 1), sau unul credincios (v. 2). În primul caz, sclavul creștin, care găsisese libertatea prin Hristos, putea fi tentat să nu-și respecte stăpânul, cu atât mai mult dacă acesta din urmă era dur sau despot. Paul sugerează ca stăpânul să fie tratat *«cu respectul cuvenit»*, deoarece, în caz contrar, atitudinea sclavului creștin devine o contra-mărturie care nu ajută în mod sigur la simpatizarea creștinismului. Cu alte cuvinte: propria muncă, realizată cu seninătate și seriozitate, devine un prim mesaj și o vestire a evangheliei. Paul ne îndeamnă să prețuim totul, plecând de la o situație concretă.

În cazul în care sclavul se află în slujba unui stăpân creștin, principiul fraternității creștine, al unității între credincioși în trupul mistic, în care *«nu există sclav și om liber»* (cf. Gal 3, 27 ș.u.), trebuie să înalțe spiritual condiția celor slabi, dar nu să suprimă ierarhiile pământești legitime. Condiția „egală” nu trebuie să se transforme în neascultare, ci, din contră, să devină motiv pentru o slujire deosebită, tocmai pentru că stăpânii sunt credincioși și iubiți de Dumnezeu. Slujirea afectuoasă din partea sclavului este o faptă bună, care

aduce beneficii stăpânilor atât în plan material cât și spiritual. Încă o dată, Paul transformă o situație tristă într-o ocazie de creștere spirituală și de vestire a evangheliei. Apreciem realismul său și în același timp abilitatea cu care propune ceva nou care să ajute la depășirea unei situații de stagnare și de pasivitate. Sclavi da, dar cu inima și mintea libere!

Actualizare

Am văzut o realitate multicoloră, care crește și care, treptat, devine o comunitate tot mai bine delimitată, inserată în contextul cultural și social al vremii.

Piatra de temelie a unității interne și deci a echilibrului între diferitele componente ale comunității este Timotei care trebuie «*să vegheze asupra familiei sale*», pentru o credință autentică, o comuniune trăită în dragoste, o neîncetată mărturie în fața realității sociale în care a pătruns. Timotei este un model de adevărată viață creștină. A știut să combine o multitudine de roluri: discipol al lui Hristos, învățător, responsabil al comunității, fără să permită vreunui dintre aceste roluri să se impună în fața celorlalte și fără să le folosească în interes personal. Ne învață să apreciem primatul spiritului și în același timp să fim disponibili față de ceilalți. El e atent la fiecare, respectos față de situația și față de condiția fiecărei persoane. Vorbește clar și elocvent pentru toți, înțelegându-le nevoile și arătându-le marile scopuri ale vieții. Permanentă tentație este cea de exploatare a propriei poziții pentru vreun avantaj personal, care poate fi succesul, puterea, stăpânirea, afirmarea.

Tema văduvelor este un mic tratat de spiritualitate, pe lângă unul de organizare. Paul prezintă condiția adevăratei văduve ca solitudine și legea ca nouă vocație la care e chemată persoana: unicul sprijin în viață devine Dumnezeu și acest

lucru e rodul unei dăruiri totale în rugăciune neîncetată. Interpretarea spirituală cea mai profundă este sugerată de către Von Balthasar: «Impresionanta imagine a femeii rămase complet singură, care o vreme a fost mamă și soție, și acum, lăsând toate legăturile pământești, se leagă în singurătatea sa doar de Dumnezeu, căreia nu îi rămâne altceva decât Dumnezeu: ea ajunge, în final, la o secretă afinitate cu virginitatea consacrată. Această văduvă ajunge, în final, la ceea ce fecioara a făcut dintotdeauna. Căsătoria se află în trecutul său precum Vechea Alianță, acum a devenit „exclusiv a lui Dumnezeu”, noapte și zi; pură, Noua Alianță. Aceasta este condiția sa, în care ea „perseverează”; fiindcă nu îi rămâne altceva. *«Nu se mai depărtează deloc de templu, slujind lui Dumnezeu zi și noapte cu ajun și rugăciuni»* (Lc 2, 37). La fel ca profetesa Ana, este plină de spirit și de o imagine pură a bisericii, iar biserica trebuie să o ocrotească». Citim printre rânduri tacita poveste a atâtor femei care colaborează pentru răspândirea evangheliei prin slujbe umile, dar pline de iubire, ajutându-i pe preoți printr-o prezență discretă și harnică, rugându-se, oferindu-și disponibilitatea și timpul și, nu rareori, chiar și banii. Toate aceste femei merită admirația și recunoștința noastră.

Alături de grupul văduvelor se află, având funcție de conducere, grupul preoților. În interiorul comunității, îndatoririle sunt trăite în funcție de comunitatea însăși, printr-o experiență de comuniune vocațională. Există aici un semnal important pentru biserica de azi: dacă „ordinul văduvelor” ne învață să apreciem o condiție umană dureroasă, dând o nouă speranță și astfel propunând un parcurs vocațional de comuniune chiar și pentru persoanele care suntem tentate să „fie rezervate”, pe de altă parte, colegiul preoților îi provoacă pe cei care au azi acest minister să considere necesară trăirea acestuia într-o comuniune reală, concretă, vizibilă. A fi preot

pentru ceilalți și împreună cu ceilalți. Sperăm că s-au terminat vremurile privilegiilor și a venit timpul împărtășirii. Funcția nu trebuie să devină un soclu pentru a se înălța deasupra celorlalți, ci o ocazie de a sluji celorlalți. Și acest lucru e valabil pentru toate rolurile din cadrul comunității ecleziale, chemate să-l imite pe Domnul care s-a pus în slujba tuturor din iubire.

Un impuls final este oferit apoi în legătură cu judecata vocațională pentru candidații la preoție. Este interesant de observat locul central al persoanei lui Timotei, căruia îi este încredințată puterea absolută și decisivă pentru admiterea la hirotonire. Deasupra tuturor predomină criteriul prudenței care impune răgaz și precauție, o examinarea atentă pentru a se ajunge la o judecată clară în vederea primirii în acest ordin. Acel *«te implor în fața lui Dumnezeu...»* din v. 21 demonstrează puternica determinare pe care trebuie să o aibă episcopul în faza alegerii, fiindcă va fi necesar să dea socoteală lui Dumnezeu însuși. Însă, după admiterea în colegiul preoților, episcopul este chemat să își exercite o delicată și generoasă paternitate față de colaboratorii săi. Cine a primit punerea mâinilor a obținut în dar o înrudire cu episcopul care îl așează în fruntea comunității într-o poziție nu de privilegiat, ci de participare la autoritatea celui care conduce biserica.

La final rezultă o imagine valoroasă pentru Biserica de azi: sunt diferite funcții care se regăsesc în comunitate, fără avariții și carierisme. Există grupuri în care se intră din vocație și îndeplinind unele cerințe. E un puternic sentiment de familie, chiar dacă nu lipsesc problemele: sentimentul de apartenență și o robustă stabilitate spirituală creează o solidaritate puternică, tipică pentru o familie foarte unită.

Pentru reflecție personală și de grup

1. Comunitatea creștină antică era formată din diferite grupuri. Și azi există multe, în parohie, în eparhie. Eu aparțin vreunui grup? Îl trăiesc ca pe o dimensiune eclezială, știind că acesta este parte organică dintr-un tot, sau mă închid în el ca într-un scut de protecție? Grupul meu are „un sentiment” eclezial și catolic, adică universal? Cum pot dovedi?
2. Cum trăiesc întâlnirea mea cu mulți săraci, datornici și marginalizați, pe care zilnic îi întâlnesc pe stradă sau care bat la ușa mea? Mă încearcă un sentiment de refuz sau de primire? Cum? Îndemnurile lui Paul pentru văduve îmi oferă vreun criteriu și mă ajută să fac lumină în alegerile mele? Cum și de ce?
3. Consider matură spiritualitate mea, bazată pe solide argumente teologice? Cu cine discut despre un serios și eficient parcurs spiritual? Ce cred când aud vorbindu-se despre „asceză”? Cum pot traduce asta în viața mea de zi cu zi?
4. Chiar și situațiile dureroase și poate chiar dezumanizante pot dobândi un aspect uman. O dovedesc îndemnurile pentru văduve și pentru sclavi. Sunt capabil și gata să văd partea bună a situațiilor? Sau repede mă plâng și mă las pradă pesimismului? În familie, la serviciu, cu prietenii, sunt optimist și gata să scot la iveală ce e bine și foarte bine? Ce lucru frumos îmi amintesc în privința aceasta?

ASPECTE IMPORTANTE

1 Tim 6, 2-21

² Cei care au stăpâni credincioși să nu-i disprețuiască întrucât sunt frați, ci să-i slujească și mai bine pentru că cei care beneficiază de slujirea lor sunt credincioși și iubiți. Învață-i aceste lucruri și îndeamnă-i astfel. ³ Dacă cineva învață alte lucruri și nu urmează cuvintele sănătoase ale Domnului nostru Isus Hristos și învățătura conformă evlaviei, ⁴ acela este arrogant și nu înțelege nimic, ba încă are boala cercetărilor și a controverselor zadarnice din care vin: invidia, cearta, blasfemiile, bănuielile rele, ⁵ disputele interminabile între oameni cu mintea bolnavă și lipsiți de adevăr, care cred că evlavie este o sursă de câștig. ⁶ Într-adevăr, evlavie este un mare câștig când se mulțumește cu ceea ce are. ⁷ Căci n-am adus nimic în lume și nimic nu putem lua din ea. ⁸ Dacă avem de mâncare și de îmbrăcat, să ne mulțumim cu acestea. ⁹ Dar cei care vor să adune bogății cad în ispită, în laț, în multe pofte necugetate și dăunătoare, care-i cufundă pe oameni în ruină și pierzare. ¹⁰ De fapt, rădăcina tuturor relelor este iubirea de bani, iar cei care s-au dedat la ea au rătăcit de la credință și și-au provocat multe chinuri. ¹¹ Dar tu, om al lui Dumnezeu, fugi de acestea. Urmează dreptatea, evlavie, credință, iubirea, statornicia, blândețea! ¹² Luptă lupta cea bună a credinței, cucerește viața cea veșnică la care ai fost chemat și pentru care ai dat o bună mărturie înaintea multor martori. ¹³ Te îndemn stăruitor înaintea lui Dumnezeu care aduce toate la viață și înaintea lui Hristos Isus care a dat mărturia cea bună în fața lui Ponțiu Pilat: ¹⁴ păzește porunca fără prihană și fără vină până la arătarea Domnului nostru Isus Cristos ¹⁵ pe care, la timpul potrivit, o va face cunoscută fericitul și unicul Stăpânitor, Regele regilor și Domnul domnilor, ¹⁶ singurul care are nemurirea, care locuiește într-o lumină de nepătruns, pe care nici un om nu l-a văzut și nici nu va putea să-l vadă, căruia să-i fie cinste și putere veșnică. Amin! ¹⁷ Poruncește-le celor bogați în veacul acesta să nu se mândrească și să nu-și pună speranța într-o bogăție nestatornică, ci în Dumnezeu care ne dăruiește toate din abundență ca să ne bucurăm de ele, ¹⁸ să facă bine, să se îmbogățească în fapte bune, să fie darnici, să împartă cu ceilalți, ¹⁹ adunându-și pentru ei o comoară, fonduri sigure pentru viitor, ca să dobândească viața cea adevărată. ²⁰ O, Timotee, păzește depozitul care ți s-a încredințat, evitând vorbele deșarte lumești și împotrivririle așa-numitei «științe» ²¹ pe care au profesat-o unii și au rătăcit de la credință. Harul să fie cu voi!

Prima scrisoare către Timotei se apropie de final. Ultimul capitol surprinde unele teme deja abordate, lămurindu-le cu aprofundări și adăugiri originale. Concluzia la care ajunge Paul este cea de a-i încredința lui Timotei, printr-o serie de îndemnuri, conținutul întregii scrisori ca parte integrantă a învățaturii sale. Tânărul responsabil al bisericii din Efes primește de asemenea sarcina de a păstra această învățătură și de a o transmite mai întâi comunității sale și apoi întregii Biserici.

În conținutul scrisorii regăsim portretele adevăratului și falsului învățător (vv. 2b-10), încurajarea lui Timotei și frumoasa profesiune de credință (vv. 11-16), portretul creștinului bogat (vv. 17-19), recomandări finale și salutul de încheiere (vv. 20-21).

Comentariu exegetic

Portretul adevăratului și al falsului învățător (vv. 2b-10)

După ce am legat primele două versete ale capitolului de discursul precedent, acum punctul de pornire privește o nouă intervenție a lui Paul în legătură cu falsa învățătură, propagată de așa-zișii învățători. Fragmentul este deschis de binomul verbal „a învăța și a îndemna”, care scoate foarte bine în evidență importanța temei ce urmează să fie abordată. Odată cu v. 3 se deschide cea de-a treia abordare a problemei falșilor învățători, după 1, 3-7 și 4, 1-11.

Începutul «*dacă cineva*» are un vag iz de generalitate pe care poate îl folosește Paul ca mijloc pentru a nu menționa persoane și a nu le da importanță. Falșilor învățători, Paul le adresează imediat o acuză directă: ei au trecut cu vederea cuvintele lui Isus, pe care le-ar fi putut păstra numai dacă aceștia ar fi fost sănătoși lăuntric. De aici vine înstrăinarea lor de doctrina și de viața morală conform evangheliei („evlavie”).

Controversa se accentuează și devine incandescentă începând cu v. 4. Paul alcătuiește un catalog al comportamentelor incorecte, care denotă personalitatea falșilor învățători și folosește un ton agresiv, aproape jignitor, specific diatribei. Scopul unei descrieri atât de dezaprobatoare pare să fie cel de a prezenta, într-o formă atât de clară, profilul falsului învățător, așa încât să poată fi recunoscut, și deci să poată fi pus în contrast fără mare dificultate, sau măcar să poate fi ocolit. Falșii învățători sunt prezentați ca orgolioși, greu de suportat și lăudăroși. Nu pot aduce decât roade amare, enumerate cu meticulozitate: «*invidia, cearta, blasfemiile, bănuielile rele*». Totul culminează cu o căutare nemărturisită și rușinoasă de a obține bani prin intermediul religiei. De fapt, Paul nu face vreo referire exactă privitor la acest subiect, ci tradiția patristică, pornind de la Irineu, a făcut mereu această referire la dorința de a se îmbogăți prin religie ca la o caracteristică a ereticilor.

Ultima acuzație deschide o paranteză despre dorința de câștig și aviditate (vv. 6-11). Mai exact, adevărata temă a acestei digresiuni este sobrietate, ce ar trebui legată de tema „evlaviei”, opusul dragostei de bani. Limbajul reflectă etica filosofiei populare contemporane lui Paul. Caracteristică este mai ales folosirea conceptului de *autarchia*, aici înțelesă cel mai bine ca „moderație”, „sobrietate” (v. 6). Pornind de la autorii greci clasici, Platon și Aristotel, termenul exprimă acea independență materială care se bazează nu pe posedarea de bunuri, ci pe capacitatea sau calitatea spirituală de a se mulțumi și de a se adapta. Noutatea, oferită de Apostol, este tocmai cea de a o asocia cu „evlavie”. Din această legătură dintre „moderație” și „evlavie/credință/religie” se naște adevăratul câștig care este un ideal de viață modestă, capabilă să se elibereze de sclavii și de obsesii legate de avere și acumulări.

La capătul opus se găsesc viața nefericită și ruina totală

a celor care vor să ajungă bogați cu orice preț. Dacă un om se lasă prins de *auri sacra fames* (Horațiu) deschide porțile spre tentația de a nu da înapoi în fața niciun obstacol aflat în calea îmbogățirii. Paul este conștient că nu toate păcatele își au originea în avariție, și totuși își însușește un proverb al vremii: „dragostea de bani este de fapt rădăcina tuturor relelor”. Cu o asemenea afirmație, Paul vrea să ne pună în gardă în fața riscului inerent cauzat de avariție. Aceasta înăsprește sufletul omului și îl face capabil de orice pentru a se îmbogăți, dar în același timp este incompatibilă cu „evlavia” creștină. Istoria ne învață. Unii membri ai comunității, din cauza dragostei de bani, și-au pierdut credința. Prada a fost slabă: *«și-au provocat multe chinuri»* (v. 10), pentru că iubirea de bani îl înșală pe cel care caută fericirea. Și ereticii au apucat pe drumul acesta periculos. Pe tema bogăției, Paul revine în vv. 17-19.

Exemplul este negativ, dar ajunge să fie schimbată puțin perspectiva și găsește o învățătură validă: credința creștină autentică și ortodoxă se traduce printr-o practică de viață care primește valorile etice ale celei mai bune tradiții umaniste grecești. Cumpătarea este o virtute de apreciat și de cultivat.

Încurajarea adresată lui Timotei și frumoasa profesiune de credință (vv. 11-16)

Începând cu v. 11, Paul se adresează lui Timotei printr-o formă de cezură tipică și frecvent folosită, *«dar tu»*, care face introducerea într-o recomandare condensat construită. Trebuie remarcat titlul măgulitor pe care i-l atribuie colaboratorului său, *«om al lui Dumnezeu»*, recunoscându-l ca om aflat în serviciul lui Dumnezeu și instrument în mâinile sale, asemenea oamenilor Vechii Alianțe (cf. 1 Re 12, 22; Dt 33, 1). Încurajarea este sprijinită de două imperative: „fugi”

și „urmează”, ce servesc drept program de viață. Primul invită la evitarea „acestor lucruri”, expresie complexă care rezumă conținutul vv. 2-10, cu referire la falșii învățători; al doilea îndeamnă la căutarea și deci la dobândirea unei serii de virtuți, dintre care le amintim pe cele tipic creștine precum: credința, caritatea, speranța, numită „răbdare”.

Îndemnarea este îmbogățită prin imaginea luptei, specifică stilului paulin (cf. 1 Cor 9, 24-27; Fil 3, 12-14). Omul lui Dumnezeu trebuie să înfrunte lupta cu hotărâre, ca un campion, din două motive: pentru a răspunde chemării lui Dumnezeu și pentru a-și onora angajamentul. Nu există dubii: credința trebuie trăită în contrast și în luptă. Măgulitoare este perspectiva finalității, «*viața cea veșnică*», perspectivă pe care Dumnezeu a promis-o și pe care Timotei a început să o urmeze prin «*buna mărturie*». Referirea poate fi la botez și, mai mult, la ordinarea ministerului.

În mod curajos și original, Paul compară profesiunea creștină a lui Timotei în fața multora, cu mărturia pe care Isus Hristos a adus-o în fața lui Ponțiu Pilat. Hristos a fost primul care a dat o extraordinară mărturie, prin patimile și moartea sa. Acum e rândul lui Timotei să se demonstreze fidel acestei profesiuni de credință și să îndeplinească poruncile lui Dumnezeu printr-o conduită de viață ireproșabilă. El trebuie să păstreze pură „porunca”, expresie totală și sintetică pentru indicarea învățăturii creștine sau a evangheliei, până la întoarcerea solemnă a lui Hristos. Un asemenea eveniment decisiv și final este numit aici „manifestare” (în greacă *epiphaneia*, „epifanie”), în vreme ce alte texte îl numesc „parusie”.

Versetele 15-16 pot fi ecoul unei vechi profesiuni de credință, transformată în ritual de către Paul. Mai întâi oferă un fundament teologic și cristologic acțiunii lui Timotei (vv. 15b-16a), apoi celebrarea laudei (v. 16b). În aceste versete

de factură poetică, sunt condensate atributele divine de proveniență fie biblică, fie elenistică.

Imnul începe prezentând pe Dumnezeu, în beatitudinea sa, la fel ca în 1, 11. Dumnezeu e cel care din om s-a ridicat la fericirea sa, dar care a devenit totodată dăător de fericire. Omul se bucură atunci când se poate adresa lui Dumnezeu celui fericit, fiindcă știe că din această fericire provine și fericirea sa. Dumnezeu este apoi celebrat ca unic și de netăgăduit stăpân. Credința în unicul Dumnezeu era o avere prețioasă și exclusivă în vechiul Israel (cf. Dt 6, 4-5) și era profesată zilnic de evreul credincios. Textul nostru doar condivide această credință, dar conține implicit un fel de declarare fâțișă a dezacordului față de cultul persoanei imperiale, celebrate de păgâni ca divinitate.

Unicul Dumnezeu primește titluri cu rezonanță precum *«Regele regilor»* și *«Domnul domnilor»*, expresii specifice imnurilor liturgice, care provin probabil din Biblia greacă, primul din Dn 2, 37.47 și al doilea din Dt 10, 17. Dumnezeu este recunoscut și ca unic nemuritor, iar drept dovadă, dacă mai era nevoie, radicala sa deosebire de toți „stăpânii” care sunt sărbătoriți și laudați, dar care au „zilele numărate”. Încă o dată se poate observa o critică aprigă a cultului imperial care diviniza persoanele. În final, Dumnezeu este prezentat drept cel care locuiește într-o lumină inaccesibilă oamenilor. Este lumina care iluminează și care salvează (Ps 27, 1: *«Dumnezeu este lumina mea și mântuirea mea»*), este manifestarea misterului său care va fi pe deplin revelat prin Isus, *«lumina adevărată care luminează pe tot omul»* (In 1, 9).

Finalul este clar: *«lui cinste și putere pentru veșnică. Amin!»* Nu apare termenul „glorie”, înlocuit de „cinste și putere” pentru a scoate în evidență mai bine primatul lui Dumnezeu și al suveranității sale în fața oricărei presupuse divinități imperiale. Acel „veșnică” termină brusc, de parcă ar

spune că, referitor la acest aspect, nu se mai poate reveni, atât e de sigur și de clar.

Portretul creștinului bogat (vv. 17-19)

Îndemnurile sunt direcționate acum spre membrii comunității care trăiesc în bogăție, fiindcă dispun de bunuri materiale din belșug, dar nu se lasă subjugăți de ele. Și aceștia iau parte la cultul creștin și sunt membri cu drepturi depline ai comunității. Cuvintele adresate lor nu au deloc aspectul unor reproșuri și servesc la o mai bună direcționare a bunurilor. Putem spune că Paul inițiază o reflecție asupra „chipului creștin al bogăției”.

Punctul de plecare este un îndemn la a sta în gardă în fața pericolelor bogăției care, chiar dacă a fost câștigată cinstit, poate deveni un pericol. Acest pericol înseamnă de fapt transformarea propriilor bunuri în centrul existenței, uitând cât de nesigură este viața ce nu-l are pe Dumnezeu la bază. Dacă, în schimb, Dumnezeu este așezat în centru, devine el cea dintâi bogăție de care să te bucuri, iar ochii rămân deschiși și inima liberă pentru a-ți da seama de nevoile altora. Bunurile materiale servesc la ajutorul pe care îl poți oferi celor care au nevoie. Versetul 8 este un îndemn la practicarea binefacerilor. Apostolul nu recomandă celor bogați să se lepede de propriile bunuri materiale, ci să le utilizeze pentru a face bine, căci astfel vor reuși să se îmbogățească de o bogăție care nu se alterează și e permanentă: „faptele bune”. Tocmai acest lucru este cel care asigură credinciosului baza cea mai sigură pentru viitor, fiindcă așa își strânge „un capital” care are mare importanță pentru viața adevărată.

Valoarea acestui mic tratat despre bogăție este perspectiva sa realistă și pozitivă: fără a uita pericolele, propune o viziune senină și optimistă, în deplină consonanță cu mesajul evangheliei (cf. Mc 10, 21-22).

Recomandări finale și salutul de încheiere (vv. 20-21)

Ne aflăm la ultimele cuvinte ale scrisorii. Paul pare că vrea să își sintetizeze mesajul sau, cel puțin, ceea ce i se pare mai important. Au fost numeroase îndemnuri adresate lui Timotei și în număr la fel de mare au fost zonele în care acesta trebuie să intervină. Acum, la final, îndemnul se întoarce din nou asupra necesității de a veghea asupra credinței creștine, un bun prețios în care responsabilul comunității din Efes trebuie să-și investească toată energia. Aceasta este un bun total, care le înglobează pe toate celelalte. De aceea, Paul o lasă ca pe o ultimă recomandare: *«păzește depozitul»*. Este folosit rar acest termen, „depozit”, utilizat doar de trei ori în Noul Testament, înțeles ca doctrină apostolică moștenită cu credință, care trebuie păstrată și administrată cu cinste de capii comunității. Unii comentatori o identifică cu comunitatea din Efes, încredințată grijii lui Timotei. Acceptând și această a doua interpretare, e necesar să ne întoarcem totuși la conținutul prezentat mai sus.

Îndemnul este completat cu câteva situații ce trebuie evitate, precum *«vorbele deșarte lumești și împotririle așa-numitei „științe”*», fiindcă sunt inutile și chiar înșelătoare.

Fragmentul se încheie apoi cu urarea deja caracteristică în mediul creștin: *«harul să fie cu voi»*. Pluralul lasă să se vadă că urarea nu este adresată doar destinatarului scrisorii, ci întregii comunități. Acest lucru poate însemna că scrisoarea avea valoare oficială și era citită în comunitate. Poate fi considerat un indiciu și faptul că Vulgata adaugă cuvântul „*Amin*”, semn al utilizării liturgice a scrisorii.

Actualizare

Cu insistență, Paul revine la tema falșilor învățători și o transformă în subiect al ultimei recomandări. Preocuparea sa ni se pare de mare actualitate. Și azi dezorientarea e mare, se aude adesea repetându-se că „o religie e la fel de bună ca alta” sau că fiecare este liber să gândească ceea ce vrea. Relația noastră cu Dumnezeu nu este comparabilă cu un sistem filosofic, nici nu intră pe deplin în sfera privată. Ca și creștini, suntem indivizi dar și comunitate, avem o minte pe care să o utilizăm pentru noi, dar și un mesaj dat de Dumnezeu însuși și devenit vizibil în persoana lui Isus. El trăiește în istorie prin Biserică, fondată de el și condusă de el, căci el este „piatra de temelie”. Din acest cadru sumar, rezultă angajamentul nostru pentru adâncirea credinței noastre, atât la nivel intelectual (înțelegerea), cât și la nivel practic (faptele de solidaritate creștină). Trebuie să avem o credință trăită și nu proclamată. Pentru a o trăi, trebuie să o cunoaștem. Adevărul necesită și claritate. Nu trebuie să ne fie frică să spunem, cu respect și cu hotărâre, dacă un lucru este greșit, fiind în contradicție evidentă cu evanghelia.

Indicațiile lui Paul în legătură cu bogăția înseninează și încurajează. Ne aflăm adesea într-o poziție duală: pe de-o parte ne bucurăm de bogăție și încercăm din toate puterile să o câștigăm (jucăm la loto, jocuri cu premii, recurgem la diferite mijloace prin care ne încercăm „norocul”), pe de altă parte ascultăm adesea predici care par să demonizeze bogăția, mai ales unele pagini care sunt interpretate greșit. Paul se încadrează în cea mai bună tradiție evanghelică, nu ascunde serioasele pericole ale bogăției, care poate induce un distrugător sens al autosuficienței și al autonomiei față de Dumnezeu, dar arată și aspectele frumoase ale deținerii acestor bunuri materiale. Cine are, poate oferi și celor care nu au, poate începe acel proces de egalizare care răspunde

principiului divin al Creatorului, conform căruia bunurile sunt destinate tuturor oamenilor. Este foarte nedrept și mai ales imoral ca 20% din populația lumii să folosească 80% din resurse. Ceva nu merge. A împărți cu alții propria bogăție, fără obligații și fără a fi forțat, înseamnă a-ți da seama de existența celorlalți și, mai mult, a încerca să depășești diferențele. Este de fapt o reîntoarcere la opera lui Dumnezeu. Este necesar să adăugăm aici și calitatea darului. Nu trebuie să fie expresie a superiorității și nu trebuie să umilească pe celălalt. Conceptul creștin al fraternității ajută la alegerea momentului și modului pentru a face această împărțire.

La baza modului nostru de viață creștin trebuie să stea optimismul, acela care determină gândirea pozitivă a sfântului Ioan Gură de Aur: *«Să ne trezim o dată din condiția noastră, să ne convertim, să ne punem în ordine viața și să-l iubim pe Dumnezeu cum se cuvine, căci așa, considerați demni, vom putea obține bunurile promise prin harul și bunătatea Domnului nostru Isus Hristos, la care sunt gloria, puterea și onoarea, alături de Tatăl și Spiritul Sfânt, acum și-ntotdeauna, în vecii vecilor. Amin»*.

Pentru reflecția individuală și de grup

1. Accept ideea că viața creștină este o luptă, în sensul de angajament serios și istovitor? Îmi amintesc că o idee importantă a evangheliei este cea de „a purta crucea”? Cum trăiesc angajamentul meu de creștin și ce anume sunt dispus să plătesc în termeni de dedicare și trudă? Sunt convins că această cruce pregătește plinătatea gloriei și că lupta se încheie cu victoria?
2. Paul oferă exemplul unei rugăciuni cu un conținut foarte bogat și îi cere lui Timotei să demonstreze profesiunea sa de credință. Pot spune că rugăciunea

mea este matură și substanțială? Știu să mă încadrez în tradiția bisericii? Îmi place rugăciunea liturgică? Poate mă limitez la o rugăciune iconografică și concentrată pe mine însumi? Știu că Biblia îmi oferă un breviar bogat în rugăciuni, psalmi și imnuri ale sfântului Paul? Le folosesc și în rugăciunile mele private?

3. Îmi place ideea că bogăția are și un chip pozitiv și poate fi de ajutor altora? Mă grăbesc să împart bunurile mele cu cei mai puțin norocoși? Cu cine? Am grijă nu doar de cantitatea, dar și de calitatea darului, recunoscând valorile solidarității, ale împărtășirii, ale egalității?
4. În ceea ce mă privește, știu să judec ce este superfluu și să renunț pentru a putea da mai mult celor care nu au?

UMILI SERVITORI AI ADEVĂRULUI

Tit 1

¹ Paul, slujitor al lui Dumnezeu și apostol al lui Isus Hristos, spre credința celor aleși de Dumnezeu și spre cunoașterea adevărului conform evlaviei, ² în speranța vieții veșnice, pe care Dumnezeu, cel care nu minte, a promis-o înainte de începutul veacurilor, ³ dar care, la timpul stabilit, a făcut cunoscut cuvântul său prin predicarea ce mi-a fost încredințată mie, după porunca lui Dumnezeu, mântuitorul nostru, ⁴ către Tit, adevărat fiu după credința comună: har și pace de la Dumnezeu Tatăl și de la Hristos Isus, mântuitorul nostru. ⁵ Pentru aceasta te-am lăsat în Creta, ca să duci la îndeplinire ce a mai rămas și să stabilești prezbiteri în fiecare cetate, după cum ți-am poruncit: ⁶ dacă cineva este fără cusur, bărbatul unei singure soții, dacă are copii credincioși, care să nu fie acuzați de purtare ușuratică și să nu fie rebeli. ⁷ Căci episcopul, ca administrator al lui Dumnezeu, trebuie să fie fără cusur: să nu fie arogant, nici mândru, nici bețiv, nici violent, nici doritor de câștig necinstit, ⁸ ci ospitalier, iubitor de bine, înțelept, drept, evlavios, stăpân pe sine, ⁹ ținând la cuvântul adevărat conform doctrinei pentru ca să fie puternic și să îndrume la învățătură sănătoasă și să-i convingă pe potrivnici. ¹⁰ De fapt, sunt mulți rebeli, flecari, înșelători, în special dintre cei circumciși, ¹¹ cărora trebuie să li se închidă gura. Aceștia răvășesc case întregi învățând ceea ce nu trebuie de dragul unui câștig necinstit. ¹² Unul dintre ei, chiar un profet de-al lor, a spus:

“Cretanii sunt întotdeauna mincinoși,
bestii răutăcioase, burți trândave”.

¹³ Această mărturie este adevărată. Pentru acest motiv muștră-i cu severitate ca să fie sănătoși în credință, ¹⁴ fără ca să se ia după basmele iudaice și după poruncile oamenilor care se îndepărtează de adevăr. ¹⁵ Toate sunt curate pentru cei curați, însă pentru cei întinați și necredincioși nimic nu este curat, din contra, le sunt întinate mintea și conștiința. ¹⁶ Ei declară că îl cunosc pe Dumnezeu, dar prin fapte îl reneagă, atât de dezgustători sunt și neascultători și incapabili de vreo faptă bună.

Exegeții sunt de acord în a vedea o strânsă legătură literară și tematică între Prima scrisoare către Timotei și

Scrisoarea către Tit. Pe lângă stil, și conținuturile se repetă: regăsim denunțarea falșilor învățători, indicațiile pentru organizarea comunității, prezentarea adevăratei tradiții doctrinale în noul context în care trăiesc destinatarii creștini. Datorită acestei afinități, comentăm mai întâi Scrisoarea către Tit și apoi cea de-a Doua scrisoare către Timotei.

Primul capitol cuprinde adresarea și salutul către Tit (vv. 1-4), structura bisericii cu numirea prezbiterilor și a episcopului (vv. 5-9), falșii învățători care, cu doctrinele lor, amenință comunitatea (vv. 10-16).

Comentariu exegetic

Adresare și salut (vv. 1-4)

Paul, expeditorul, se prezintă drept «*slujitor al lui Dumnezeu*» și «*apostol al lui Isus Hristos*». Primul titlu este nou, raportat la 1 Tim 1, 1, și descrie un om consacrat total lui Dumnezeu; în altă parte, Paul se definește ca «*slujitor al lui Isus Hristos*» (Rom 1, 1; Fil 1, 1). Referirea la Dumnezeu în locul lui Isus Hristos, deși nu schimbă substanța, poate fi o atenționare cu privire la componenta ebraică prezentă în comunitatea creștină din Creta. Prin misiune, este legat de Isus Hristos al cărui apostol este numit, adică trimis. Printr-o solemnă prezentare teologică, cu oarecare trăsături baroce, Paul descoperă finalitatea chemării sale la apostolat și scopul întregii sale misiuni. Este trasat întreg itinerariul credinciosului, de la chemarea la credință (trecutul), la experiența creștină care-l introduce într-o viață coerentă (prezentul), cu privirea și atenția către plinătatea vieții veșnice (viitorul). Totul se bazează pe „promisiunea” lui Dumnezeu, adică angajamentul său față de umanitate, care se manifestă în predica lui Paul, «*încredințată mie, după porunca lui Dumnezeu, mântuitorul nostru*». Apostolul lui Isus Hristos este acum apostolul

lui Dumnezeu. Există o evidentă armonie dată de planul mântuitor care îl are pe Dumnezeu (Tatăl) ca artizan și pe Hristos ca realizator. Primele trei versete sunt un mini tratat de istorie a mântuirii, cu planul mântuirii care, pornind de la Tatăl, se realizează prin Hristos și ajunge la oameni prin intermediul predicii apostolice.

În v. 4 apare numele destinatarului, Tit, numit, cu afecțiune, *«adevărat fiu după credința comună»*. Este o filiație spirituală, deja declarată și în privința lui Timotei, care se naște din apartenența comună la Hristos.

Salutul concordă cu intensă atmosferă spirituală creată de cuvintele anterioare: *«har și pace de la Dumnezeu Tatăl și de la Hristos Isus, mântuitorul nostru»*. În toate scrisorile pauline apare acest binom, considerat ca sumă a tuturor urărilor de bine ce se pot face. Sunt daruri divine deoarece vin de la Tatăl și de la Hristos și au ca efect transformarea vieții omului, deja în plan temporal, în așteptarea transformării definitive în veșnicie. Harul este un dar divin care se revarsă în viața personală și în cea comunitară, pacea este bunăstarea generală care se simte când Dumnezeu îți umple viața.

Structura bisericii: numirea de prezbiteri și episcop (vv. 5-9)

Fragmentul este un exemplu tipic de alegere ecleziastică recomandată de Apostol și justificată de situația existentă în comunitatea din Creta, despre care nu putem da amănunte istorice. Putem deduce că această comunitate era în creștere și că era necesară numirea unor conducători.

În momentul în care Paul îi dădea lui Timotei îndrumări precise în legătură cu nominalizarea unor responsabili, se stabilește o ierarhie care îl are în frunte pe Paul, apoi pe Timotei și pe noii aleși. Biserica devine o structură: adevăratul cap rămâne Isus Hristos, apoi urmează

Apostolul ca trimis direct al lui Isus Hristos și al lui Dumnezeu (cf. vv. 1-3), apoi Timotei, apoi cei pe care Timotei îi va stabili ca preoți și, în final, toți credincioșii.

În vv. 5-9 este ușor de recunoscut un schimb între „prezbiterii” versetului 5 și „episcopul” din v. 7. Nu mai repetăm ceea ce deja s-a spus despre 1 Tim 3, 1-7. Doar reamintim că, statistic, în scrisorile pastorale, „episcop” apare numai la singular (1 Tim 3, 1 și Tt 1, 7), în vreme ce „prezbiteri” se întâlnește la plural și indică un grup bine definit (cf. 1 Tim 5, 17 și Tt 1, 5). În pasajul nostru se pare că „episcopul” din v. 7 face parte din grupul „prezbiterilor” din v. 5. Fără ca cei doi termeni să fie sinonime perfecte, reamintim că funcția episcopului nu are încă o fizionomie perfectă deoarece se găsește într-o fază de tranziție, chiar dacă apare ca figura unui conducător al comunității.

Calitățile cerute celui care va fi ales în funcția de prezbiter-episcop seamănă foarte mult cu cele prezentate deja în Prima scrisoare către Timotei și adesea sunt exprimate prin aceiași termeni. Candidatul trebuie să fie „fără cusur” (aceeași semnificație, dar cuvânt diferit în 1 Tim 3, 2), «*bărbatul unei singure soții, dacă are copii credincioși*» («*cu fi ascultători*» în 1 Tim 3, 4), adică deja creștini. Pentru a înlesni și a grăbi drumul tinerei generații creștine, este oportun ca fiii candidaților să fie deja convertiți și să nu ducă o viață superficială și depravată. Viitorul conducător trebuie să fie un model împreună cu toată familia sa.

Versetul 7 introduce figura episcopului printr-un „căci” sau „într-adevăr”, care aproape dezvoltă ideea precedentă ce făcea referire la preoți. Și această particularitate scoate în evidență faptul că discursul nu aduce în discuție ceva nou. Exigențele pe care trebuie să le satisfacă episcopul se bazează pe remarcabilul său rol de «*administrator al lui Dumnezeu*». Termenul se referă la responsabilul comunității, cel care

administrează bunurile, inclusiv pe cele de natură spirituală. Fiind responsabilul acestei *domus ecclesia*, va trebui să aibă un caracter stabil, să fie matur ca personalitate, echilibrat în privința sentimentelor, așezat în viața de familie. I se cere credibilitate și în plan uman, pe lângă cel doctrinar. Toate acestea sunt cuprinse în cele cinci vicii care trebuie evitate (v. 7) și în cele șapte virtuți ce trebuie cultivate (vv. 8-9).

În 1 Pt 5, 2 este folosită imaginea păstorului și a turmei, care poate ajuta la înțelegerea sarcinilor episcopului. Ministerul trebuie să fie simțit, în primul rând, în sens pastoral: episcopul merge în această direcție când supraveghează și îngrijește oile, are grijă să nu le lipsească hrana, le mână cu înțelepciune, conducându-le spre pășune. Pe scurt, trebuie să se îngrijească numai de binele turmei, și nu se poate folosi de ea în interes personal, de aceea nu va putea fi *«doritor de câștig necinstit»*, din viața sa va putea fi exclusă orice formă de prezumție („fără aroganță”), de aroganță („fără violență și fără irascibilitate”) și de exagerare în consumul de băuturi alcoolice („fără să se dedea vinului”). Pentru această ultimă referire amintim că locuitorii Cretei comercializau vinul, unul dintre produsele cele mai profitabile din insulă.

Lista virtuților se deschide cu „ospitalier”. Practicarea ospitalității este susținută și de motivații pastorale: dacă aceste comunități creștine ale insulei sunt numeroase și continuă să se dezvolte, este ușor de imaginat desele deplasări ale preoților prezenți „în fiecare cetate” (v. 5), pentru a se întâlni cu Tit sau cu scopul de a anunța Evanghelia.

Episcopul trebuie să fie neobosit în activitatea sa caritabilă, care presupune subordonarea propriului eu binelui celorlalți: ar putea fi o semnificație a expresiei „iubitor de bine”. Urmează alte cereri: *«cumpătat, drept, pios, stăpân pe sine»*: toate calități care servesc la stabilirea raporturilor mature și constructive cu colaboratorii și cu membrii comunității din

Creta. Trebuie să folosească o bună doză de înțelepciune și discreție, trebuie să fie capabil să asculte și să intervină, evitând să se impună, conștient că este servul comunității creștine și nu stăpânul ei.

Alături de virtutea maturității umane și de capacitatea de relaționare, se găsesc altele mai strâns legate de ministerul său, precum: a ține *«cuvântul adevărat conform doctrinei»*. Sarcina sa cea mai importantă este cea de a asigura continuitatea neîntreruptă a mesajului lui Dumnezeu, adică tradiția apostolică vie în Biserică, numită în alt pasaj „tezaurul (cel bun)” sau „învățătura adevărată” (cf. 1 Tim 6, 20; 2 Tim 1, 12.14).

Printre îndatoririle sale sunt și cele de „îndemnare” și „respingere”. A îndemna, aici înțeles în sens creștin, înseamnă încurajarea de a lua parte la viața creștină ancorată în timpul și circumstanțele zilnice. Episcopul trebuie să facă în așa fel încât între omul timpului său și stilul de viață creștin anunțat să se stabilească o reuniune, pentru ca viața omului să fie vindecată și transformată. În unele cazuri e necesară „respingerea”, care este identificarea, denunțarea și demonstrarea greșelilor unor anumite teorii și practici de viață. Respingerea nu are loc prin agresiune verbală, ci înlăturând, convingând și instruind, prin metoda dialogului. Trebuie să fie ascultate opiniile celorlalți, chiar dacă sunt diferite și poate chiar inacceptabile, pentru a ști cum să fie combătute cu o fermitate blândă.

Imperioasa datorie a predicării și a unei predicări sigure, ancorată în tradiție, se sprijină pe faptul că, în conformitate cu planul lui Dumnezeu, cuvântul predicii este singura cale care conduce la mântuire. În acest mod, aleșii sunt conduși la credință și la cunoașterea adevărului, și astfel este aprinsă în ei speranța vieții veșnice (cf. 1, 1-3).

Falșii învățători și doctrinele lor (vv. 10-16)

Paul este conștient că învățătura sa riscă să fie coruptă și compromisă de prezența falșilor maeștri. Prezența lor și acțiunea lor infamă au fost semnalate și dur criticate și în Prima scrisoare către Timotei (cf. 1 Tim 1, 3-7; 6, 3.5). Dacă Paul abordează acest subiect și-l pune în gardă și pe Tit, înseamnă că și comunitatea creștină din Creta, la fel ca cea din Efes, riscă să fie contaminată de doctrinele eronate. Înseamnă de fapt că raza de acțiune a acelor persoane era largă și prezența lor era incisivă în comunitatea creștină. De aici apare necesitatea de a-i individualiza, de a-i demasca, de a-i izola.

Sunt înfierăți cu epitete puternice, *«vorbăreți, înșelători»* care denotă activitatea lor didactică negativă, așa cum reiese și din folosirea verbului „învățând” din v. 11. Paul îi identifică, cel puțin pe o bună parte dintre ei, cu „cei din circumcizie”. Aflăm că sunt creștini proveniți din iudaism. Identificarea este clară, fără dubiu, în vreme ce în 1 Tim 1, 3-7 putea fi combătută în baza conținutului învățăturii lor și prin referirea la lege. Aspectul negativ al faptelor acestora este evidențiat și prin scopul dublu pe care îl urmăresc: *«răvășesc case întregi»* și învață *«de dragul unui câștig necinstit»*. Sunt „calfe”, persoane egoiste care vorbesc pentru un avantaj personal, complet diferite de cei care anunță evanghelia și acționează cu dreptate și în mod gratuit. De aceea Tit trebuie să intervină în forță și „să le închidă gura”.

Viciile falșilor învățători găsesc un teren fertil în caracterul cretanilor, văzuți astfel: *«întotdeauna mincinoși, bestii răutăcioase, burți trândave»*, un vers, poate devenit proverbial, al poetului cretan Epimenide din Cnossos din secolul VI î.Hr., cunoscut ca „profetul”, poate pentru că a prevăzut corect viitorul. Cele trei vicii, falsitatea, asprimea și lenea, sunt confirmate de mărturia directă a lui Paul, care

probabil le-a observat în vremea șederii pe insulă. Cuvintele puternice, aproape nemiloase, joacă un rol pozitiv, nu doar inculcă respingerea greșelii, ci susțin aderarea necondiționată la adevăr și la planul pozitiv al vieții creștine.

Corijarea pe care trebuie să o facă Tit, chiar dacă e foarte dură, păstrează valoarea „durerii medicinale”, care are ca scop ghidarea celor rătăciți spre calea cea bună: *«până când vor fi sănătoși în credință»* (v. 13).

Tăria credinței comportă aderarea cordială la evanghelie prin abandonarea intereselor și temelor care atât de mult ocupau sufletele iudaice. Paul vorbește despre *«basmе iudaice și porunci ale oamenilor care se îndepărtează de adevăr»* (v. 14).

Trebuiau să apere mereu ideile care prezentau răscumpărarea ca pe o consecință a respectării exigențelor rituale. Se face referire la mentalitatea tipic iudaică ce vede în respectarea legii expresia maximă a vieții religioase. Erau trei tipuri principale de exigențe care depărtau din ce în ce mai mult lumea de noutatea creștinismului:

- circumcizia;
- interzicerea căsătoriilor;
- diferențierea între feluri de carne permise și nepermise.

Adesea scrisorile pauline scot la iveală probleme legate de aceste teme (cf. Fil 3, 2-3; Rom 14, 1-3; 1 Cor 10, 25-27), semn că prezența iudaică era deloc de neglijat în comunitățile creștine cu procent mare de persoane provenite din păgânism. Era o înfruntare a mentalităților și culturilor. Pentru unii creștini proveniți din iudaism, circumcizia era cerută tuturor ca și condiție a mântuirii. Nu acceptau căsătoriile mixte (iudei și păgâni), echivalente cu desfrânarea: era un delict care se pedepsea cu moartea; legea nu o pedepsea cu pedepse specifice, dar lăsa represiunea pe mâna zeloșilor. Și în privința mâncărilor,

mai ales carnea sacrificată idolilor și apoi vândută în piețe, se declanșau discuții interminabile.

Creștinismul primar ar fi murit la naștere dacă s-ar fi limitat la aceste exigențe; era important, în momentul în care au apărut scrisorile pastorale, să fie bine precizat dacă trebuia urmată sau nu mentalitatea iudaică, complicându-se cu discuții despre pur și impur și riscând implicarea în formalisme. Era în joc însăși fizionomia creștinismului, care ar fi devenit o mică sectă, dacă discipolii săi nu s-ar fi lăsat conduși de noul model de viață evanghelic.

Ideile lui Paul arată că această nouă propunere religioasă este plină de Spiritul lui Dumnezeu care, puțin câte puțin, a eliminat materialismul religios și o întreagă serie de practici rituale. În fața unor asemenea exigențe trebuie să prevaleze simpla, dar puternica, afirmație că *«totul este pur pentru cei puri»* (v. 15), din vremea lui Isus (cf. Mc 7, 15) și a devenit tezaur de spiritualitate creștină (cf. Rom 14, 20). Cititorul își va aminti că fraza, în formularea sa latinească *omnia munda mundis*, a devenit celebră deoarece Manzoni, în romanul său *I Promessi sposi* („Logodnicii”), o așează pe buzele fratelui Cristoforo în răspunsul către fratele Galdino, confuz și uimit de prezența Agnesei și a Luciei în mănăstire.

Pentru comentarea ideii lui Paul din vv. 15-16, putem cita cuvintele lui Isus: *«candela trupului e ochiul. Deci dacă ochiul tău este sănătos, tot trupul tău va fi în lumină. Însă dacă ochiul tău este rău, tot trupul tău va fi în întuneric. Așadar, dacă lumina care este în tine este întuneric, cât de adânc va fi întunericul!»* (Mt 6, 22-23).

Actualizare

Episcopul trebuie să se mențină puternic ancorat în buna învățătură a Apostolilor, în sensul că trebuie să se adape continuu la acest izvor, căutându-i vitalitatea, lăsându-se pătruns de Cuvântul lui Dumnezeu. Credincios Cuvântului, trebuie să-l transmită în integritatea sa, cu iubire și generozitate, așa încât toți credincioșii să poată ajunge la această fântână pură din care țâșnește apa vie.

Paul i-a recomandat colaboratorului său Tit să vegheze asupra credinței față de acest izvor și să o reînvie acolo unde păcatele și abaterile amenință credința adevărată. Ideea oferă un subiect de reflecție asupra diferitelor mesaje „drogate și vrăjite” care ne parvin zilnic, uneori ca simulacre ale sfintei învățături. Să ne gândim la lumea sectelor religioase și la influența lor asupra comunităților noastre creștine.

Inaugurând la Santo Domingo, în 12 octombrie 1992, adunarea CELAM, Consiliul Episcopal Latino-American, Ioan Paul II a reamintit că noua evanghelizare întâlnește în principal două obstacole: pe de-o parte secularizarea și pe de alta sectele și mișcările pseudo-spirituale.

Fenomenul grupurilor religioase, numite adesea peiorativ „secte religioase”, se răspândește ca o pată de ulei. În USA există cel puțin 3.000 de secte și 2.500 în Europa. În Asia, Africa și America Latină nu sunt așa răspândite, dar găsesc teren foarte fertil și foarte receptiv. Nici Italia nu este imună la acest fenomen: chiar dacă adepții sectelor religioase nu depășesc 2% din populație, numărul celor care sunt influențați depășește de departe procentul amintit; să ne gândim doar la doctrina reîncarnării, împărtășită, conform statisticilor, de 25% dintre italieni. De aceea, consider oportun ca episcopii să intervină cu unele norme,

cu nota pastorală *L'impegno pastorale della chiesa di fronte ai nuovi movimenti religiosi e alle sette* (Implicarea pastorală a bisericii în fața noilor mișcări religioase și a sectelor), publicată în 1993.

Dificil, dacă nu cumva imposibil, să enumeri toate grupurile, unele venite din orient, ca Hare Krishna, altele noi fiindcă, apărute în occident, propun o „nouă” religie, ca în cazul grupurilor derivate din Scientologie sau bazate pe credința în cercurile zburătoare. Dacă în fața acestor grupuri este mai ușor să te aperi, în fața celor care se inspiră din creștinism sau care fac referire la Biblie, dezorientarea crește și confuzia se amplifică.

Rapida răspândire a fenomenului pune serioase semne de întrebare asupra motivului unui succes atât de mare. Iată câteva posibile explicații:

- sectele par să răspundă nevoii de realizare în plan personal; favorizează ieșirea din anonimat în viața mondenă, valorizează persoana amintindu-i alegerea sa de către divinitate, împingând-o până la fanatism;
- satisfac nevoia de apartenență la o comunitate, oferind un grup care ascultă, care oferă căldură și sprijin în momente de criză;
- oferă răspunsuri simple la întrebări complicate; nu te învață cum să trăiești, ci dau răspunsuri la întrebări esențiale. Însăși experimentarea divinului este prezentată ca directă și imediată, dându-ți chiar iluzia că ajungi să-l atingi.
- Creează o religie pe măsura fiecărui om, de parcă ar fi o bucată de stofă pe care fiecare o croiește după plac; se dezvoltă astfel un fel de „fă-ți singur” religios.

O tratare separată merită grupurile care se inspiră din Biblie, mai ales Martorii lui Iehova. Prezența lor este foarte mare. În lume sunt circa 2.800.000, dar depășesc 8 milioane

dacă se numără și simpatizanții de toate tipurile. În Italia, apăruiți doar de vreo 50 de ani, sunt circa 400.000 (excluzi imigranții și clandestinii), grupați în mai multe mii de comunități: un adevărat *boom* care clasează Italia pe locul al patrulea în statistica mondială după USA, Brazilia și Mexic.

Aceștia afirmă că doctrina lor se bazează exclusiv pe Biblie. Refuză deci Tradiția vie a Bisericii (liturghia, învățăturile Părinților, reflecțiile teologilor...) pe care creștinii le consideră ca un alt mijloc folosit de Dumnezeu pentru a ni se revela (Scriptura și Tradiția). Fac mereu referiri la Biblie, dar îi dau o interpretare fundamentalistă care explică totul fără a ține cont de genurile literare, de contextul istoric și de tot acel echipament tehnico-științific care însoțește orice cercetare serioasă. Judecata finală în ceea ce îi privește este total negativă, așa cum se poate citi în nota pastorală a episcopilor italieni deja amintită: «Ne simțim datori să declarăm pe față că Martorii lui Iehova nu aparțin comunității creștine, nu doar celei catolice. Refuză adevărurile fundamentale ale credinței noastre, chiar și că Dumnezeu este unu în trei persoane, Tatăl, Fiul și Spiritul Sfânt, și drept urmare, dumnezeirea lui Isus Hristos; neagă spiritualitatea și nemurirea sufletului; interpretează literal și fundamentalist, și chiar fals, Sfânta Scriptură».

Confuzia și dezorientarea teologică existentă în vremea lui Paul reapar și în zilele noastre. De aceea, ca și comunitate credincioasă lui Hristos, în comuniune cu Episcopii noștri, trebuie să fim mereu atenți și să fim capabili să discernem. Caritatea dialogului și a înțelegerii nu face compromisuri cu claritatea ideilor și cu acțiunile în slujba adevărului. Suntem chemați să fim umili servitori ai adevărului pe care, în sens profund, îl identificăm cu însuși Isus.

Pentru reflecția individuală și de grup

1. În vremurile noastre, am avut prilejul să intru în contact cu vreo sectă, am auzit vorbindu-se sau am citit ceva? Poate cineva din familia mea sau dintre cunoscuții mei mi-a vorbit? Ce fel de relație știu să cultiv: refuz, indiferență, simpatie, curiozitate, atenție?
2. Am încercat să înțeleg ideile lor și să le prezint pe ale mele? Am profitat de această ocazie pentru a aprofunda motivațiile creștinismul meu?
3. Sunt convins că viața credinciosului are nevoie de îndrumare din partea Spiritului? Mă rog lui ca să-mi lumineze mintea, să-mi inunde inima și să-mi îndrume faptele? Sunt convins de importanța și de necesitatea Magisteriului care orientează și sprijină viața mea de credincios? Sunt atent și caut să pun în practică învățătura Papei și a Episcopilor? Mă las îndrumat de ei pentru a-mi educa sensibilitatea spirituală și pentru a-mi orienta alegerile mele morale?
4. Am știut să stabilesc un contact cu viața, arătând semnele credinței mele în viața de toate zilele? Pot spune că alegerile mele zilnice sunt în conformitate cu apartenența mea la Hristos și la biserică?

MISIONARI CU NORMĂ ÎNTREAGĂ

Tit 2

¹ Dar tu spune ceea ce este conform cu învățătura sănătoasă.
² Bătrânii să fie sobri, demni, înțelepți, sănătoși în credință, în iubire și în răbdare. ³ Tot așa și bătrânele să se poarte așa cum le stă bine unor femei sfinte, să nu fie clevetitoare, nici dedate la beție, ci să învețe la bine, ⁴ să le educe pe cele tinere să-și iubească soții și copiii, ⁵ să fie înțelepte, curate, având grijă de casă, să fie binevoitoare, supuse soților lor, ca să nu fie defăimat cuvântul lui Dumnezeu. ⁶ La fel, îndeamnă-i pe cei mai tineri să fie înțelepți, ⁷ prezentându-te pe tine însuși, în toate, exemplu de fapte bune, în învățatură nealterată, demnitate, ⁸ cuvânt sănătos, convingător, pentru ca cel care se opune să fie rușinat, neavând de spus nimic rău despre noi. ⁹ Sclavii să fie supuși stăpânilor lor în toate, căutând să-i mulțumească și să nu-i contrazică. ¹⁰ Să nu sustragă nimic, ci să arate o fidelitate desăvârșită pentru ca ei să onoreze în toate învățătura lui Dumnezeu, mântuitorul nostru. ¹¹ De fapt, harul lui Dumnezeu s-a arătat ca mântuitor pentru toți oamenii, ¹² învățându-ne să respingem nelegiuirea și poftele lumești, ca să trăim în veacul de acum cu înțelepciune, cu dreptate și cu evlavie, ¹³ așteptând speranța fericită și arătarea gloriei marelui Dumnezeu și a Mântuitorului nostru, Isus Hristos. ¹⁴ El s-a dat pe sine însuși pentru noi ca să ne răscumpere de orice nelegiuire și să curețe pentru sine un popor numai al său, plin de zel pentru fapte bune. ¹⁵ Acestea să le spuie, să îndemni și să mustri cu toată autoritatea. Nimeni să nu te disprețuiască!

Primul capitol i-a adus în atenție lui Tit o serie de măsuri ce trebuie luate, mai ales în legătură cu responsabilii comunității creștine și cu falșii învățători prezenți în ea. Acum, orizontul se lărgeste, cuprinzând și alte sectoare ale comunității. Capitolul poate fi împărțit în două: prima indică îndatoririle diferitelor persoane, enumerate în categoriile bătrânilor, tinerilor și sclavilor (vv. 1-10); a doua cuprinde întreg poporul căruia îi este revelat harul lui Dumnezeu manifestat prin Hristos și pe care Tit trebuie să îl facă cunoscut (vv. 11-15). Totul este încadrat de imperativul „învață” (literal: „vorbește, spune”) care, așezat la început și la sfârșit (vv. 1 și 15), dă pasajului un puternic caracter de exortatie.

Comentariu exegetic

Îndatoririle diferitelor categorii (vv. 1-10)

Pasajul se derulează linear: după imperativul care anunță *«învățătura sănătoasă»* (v. 1), urmează îndatoririle bătrânilor (vv. 2-3), ale tinerilor (vv. 4-6), ale sclavilor (vv. 9-10), intercalate cu exemplul lui Tit (vv. 7-8).

Paul se adresează lui Tit îndemnându-l să învețe pe alții doar ceea ce este în conformitate cu *«învățătura sănătoasă»*, adică cu învățătura Evangheliei, revelația totală și imuabilă a lui Isus Hristos. Doar o asemenea învățătură poate cu adevărat să vindece mintea, trupul, inima, sentimentele, și să îndemne persoana la decizii înțelepte în viața cotidiană.

Urmează o serie de categorii pe care Tit trebuie să le învețe. Evanghelia este unică și aceeași pentru toți, și totuși, fiecare o trăiește după propriul statut și după propria condiție. Acest lucru explică diferențierea îndatoririlor pentru diversele categorii.

Deschid lista „bătrânii”, persoane care au trecut de șaizeci de ani, și apoi „bătrânele”. Paul folosește adverbul „în mod egal” pentru a-i da bine de înțeles lui Tit că trebuie să se ocupe cu același angajament atât de componenta masculină cât și de cea feminină. Astfel de persoane joacă un rol important în comunitate, deoarece pot pune la dispoziția celorlalți experiența vieții lor de credincioși, devenind model și forță de atracție. Mai ales femeile bătrâne va fi necesar să devină îndrumătoare în viața tinerelor căsătorite.

Încă o dată, ca și în cazul prezbiterilor-episcop din 1, 6-9, este prezentată o listă de îndatoriri sau de calități cu o doză minimă de creștinism. Liste asemănătoare se găsesc în „codicele familiale” care se inspiră din listele cu îndatoriri întocmite de lumea elenistică și iudaică. Sunt reflecții asupra valorilor apreciate în aceste lumi, precum echilibru înțelept,

demnitatea sau buna-cuviință, măsura și autocontrolul. Nu lipsește orientarea creștină, și este încă de la început făcută referirea la *«învățătura sănătoasă»*. Este asumarea și valorificarea a ceea ce aparține sferei umane ce astfel se înalță și se înnobilează; este creștinismul care dialoghează cu lumea. Primii scriitori creștini cunoșteau și practicau de bună voie această uniune, după cum citim în *1 Clemente* 62, 2, unde sunt prezentate aceste virtuți: «Credință, pocăință, iubire sinceră, abstenență, castitate, statornicie».

Un mixt apare și în cazul celor șase virtuți cerute bătrânilor, primele trei (*«sobri, demni, înțelepți»*) de proveniență elenistică, și celelalte trei (*«sănătoși în credință, în iubire și în răbdare»*) aparținând tradiției creștine. Sunt calități accesibile oricărui credincios și sunt atribuite, uneori cu nuanțe diferite, episcopilor, diaconilor, diaconeselor și întregului popor creștin.

Cea mai bogată este seria de recomandări pentru femeile în vârstă. O asemenea insistență asupra îndatoririlor femeiești este tipică eticii creștine care valorifică în mod inedit femeia, eliberând-o de acel statut inferior la care cultura timpului o condamna. În comunitatea creștină din Creta, prezența feminină este prezentată ca esențială și cu valoare de exemplu: *«să se poarte așa cum le stă bine unor femei sfinte»* și *«să învețe la bine»*.

Paul le consideră pe femei persoane demne și emancipate, chiar și atunci când le recomandă să nu fie sclavele excesului de vin. Înseamnă că li se permite să-l bea cu măsură, în vreme ce știm că în lumea iudaică exista o interdicție clară în acest semn, iar la romani nu era recomandat din cauza efectelor anticoncepționale. Egalitatea cu bărbații este atinsă când acestora li se permite să devină „învățătoare ale binelui” (în greacă *kalodidaskalous*, tradus *«să învețe la bine»*). Paul folosește un cuvânt nou, fiindcă îl întâlnim doar aici în întreg

Noul Testament. Femeia matură trebuie să le îndemne pe cele tinere să-și îndeplinească bine sarcinile, învățându-le de bine: aceasta este carisma lor care va fi o forță în comunitate. Ea va face o adevărată pastorală juvenilă.

Este trasat cadrul ideal al tinerei, prezentată conform stereotipului femeii credincioase soțului și dedicate filor (cf. Prov 30), soție și mamă. Iubirea față de soț și de copii asigură stabilitatea vieții de familie, loc ideal pentru trăirea credinței creștine. În contextul iubirii adevărate, subordonarea pierde orice conotație negativă și devine o dulce legătură conjugală, trăită în lumina Cuvântului lui Dumnezeu. Iubirea pentru copii, apoi, este expresia maximă a personalității femeii, chiar și în arta greacă antică, ce reprezintă mama mereu jucându-se cu propriul copil.

În v. 6 găsim îndemnul către tineri, scurt și clar. Li se cere să *«fie înțelepți»*, expresie generală pentru indicarea alegerilor mature și generoase. Tinerii sunt, prin natura lor, înclinați spre nechibzuință, spre plăcere, spre nepăsare în fața pericolelor. Toate acestea pot fi învinse prin stăpânirea de sine care, după cum sugerează Catehismul Bisericii Catolice la n. 2342, «este o acțiune pe termen lung care, deși dobândită, nu poate fi considerată pentru totdeauna. Presupune angajamentul de a reîncepe la orice vârstă. Efortul cerut poate fi mare în unele perioade, cele în care, de exemplu, se formează personalitatea, copilăria și adolescența». În același timp, este util să se poată face apel la modele valide. Paul îi sugerează lui Tit să se ofere ca exemplu de viață trăită cu integritate (vv. 7-8). În fața unei conduite ireproșabile, acțiunea Satanei nu va răzbi. Binele este superior răului și îl biruie. O frumoasă notă de optimism sănătos.

Destinatarii îndemnurilor din vv. 9-10 sunt sclavii. Se poate ușor deduce nu doar prezența în comunitatea cretană, ci și o reprezentare numeroasă, care îl determină pe Paul să

îi aducă în discuție. Tema fusese deja tratată în 1 Tim 6, 1-2 pentru că și în Efes erau prezenți sclavi și deci era utilă o reglementare a conduite lor creștine.

Sclavilor creștini li se cere imediat să *«fie supuși stăpânilor lor în toate»*. O astfel de supunere nu este justificată gândindu-ne că Dumnezeu a vrut sclavia, ci este acceptată ca o realitate socială pe care creștinismul o trăiește și pe care nu este în măsură să o elimine, cel puțin pentru moment.

Din punct de vedere juridic, greutatea rămâne, raportul de dependență rămâne necesar. Un element nou și revoluționar schimbă radical situația și perspectiva teologică. Comportamentul credincios și generos al sclavilor devine modul lor de a trăi și de a anunța evanghelia și Paul îl exprimă într-o formă elegantă și succulentă: *«pentru ca ei să onoreze în toate învățăturile lui Dumnezeu, mântuitorul nostru»*. Nu surprinde faptul că Apostolul, în acest scurt tratat, vorbește din nou în trei rânduri despre bunul exemplu al credincioșilor (2, 5.8.10)? Un pic de surpriză există, dar nu mare, dacă ne gândim că slujirea cu iubire și dăruire a aproapelui rămâne cea mai bună cateheză și cea mai convingătoare propagandă a credinței creștine.

Paul acționează în contra tendință. În istoria sclaviei s-au văzut adesea fapte regretabile, revolte violente adesea suprimate în sânge; însuși poporul lui Israel a trebuit să scrie numeroase pagini despre sclavie în istoria sa. Cu toate acestea, acolo unde un sclav se arăta disponibil față de stăpânul său, era credincios și cinstit, se stabilea un raport de încredere și sclavul era introdus în cadrul vieții de familie a stăpânului. Paul învață cum să se scrie acum o pagină de civilizație care pregătește terenul, când vremea va fi potrivită, pentru abolirea sclaviei. Nu e destul să fie eliminată printr-o lege, trebuie rescrisă istoria prin legături noi, personale, bazate pe respect reciproc, în ciuda diversității rolurilor. Importantă este

contribuția ideilor pauline și a întregii mentalități născute din evanghelie. E destul să cităm frumoasa Scrisoare către Filimon și, mai târziu, îndemnul adresat sclavilor și stăpânilor prin două documente sub-apostolice, *Didachè* 4, 10-11 și *Scrisoarea lui Barnaba* 19, 7, unde stăpânii sunt sfătuiți să nu condamne cu asprime, sub efectul furiei, și sclavii să se supună stăpânilor cu respect și teamă, ca unei imagini a lui Dumnezeu.

Harul lui Dumnezeu manifestat prin Hristos și anunțat de Tit
(vv. 11-15)

O formulare foarte densă prezintă viața creștină ca pe un răspuns la manifestarea harului lui Dumnezeu, ca așteptare senină a întoarcerii lui Hristos. A doua parte a capitolului 2 poate fi rezumată la două momente principale: harul lui Dumnezeu dezvăluit prin Isus Hristos (vv. 11-14) și Tit trebuie să anunțe acest har (v. 15).

Subiectul este «*harul lui Dumnezeu*» care ne duce cu gândul imediat la bunăvoință și mai mult: este aplecarea cu iubire a lui Dumnezeu asupra creației sale aflate în nevoie. Verbul de deschidere («*s-a arătat*») exprimă un bun care nu aparține acestei lumi a oamenilor și vine cu toată puterea gratuității sale. Un alt element pe care cititorul îl remarcă imediat este plăcuta mângâiere a unei adieri pline de universalitate, fiindcă harul aduce mântuirea și aceasta ajunge «*la toți oamenii*».

Surprizele nu se sfârșesc. Cititorul întâlnește un vocabular bogat care evocă aspecte interesante ale înțelepciunii iudaice și ale culturii grecești. Harul apărut are un rol educativ. Traducerea „ne învață” face grecescul *paideiusa*, care duce cu gândul imediat la *paideia*, să fie înțeles ca arta de a educa. Într-o vreme în care se vorbește tot mai des despre „gândire slabă” și ne lamentăm că suntem lipsiți de îndrumători adevărați,

ne face plăcere să simțim liniștitorul angajament prin care Dumnezeu ni se oferă ca învățător. Prima învățătură constă în abandonarea negativismului, exprimat prin *«nelegiuirea și poftele lumești»*. Golul creat prin curățarea vieții noastre este umplut de sobrietate, de dreptate și de credința în această lume. Adverbul *sofrosos* exprimă sobrietatea și evocă idealul grecesc al ordinii și cumpătării. Este o dovadă de înțelepciune puterea de a opri mașina infernală a dorințelor, vâslind contra curentului unei mentalități de consum care creează mereu nevoi, naște dorințe și creează nefericiți, pentru că nu e capabilă să satisfacă dorințele. Idealul dreptății, cu respectul său pentru drepturile tuturor și împlinirea propriilor dorințe, găsește în Biblie noi zone de dezvoltare fiindcă dreptatea ne pune în legătură cu Dumnezeul alianței și creează un legământ de iubire nu doar unul juridic. *«Evlavia»*, de practicat în această lume, este răspunsul dat lui Dumnezeu care ne întreabă.

Trebuie remarcată noutatea teologică. Paul ne ajută să înțelegem că efortul de voință, cu siguranță necesar, nu poate aduce efectul sperat dacă omul nu întâlnește pe acel Cineva care să îl ridice la o nouă demnitate. Conceptul este exprimat în v. 14, unde se spune că Isus Hristos *«s-a dat pe sine însuși pentru noi ca să ne răscumpere de orice nelegiuire și să curețe pentru sine un popor numai al său, plin de zel pentru fapte bune»*. Acțiunii divine, care transformă omul eliberându-l din lanțurile păcatului (idea răscumpărării), îi urmează faptele bune, semn vizibil al transformării survenite în om.

Acest om nu este mulțumit de timpul pe care îl trăiește pentru că transformarea i-a inoculat o dorință de infinit pe care doar eternitatea va ști s-o satisfacă pe deplin. Iată-l deci *«așteptând speranța fericită și arătarea gloriei marelui Dumnezeu și a Mântuitorului nostru, Isus Hristos»* (v. 13). Întâlnim termeni solemni ca „marele nostru Dumnezeu” și „mântuitor”, atribuți lui Isus.

Bogata unitate imnologică, probabil un fragment de

cateheză baptezimală, poate fi sinteza unui mod de gândire și de viață. La aceasta trebuie să facem referire pentru a ne simți convinși că urmăm căile sigure care ne duc la realizarea personală printr-o întâlnire-comuniune cu divinitatea. Importanța și esențialitatea conținutului se pot deduce din v. 15, unde Tit primește instrucțiuni precise și aproape autoritare: *«Acestea să le spui, să îndemni și să mustri cu toată autoritatea»*. Tit, ca orice conducător de comunitate, va trebui să se folosească de tot ministerul său, prin cuvinte și fapte, preocupându-se doar să anunțe harul lui Dumnezeu manifestat prin Isus Hristos, izvor de putere pentru o viață cu adevărat creștină. Se va vedea astfel deosebirea față de învățătura altora, deja numiți mai sus *«flecari, înșelători»*, care predică *basmele iudaice și după poruncile oamenilor»* (1, 10.14).

Tit se bucură de o „puternică autoritate” care se impune prin densitatea conținutului, amplitudinea opiniilor, concretețea realizării. O asemenea autoritate vine din însuși Cuvântul lui Dumnezeu, dat de ministerul predicării și al catehezei. Autoritatea vine și din credibilitatea și competența ministerului. Apoi, pentru că Tit răspunde acestor cerințe, nimeni nu va putea să-l disprețuiască, în sensul de a-l da la o parte sau de a se considera superior lui.

Tit primește îndemnul de a învăța pe alții. Dar și alte categorii de persoane, amintite mai sus, au, fiecare după statutul său, o funcțiune didactică și de a servi ca exemplu, adică sunt chemate să învețe prin cuvinte și prin propria viață. Putem deci să spunem că misiunea este un drept-datorie a tuturor și că toți creștinii sunt misionari cu normă întreagă.

Actualizare

Solemnul imn redat de Paul îndemnă la reflecție asupra esenței mesajului creștin. Problema evanghelizării

privește comunitățile noastre, la fel cum în vremea lui Paul și Tit îi implica pe creștinii din Creta. Azi, la fel ca ieri, trebuie să găsim o credință care nu doar să pătrundă în inima și în mintea persoanelor pentru a le modela convingerile, principiile, opiniile, raporturile sociale, ci și să pătrundă în cultură.

Credem că azi destinatarii evanghelizării sunt persoane conduse de omnipotența mass-mediei, mai depărtată de Evanghelie ca niciodată, și că evanghelia nu este o realitate statică de inserat, conform epocii, într-o variabilă culturală.

Apare problema modului de transmitere a mesajului Evangheliei într-o cultură diferită, și, mai mult, de translocare a Evangheliei într-o asemenea cultură, până când devine ferment și realitate întrupată.

Adesea vedem o situație aproape schizofrenică, un soi de separare între creștinismul predicat și creștinismul practicat. Motivul este că evanghelia predicată nu reușește să atingă trăirea ascultătorilor. Există ceva de nepătruns care împiedică evanghelia să devină viața omului. Acesta este unul dintre punctele esențiale și o provocare pentru noua evanghelizare.

Evanghelizarea este mereu mesajul noutății aduse de Isus Hristos. O putem realiza prin solemnitatea unui imn, cum a făcut Paul, o putem prezenta într-un mod mai comun, dar în centru trebuie să rămână mereu și numai El, așa cum îl cunoaștem și cum îl întâlnim în evanghelie. Evanghelia pe care biserica o anunță este mântuirea: e necesar ca fiecare comunitate creștină să mărturisească mântuirea totală, cea finală și totuși prezentă, istorică, cea personală și totuși comunitară și cosmică.

Odată stabilit că centrul este Hristos, trebuie să menționăm imediat că mesajul său de mântuire este pentru om: de aceea este nevoie ca evanghelizarea să pună în valoare omul cu libertatea sa, și Evanghelia cu radicalismul său. Este vorba despre a da întâietate credinței și formării unei

mentalități de credință, pentru a nu reduce Evanghelia lui Isus Hristos la o lecție de morală sau de politică. În acest sens trebuie evanghelizată și cererea religioasă a omului care, în ciuda unor previziuni, nu doar continuă să supraviețuiască, ci pare chiar să ia amploare: Evanghelia este o transformare a cererii religioase a omului, nu o acceptare confuză și fără obiecție.

Omul are nevoie de noutate, de surpriză. Simpla împlinire a ceea ce deja cunoaște nu-l satisface. De aceea, evanghelizarea trebuie să-i ofere o bază sigură pentru toate valorile la care omul are dreptul pentru a trăi și pe care societatea trebuie să se sprijine. Însă nu trebuie să se lase închistat între aceste valori, pentru că trebuie să le pătrundă și să le depășească. Evanghelia adaugă mereu „un mai mult” care conduce spre divinitate. Și mergem cu toată ființa noastră, cu istoria noastră schimbată din interior.

Să reamintim câteva elemente din complexul subiect al noii evanghelizări:

- Trebuie să punem în centru anunțarea lui Isus înviat, speranța lumii (tema Conferinței ecleziale de la Verona din 2006).
- Noua evanghelizare trebuie să fie o auto-evanghelizare a bisericilor care sunt chemate la o profundă înnoire.
- Comunitățile creștine, prin intermediul Cuvântului lui Dumnezeu, sacramentele și caritatea trebuie să-și regăsească rădăcinile. Trebuie reevanghelizate valorile occidentale (libertatea, demnitatea persoanei, egalitatea, solidaritatea) care sunt valori creștine secularizate.
- Trebuie cunoscut și pus în valoare și specificul propriei credințe pentru a aborda și a dialoga cu alte culturi și religii. Înțelegere nu înseamnă confuzie și dialog nu

rimează cu compromis. De prea multe ori se adoptă o atitudine *new age* care tinde să amestece totul producând doar o inutilă, dacă nu cumva distructivă, dezordine.

Noua evanghelizare, bine înțeleasă și înțelept condusă de Spiritul Sfânt, trebuie să poată răspunde la crescânda cerere de religiozitate care apare la tineri și la adulți.

Pentru reflecția personală și de grup

1. Un semn de maturitate a credinței este cel de a se îngriji de credința altora. Tit trebuie să învețe, dar și alții, inclusiv sclavii, pot și trebuie să fie modele pentru ceilalți. Pot spune că am un comportament în care se oglindește evanghelia lui Hristos? Mă consider un bun creștin? De ce? Ce aspect aş putea îmbunătăți?
2. Toate ocaziile sunt bune pentru a da propria mărturie: acasă, pe stradă, la serviciu. În ce mediu pot cel mai ușor să trăiesc și să arăt credința mea? În ce mediu și cu cine îmi pare cel mai dificil? Poate mă rușinez de alegerile mele religioase? Pot spune că viața mea vorbește înainte de cuvintele mele?
3. Sunt convins că și în situații tragice, ca cea a sclaviei, există o speranță de răscumpărare? Ce am învățat din îndemnul pe care Tit le dă sclavilor? Nu descopăr oare capacitatea de a transforma situațiile negative în unele pozitive? M-am regăsit în vreo astfel de situație? Ce exemplu bun pot să-mi amintesc și, eventual, să povestesc?
4. Mă simt implicat în noua evanghelizare, începând cu mine însumi? Ce aspect al comunității creștine merită o revizuire și un nou punct de pornire? Pe baza experienței mele, ce sugestii aş putea da tinerilor? Dar bătrânilor? Dar comunității creștine în totalitatea sa?

NOUȚATEA VIEȚII

Tit 3

¹ Amintește-le să fie supuși conducătorilor și autorităților, să-i asculte și să fie gata pentru orice faptă bună. ² Să nu defăimeze pe nimeni, să nu fie certăreți, ci binevoitori, arătând blândețe desăvârșită față de toți oamenii. ³ Căci și noi eram odinioară niște nehibzuiți, neascultători, rătăciți, subjugăți de poște și plăceri de multe feluri, petrecându-ne viața în răutate și invidie, urâți și urându-ne unii pe alții. ⁴ Dar când s-a arătat bunătatea și iubirea de oameni a lui Dumnezeu mântuitorul nostru - ⁵ nu prin faptele pe care le-am fi făcut noi în dreptate, ci după îndurare - el ne-a mântuit prin baia renașterii și reînnoirii Spiritului Sfânt, ⁶ pe care l-a revărsat din belșug asupra noastră prin Isus Hristos, mântuitorul nostru, ⁷ pentru ca, justificați prin harul lui, să devenim în speranță moștenitori ai vieții veșnice. ⁸ Vrednic de crezare este cuvântul și vreau ca tu să confirmi acestea pentru ca cei care și-au pus încrederea în Dumnezeu să se străduiască să fie primii în fapte bune. Acestea sunt bune și de folos oamenilor. ⁹ Însă ferește-te de cercetările fără rost și de genealogii, de certuri și polemici cu privire la Lege, căci sunt nefolositoare și zadarnice. ¹⁰ Evită-l pe omul eretic după prima și a doua mustrare ¹¹ știind că unul ca acesta este un pervertit și păcătuiește, fiind osândit de la sine. ¹² Când îl voi fi trimis la tine pe Artemas sau pe Tihic, grăbește-te să vii la mine la Nicopole, pentru că m-am hotărât să iernez acolo. ¹³ Pregătește-i cu grijă pentru drum pe Zemas, juristul, și pe Apolo, așa încât să nu le lipsească nimic. ¹⁴ Și ai noștri să învețe să fie primii în fapte bune, în necesitățile imediate, ca să nu fie lipsiți de roade. ¹⁵ Te salută toți cei care sunt cu mine. Salută-i pe cei care ne iubesc în credință. Harul să fie cu voi toți.

În prezentul capitol nu există o reală detașare de cele spuse anterior și discursul continuă arătând acea notă de originalitate care combină îndemnul către Tit cu frumoase deschideri teologice.

Într-o formă simplificată, putem împărți capitolul în două părți: ultimele îndemnuri (vv. 1-11) și concluzia compusă din chestiuni personale și salutul final (vv. 12-15).

Comentariu exegetic

Ultimele îndemnuri (vv. 1-11)

Micul ansamblu prezintă diverse fațete pe care le identificăm astfel: Tit trebuie să îndemne comunitatea să aibă o conduită exemplară în interiorul ei și în exterior (vv. 1-2), în armonie și cu aplicarea transformării datorate harului (vv. 3-7), trebuie apoi să îi determine pe credincioși să realizeze fapte bune, depărtându-se de cei care ațâță comunitatea (vv. 8-11).

Tit are misiunea să-i cheme pe creștini la îndatoririle lor, atât față de autoritatea civilă, cât și față de întreaga colectivitate. Supunerea cerută față de «*conducători și autorități*» readuce în atenție chemarea evanghelică de a da Cezarului ce-i al Cezarului, dar capătă și o valoare particulară dată de circumstanțele istorice. Creștinii erau adesea priviți cu suspiciune și chiar cu neîncredere în imperiul roman pentru că nu venerau vreun om, rezervând doar lui Dumnezeu cultul și adorația. Era ușor de tras concluzia că puneau în umbră autoritatea civilă și întreg aparatul de stat. Tendința de a critica și de a manifesta dezacordul față de puterea statului sau chiar de a dori să răstoarne structurile nedrepte va fi o prerogativă ulterioară, caracteristică unor anumite curente, precum cele apocaliptice. Îndemnul lui Paul se îndreaptă în direcție opusă, cerând respect și colaborare: creștinii trebuie să fie pregătiți «*pentru orice faptă bună*». Niciun prejudiciu, deci, nicio ostilitate contra autorității civile, când trebuie să faci bine. Cetățenia celestă (cf. Fil 3, 20) obligă serios și trăirea celei pământești; atenția față de Dumnezeu devine atenție față de ceilalți, fără distincție. Printre motivele acestei chemări autoritare de a se supune autorităților este și faptul că în Creta comunitatea cuprindea mulți evrei, nu foarte simpatici legaților romani. Se putea isca o stare de tensiune periculoasă

care oricând putea să explodeze.

Exemplificarea din v. 2 face referire la unele poziții care interesează comunitatea creștină și, în egală măsură, întreaga colectivitate. Se cere, de fapt, să se arate blândețe «*față de toți oamenii*», inclusiv față de păgâni, cu care creștinii, în minoritate, aveau relații permanente.

În vv. 3-7, Paul oferă motivațiile care susțin și justifică noul și surprinzătorul comportament al creștinilor. Obişnuiește să facă în așa fel încât a se comporta să rezulte din a fi. Se vede acest lucru din începutul multora dintre scrisorile sale care expun din start doctrine și principii și abia apoi comportamente (cf. 1 Tes 1-3 și 4-5; Rom 1-11 și 12-15). Vechea înțelepciune latină transpusese acest aspect în *agitur sequitur esse*; acțiunile noastre sunt rezultatul a ceea ce suntem.

Atitudinea de toleranță și de blândețe cerută creștinilor și față de autoritatea civilă demonstrează noua condiție care a schimbat radical existența. Există un „mai întâi” și un „apoi” care delimitează clar două lumi. Paul se include și pe sine însuși („noi”) în v. 3 care prezintă situația tulbure în care se află păcătosul: «*eram nechibzuți, neascultători, depravați [...] demni de ură și urându-se reciproc*». Este timpul, trecut, al păcătosului. Apoi situația se schimbă radical, deschizând omul către har. Versetele 4-7 formează un frumos imn care amintește de cel din 2, 11-14, fiind poate și acesta de origine liturgico-baptezimală. Conținutul schițează minunatul proiect al lui Dumnezeu. Înainte de a-l prezenta, sunt oferite motivele sale, identificate încă de la început cu „bunătatea” și „iubirea de oameni” și, puțin după aceea, cu „mila”. Dumnezeu mântuitorul intervine fiindcă este plin de asemenea sentimente. Intervenția sa poartă semnul trinității, acțiunea sa fiind legată de cea a Spiritului și de cea a lui Isus Hristos. Calea pornește de la botezul care ne face „moștenitori” și ne deschide spre speranța vieții veșnice. Se pleacă de la timp și se apropie

de eternitate. Referirea la botez este evidentă în expresia „spălarea generației”, înțeles ca „înnoire întru Spiritul Sfânt” și validat de către „Isus Hristos mântuitorul nostru”. Titlul, care puțin mai sus, era al lui Dumnezeu, acum îi este atribuit lui Hristos. Este clară referirea la patimă și moarte. Insistența asupra mântuirii ca operă a lui Dumnezeu/Hristos exclude orice merit al omului. El este destinatarul acestei reale iubiri salvatoare. Ideea este exprimată mai întâi în forma negativă: *«El ne-a salvat nu din cauza faptelor de dreptate săvârșite de noi»* (v. 5) și apoi în forma pozitivă: *«justificați prin harul său»* (v. 7). Se revine la esența ideii teologice pauline despre iertare, pe larg discutată în Scrisoarea către Romani și, într-un stil mai energic, în Scrisoarea către Galateni.

Rezultatul acțiunii divine este omul nou, supus unei adevărate și extraordinare „regenerări, reînnoirii” (în greacă „palingenesi”), termen rar întâlnit în Noul Testament, doar aici la v. 5 și în Mt 19, 28. Contactul cu acest citat este revelator: Isus, vorbind discipolilor despre răsplata viitoare, zice: *«Voi care m-ați urmat, în noua creație („palingenesi”), când Fiul omului va sta pe tronul gloriei sale, veți ședea și voi pe cele douăsprezece tronuri să judecați cele douăsprezece triburi ale lui Israel»*. În acest pasaj, „palingenesi” este în mod evident viața veșnică. Deducem că și Tt 3, 5, vorbind despre regenerare (același termen „palingenesi”), face aluzie la o realitate care conduce spre o lume viitoare, în realitate, însăși lumea lui Dumnezeu. De fapt, cei botezați sunt beneficiarii acestei acțiuni trinitare, înnobilați pentru a deveni „moștenitori” ai lui Dumnezeu. Botezul marchează începutul vieții noi, care este viață de la Dumnezeu, cu Dumnezeu și prin Dumnezeu.

Paul reiterează ideea prețioasei autenticități a cuvântului său (cf. v. 8a) și apoi se reîntoarce în albia exortației. Dacă este adevărat, cum e adevărat că toți creștinii au o astfel de legătură cu Dumnezeu, derivă de aici unele angajamente

printre care «*a fi primii la faptele bune*». Un creștinism care se rezumă doar la cuvinte rezonante și la liturghii pompoase nu are valoare și cu siguranță nu rezistă la persecuțiile iminente și la adversitățile vieții.

Pentru a se concentra asupra a ceea ce este cu adevărat important, e nevoie să fie lăsate la o parte lucrurile inutile sau, mai rău, dăunătoare. Tit trebuie să se apere de discuții puerile sau inutile (cf. și 2 Tim 2, 23), și să le reproșeze celor care rămân încurcați în ele. Revine la problema amintită în 1, 10 prin prezența falșilor învățători care se pierd în chestiuni prostești, ca poveștile și speculațiile fantastice despre genealogii, afirmații și dispute despre legea Vechiului Testament, mai ales dispoziții referitoare la mâncare și la purificări. În loc să examineze sau să combată asemenea poziții greșite, Paul îi sugerează lui Tit să „taie scurt” cu asemenea persoane și să le izoleze. Binele comunității cere și hotărâte luări de poziție. Încă o dată iese în evidență caracterul disciplinar al acestei scrisori și al celorlalte două înrudite cu ea.

Chestiuni personale și salut final (vv. 12-15)

După ce i-a încredințat lui Tit sarcinile cele mai importante, îndrumarea vieții pentru cel botezat în insula Creta și lupta contra păcatelor, Paul adaugă unele recomandări personale (vv. 12-14), înaintea salutului și urărilor finale (v. 15).

Versetele 12-13 au un plăcut gust domestic; sunt comunicări și informații pline de umanitate și aseasonate cu cotidianitate. Paul îi arată lui Tit intenția sa de a-i trimite pe Artemas și Tihic, doi colaboratori ai săi. Despre primul nu știm nimic și nu mai apare citat în altă parte; despre al doilea știm câte ceva. De origine asiatică (cf. Fap 20, 4), era reprezentantul personal al lui Paul și probabil purtătorul

scrisorii către Coloseni (cf. Col 4, 7-9). Paul le încredințează responsabilități și le laudă în mod explicit fiabilitatea (cf. Ef 6, 21). Lui Tit, Paul îi comunică și intenția sa de a petrece iarna la Nicopole și de a dori să-l întâlnească acolo. El însuși se grăbește să-l asigure spunându-i că se va îngriji de înlocuirea sa temporară cu Tihic sau Artemas. E posibil ca Zemas și Apolo să fie purtătorii prezentei scrisori. Primul este iudeu, adept al apostolului; ar putea fi și unul dintre soldații romani, convertit, care îi continua activitatea. În privința lui Apolo, nu poate fi cu siguranță identificat cu bravul predicator cunoscut în Fapte și în 1 Cor, tratându-se de un nume destul de comun în acel timp. Dincolo de orice ipotetică identificare, din text știm că Paul se îngrijește să aibă toate cele necesare, atât la plecare, cât și la sosire. Atitudinea sa primitoare, ospitalieră, grija de a le pune la dispoziție cele de trebuință, de a-i însoți și de a-i pune la drum cu suficiente rezerve, reducând la minimum riscurile și situațiile neprevăzute pentru misionari, este o concretizare a „faptelor bune” prin care comunitatea se poate distinge (v. 14).

La final, ca de obicei, se adaugă salutarile din partea lui Paul și a celor care sunt cu el, adresate lui Tit și, în mod excepțional, comunității. Urarea finală *«harul să fie cu voi toți»*, identică cu cea din restul scrisorilor, este cea care se potrivește cel mai bine omului nou, înnoit în Isus Hristos.

Actualizare

Referirea la *«mântuirea prin baia renașterii și reînnoirii»* din v. 3,5 îndeamnă la o reflecție despre „palingenesi” și botez.

Dintotdeauna, omul a dorit să devină mai bun și să se autodepășească. Termenul „palingenesi” (literal „renaștere”, „naștere din nou”) exprimă diverse forme de reînnoire: revenire sau restaurare a ceea ce era odată, sfârșitul prizonieratului,

restabilirea după o boală și altele. În antica filosofie stoică, termenul făcea aluzie la cosmosul care se consuma într-un incendiu și apoi revenea printr-o renaștere. Religiile mistice ale epocii elenistice aveau un punct forte în ideea renașterii și regenerării. În timpul activităților cultice, acest adevăr nu era învățat ci reprezentat printr-o scenă dramatică, la care lua parte inițiatul care dorea astfel să participe la forța dătătoare de viață și reînnoitoare a vieții. Renașterea este o trecere a ființei umane la o condiție superioară de rang divin.

Perspectiva unui „salt de calitate” prinde contur în ideea teologică a vechiului Israel, când profeții, de exemplu, deși nu foloseau cuvântul, prevesteau un timp nou cu o fericită relație cu Dumnezeu: *«Voi da lor inimă nouă și un spirit nou, voi pune în ei o inimă de carne»* (Iez 11, 19). În schimb, cuvântul este folosit frecvent în iudaismul de limbă greacă, mai ales de către Filon și Iosif Flavius, care îl utilizează pentru a descrie diferitele renașteri: cea a lumii după potop, cea a vieții iudeilor după exil, cea a omului după păcat.

Ideea renașterii apare cu claritate în întâlnirea nocturnă a lui Nicodim căruia Isus îi spune: *«De nu se va naște cineva de sus, nu va putea să vadă împărăția lui Dumnezeu [...] de nu se va naște cineva din apă și din Duh, nu va putea să intre în împărăția lui Dumnezeu»* (In 3, 3.5).

În cazul unei asemenea renașteri, printr-un gest gratuit și iubitor din partea lui Dumnezeu, omul este privilegiatul beneficiar care trebuie să o primească cu recunoștință. Trecerea iubirii de la Dumnezeu la om se verifică, din punct de vedere istoric, prin semnul curățirii sau al botezului. Este o cufundare, la exterior în apă, și în interior întru Spiritul care aduce în actualitate opera mântuitoare a lui Isus. Prin urmare, renașterea în Noul Testament nu trebuie înțeleasă, ca în culturile mistice, în sens magic, pusă în practică prin gesturi sau acțiuni cultice, precum diferitele rituri și ceremonii.

Tit 3, 5 spune clar că este Spiritul cel care produce efectul novator. Reînnoirea creștină este deci dar și participare la viața divină (har), dar include răspunsul omului care primește un asemenea dar și se angajează la o totală revizuire a propriei orientări etice. Omul mort fizic, este redat unei noi vieți prin forța Spiritului Sfânt, și în măsură să dea răspunsuri inedite, creând relații noi cu sine însuși, cu Dumnezeu, cu ceilalți.

Noi toți am cunoscut renașterea prin botez. Să citim cele scrise de unul dintre Părinții Bisericii, sfântul Iustin martirul, acum aproape două mii de ani, pentru a înțelege mai bine demnitatea botezului nostru și seriozitatea angajamentelor pe care le presupune: «Să arătăm cum noi, reînnoiți prin mijlocirea lui Hristos, ne-am consacrat lui Dumnezeu. Aceia, care ajung la certitudine, au crezut adevărurile învățate și instituite de noi și au promis să trăiască în conformitate cu ele, sunt îndemnați să se roage și să-i ceară iertare lui Dumnezeu pentru păcatele lor. Noi îi învățăm să-și însoțească rugăciunea cu post, dar și noi ne rugăm și postim la fel ca ei.

Așadar îi conducem la izvor și acolo sunt reînnoiți în același fel în care am fost reînnoiți și noi. De fapt, atunci au parte de curățirea cu apă în numele Creatorului și Dumnezeului Stăpân al tuturor lucrurilor, Mântuitorul nostru Isus Hristos și al Spiritului Sfânt.

Isus a și spus: Dacă nu veți renaște, nu veți intra în împărăția cerurilor (cf. Mt 18, 3). Nu este vorba, evident, despre reintrarea în pântecul matern, fiindcă nașterea despre care vorbim este una spirituală.

Profetul Isaia a explicat în ce mod se eliberează de păcate cei care le-au comis și acum se pocăiesc: Spălați-vă, purificați-vă, scoateți răul din inimile voastre. Învățați să faceți binele, faceți dreptate orfanului, apărați-le pe văduve! Veniți să discutăm, zice Domnul. De vor fi păcatele voastre cum e cârmâzul, ca zăpada le voi albi. Iar de nu Mă veți

asculta, atunci sabia vă va mânca, căci gura Domnului grăiește (cf. Is 1, 16-20).

Această doctrină am primit-o de la apostoli. La prima noastră naștere am fost aduși pe lume de părinți dintr-un instinct natural și fără ca noi să conștientizăm. Acum nu mai vrem să rămânem doar fii ai naturii și ai ignoranței, ci ai unei alegeri conștiente. Vrem să obținem, prin apa salvatoare, iertarea păcatelor comise. Pentru cei care doresc să fie reînnoiți și s-au pocăit, se pronunță numele Creatorului și al lui Dumnezeu Domnului universului. Acesta este singurul nume pe care-l invocăm asupra celui care este condus la curățarea prin botez.

Curățarea se numește iluminare, fiindcă celor care învață adevărurile amintite le sunt luminate mințile. Cel care este luminat este și curățat. Este luminat și curățat în numele lui Isus Hristos crucificat sub Ponțiu Pilat, este luminat și curățat în numele Spiritului Sfânt, care a dezvăluit prin mijlocirea profeților toate lucrurile legate de Hristos».

Pentru reflecția personală și de grup

1. Am o atitudine pozitivă și constructivă față de autoritatea civilă? Mă rog pentru politicieni și pentru cei care, chiar dacă datorită meseriei, trebuie să aibă grijă de bunul public? Mă limitez poate la critică sau, mai rău, trec la dispreț? Îmi amintesc de vreo apreciere mai puțin corectă și nu prea creștină?
2. Am obiceiul, periodic, să reparcurg etapele vieții mele spirituale pentru a vedea dacă există ameliorări? Pot spune, odată cu Paul, „cândva...”, „acum” și să notez punctele câștigate? Găsesc stimulatoare ideea renașterii care înseamnă ameliorare și autodepășire, dorința și voința de a crește continuu în viața de credință și iubire?

3. Când și cum îmi însușesc îndemnul lui Paul care recomandă creștinilor să „fie primii la faptele bune”? Ce lucru bun am făcut săptămâna trecută? De ce l-am făcut? Am grijă de puritatea intențiilor mai mult decât de cantitatea faptelor?
4. Îmi amintesc de data botezului, când am fost născut la viața divină, ori îmi amintesc doar data nașterii? Îmi sărbătoresc botezul? Îl re trăiesc cu ocazia nopții de Paște sau când particip la vreo liturghie baptezimală? Pot spune că mă străduiesc să-mi trăiesc botezul în fiecare zi fiindcă întreaga mea viață este orientată spre Dumnezeu și este dedicată binelui celorlalți?
5. Pot spune că mă regăsesc în frumoasa prezentare a botezului propusă de sfântul Iustin? În ce lucru văd pusă în practică cel mai bine viața mea de creștin? Dar demnitatea mea?

CREȘTINI CURAJOȘI

2 Tim 1

¹ Paul, apostol al lui Hristos Isus prin voința lui Dumnezeu, după promisiunea vieții care este în Hristos Isus, ² lui Timotei, copilul meu iubit: har, îndurare și pace de la Dumnezeu Tatăl și de la Hristos Isus Domnul nostru. ³ Aduc mulțumire lui Dumnezeu, pe care, cu o conștiință curată, îl slujesc ca și strămoșii mei, când îmi aduc aminte de tine în rugăciunile mele fără încetare, noaptea și ziua. ⁴ Amintindu-mi de lacrimile tale, mă cuprinde dorul de a te vedea ca să mă umplu de bucurie. ⁵ Îmi mai amintesc de credința neprefăcută care este în tine, care a fost mai întâi în bunica ta, Lois, și în mama ta, Eunice, și sunt convins că este și în tine. ⁶ Din acest motiv îți amintesc să reînflăcărezi darul lui Dumnezeu care este în tine prin impunerea mâinilor mele, ⁷ căci Dumnezeu nu ne-a dat un spirit de frică, ci [Spiritul] tăriei, al iubirii și al înțelepciunii. ⁸ Așadar, nu te rușina de mărturia Domnului nostru și nici de mine, care [mă aflu] în lanțuri pentru el, ci suferă împreună cu mine pentru evanghelie după puterea lui Dumnezeu, ⁹ cel care ne-a mântuit și ne-a chemat cu o chemare sfântă, nu pentru faptele noastre, ci pentru planul său și pentru harul pe care ni l-a dat în Hristos Isus mai înainte de începutul veacurilor, ¹⁰ dar care acum a fost descoperit prin arătarea Mântuitorului nostru Isus Hristos, care a nimicit moartea și a făcut să strălucească viața și nemurirea prin evanghelia ¹¹ pentru care eu am fost pus predicator, apostol și învățător. ¹² Din acest motiv sufăr acestea, dar nu mă rușinez pentru că știu în cine am crezut și în cine mi-am pus încrederea și sunt convins că el are puterea să păstreze bunul încredințat până în ziua aceea. ¹³ Ia ca normă cuvintele sănătoase pe care le-ai auzit de la mine în credința și iubirea care este în Hristos Isus! ¹⁴ Păstrează depozitul cel bun prin Spiritul Sfânt, care locuiește în noi. ¹⁵ Știi că toți cei din Asia ne-au părăsit, printre care și Figel și Hermogene. ¹⁶ Domnul să se îndure de casa lui Onesifor pentru că de multe ori și el m-a îmbărbătat și nu i-a fost rușine de lanțurile mele, ¹⁷ ba chiar, când a fost la Roma, m-a căutat cu îngrijorare și m-a găsit. ¹⁸ Domnul să-i dea să găsească îndurare la Dumnezeu în ziua aceea și tu știi bine cât de mult m-a ajutat la Efes.

Când Paul scrie cea de-a Doua scrisoare către Timotei, situația sa este schimbată radical. Omul, o vreme tânăr și liber să se miște în lume pentru a vesti evanghelia lui Isus, este acum

bătrân, încercat de prizonierat, cu momente de singurătate și cu senzația că se află la finele existenței sale pământești. Asemenea circumstanțe ajută la înțelegerea cadrului general al scrierii, diferită în mod semnificativ de Prima scrisoare. Amintirile revin și sunt exprimate pe ton sincer și confidențial, dând cititorului convingerea că are în mână testamentul spiritual al Apostolului.

Primul capitol prezintă această structură: formula de adresare și salut (vv. 1-2), recunoștința (vv.3-5), îndemnul la a da mărturie curajoasă, precum Paul (vv. 6-14), colaboratori infideli și fideli (vv. 15-18).

Comentariu exegetic

Adresare și salut (vv. 1-2)

Începutul scrisorii urmează în mare parte pe cel al primei scrisori, reluând elementele componente: expeditorul, destinatarul și urările de bine. Un puternic accent cristologic apare încă de la început prin numele «*Isus Hristos*», citat deja de trei ori în cele două versete. Apostol al Lui se simte Paul, a Sa este viața pe care o anunță, de la El vin toate cele bune pe care le urează. Hristos este în mod evident într-o intimă comuniune cu Dumnezeu, văzut ca Tatăl, pentru că este unic planul mântuirii («*apostol al lui Hristos Isus prin voința lui Dumnezeu*») și unic este izvorul din care provin harurile, mila și pacea.

Din compararea cu începutul Primei scrisori, reies unele mici, dar interesante, particularități. Paul este chemat să vestească «*promisiunea vieții care este în Hristos Isus*». Ar putea fi o aluzie ascunsă la condiția lui Paul, conștient că se află la finalul drumului său pământesc, așa cum apare în continuarea textului, dar tinzând spre plinătatea vieții, darul divin, pe care el l-a anunțat în toate predicile sale. Destinatarul este Timotei, numit din nou cu afecțiune „fiu”, de această dată îmbogățit

cu acel „iubit”, care subliniază și mai mult latura afectivă a raportului și atmosfera în care se încadrează întreaga scrisoare.

Recunoștința (vv. 3-5)

Elementelor de deschidere, care caracterizează un text epistolar, le urmează recunoștința care marchează aproape toate scrisorile pauline. Este vorba despre sentimentul de mulțumire pe care Paul îl simte viu și pe care îl transformă în rugăciune, pentru că îl adresează lui Dumnezeu. Din contactul cu Dumnezeu înfloresc atâtea sentimente și sunt amintite legăturile cu alte persoane. Paul amintește lacrimile lui Timotei, pentru care nu putem găsi un motiv, doar dacă dăm crezare presupunerilor unor comentatori care le leagă de arestarea lui Paul. Conținutul mulțumirii este constatarea unei credințe bine înrădăcinate și transmise mai departe. Paul spune că îl servește pe Dumnezeu cu inima sinceră, așa cum l-au slujit și strămoșii săi. În sânul familiei a învățat să-l cunoască și să-l iubească pe Dumnezeu. Ceva asemănător s-a întâmplat și cu discipolul său a cărui genealogie pe linie maternă este prezentată succint: mama sa se numea Eunice și bunica sa Lois. Nu există vreo referire la tată despre care știm din Fap 16, 1 că era grec și, deci, presupunem că era probabil păgân. Informația este utilă pentru trasarea drumului credinței: *«credința neprefăcută»*, care hrănește viața lui Timotei, a fost primită de la mama și de la bunica sa. În termeni actuali, putem vorbi despre „biserica domestică” și despre importanța pe care o are familia în educarea religioasă a filor.

Îndemnul la a da mărturie curajoasă (vv. 6-14)

Credința este un bun care crește, trebuie păstrat și transmis. Discursul devine foarte personal, privește viața lui Paul și schițează un traseu ideal pentru Timotei. Pasajul

tratează două teme: îndemnul la a ști să sufere în numele evangheliei, imitând exemplul lui Paul (vv. 6-11), și obligația de a transmite evanghelia în integritatea sa (vv. 12-14). Cele două îndemnuri sunt motivate prin referiri la Spiritul Sfânt (vv. 6-7 și 14) care deschid și închid pasajul, alcătuind o specie de cadru.

Pentru a trăi mereu mai bine credința, Timotei este sfătuit să *«reaprendă darul lui Dumnezeu care este în tine prin impunerea mâinilor mele»*. Este clară aluzia la o „hirotonire” care l-a adus pe Timotei în situația de a conduce comunitatea, devenind părtaș la puterea apostolică transmisă lui de către Paul. Darul, legat de Spiritul Sfânt, este realitatea vie care acționează în măsura în care găsește deschidere. Verbul „reînvie” are în greacă rădăcina „foc” și indică chiar acțiunea celui care alimentează focul, îl menține viu până își îndeplinește funcția. Un mod de a reînvia darul primit constă în a fi conștient de primirea unui Spirit care dă „forță, iubire, înțelepciune”. Angajamentul cerut este fără îndoială împovăraător, cum va fi spus puțin mai departe, dar posibil fiindcă Timotei a fost înzestrat pentru îndeplinirea eficientă a rolului său și pentru a-și trăi astfel viața.

Forța este necesară pentru a depăși rușinea crucii. Paul îi cere discipolului său să nu se rușineze *«de mărturia Domnului nostru»*. Anunțarea unui Dumnezeu care s-a făcut om și care a murit pe cruce nu e ușor să pătrundă în mentalitatea iudaică și grecească. Paul o scrisese deja: *«Noi îl predicăm pe Hristos crucificat, rușine pentru Iudei, prostie pentru păgâni; dar pentru cei care sunt chemați, atât Iudei cât și Greci, predicăm pe Hristos, putere a lui Dumnezeu și înțelepciune a lui Dumnezeu»* (1 Cor 1, 23-24). Ideea este reluată într-o altă scriere: *«Eu nu mă rușinez de evanghelie, fiindcă este puterea lui Dumnezeu pentru salvarea tuturor celor care cred»* (Rom 1, 16). Trecând de la scris la viață, Paul plătește personal credința sa în Hristos și declară că se află în temniță pentru El. Legătura cu Hristos comportă

și aceste aspecte ale suferinței. Dar nu contează. Exemplul său trebuie să îl îndemne pe Timotei, pe care îl încurajează astfel: *«suferă și tu împreună cu mine pentru evanghelie»*. Evanghelia este destinată oamenilor curajoși, îndrăzneți, pregătiți chiar și pentru martiriu. Istorie bimilenară a bisericii a scris pagini de aur cu sângele martirilor. Și pagini noi se adaugă în zilele noastre, prin sacrificiul generos al preoților, surorilor, laicilor care mor pentru evanghelie.

Pentru a sublinia curajul lui Timotei cu solide argumente teologice, Paul reia în vv. 9-10 esența mesajului creștin. Vedem ideile îndrăgite de Apostol: mântuirea vine nu pentru faptele bune făcute de noi (contrar unei anumite teologii iudaice), ci numai „prin har”, exclusiv un dar divin, care capătă consistență în Isus mort și înviat. Paul apelează la foarte frumosul termen „apariție”, în greacă *epiphaneia*, care ne este familiar fiindcă și noi vorbim despre „epifanie”. Acesta indică faptul că divinitatea își asumă natura umană și se face vizibilă. Veșnicia a intrat în timpul nostru în momentul întrupării, la nașterea lui Isus. Harul *«pe care ni l-a dat în Hristos Isus mai înainte de începutul veacurilor»* luminează istoria în momentul nașterii sale. Crăciunul este într-adevăr sărbătoarea luminii care *«strălucește în întuneric [...], lumina adevărată care luminează pe tot omul»* (In 1, 5.9).

Evanghelia este El, Isus Hristos, care *«a făcut să strălucească viața și nemurirea»*. Fiindcă este vorba despre un bun, cel mai de preț bun, trebuie să poată ajunge la toți oamenii. Paul știe că a fost chemat la răspândirea evangheliei al cărei *«predicator, apostol și învățător»* (v. 11) se definește cu o anumită solemnitate. Numai titlul de apostol este obișnuit și Paul îl folosește adesea la începutul scrisorilor sale. Celelalte două sunt însă noi.

Titlurile sunt legate între ele și trimit la sarcina dificilă și de multe ori ingrată care cere și o doză mare de suferință și de suportare a multor rele. Cu toate acestea, plăcuta legătură

cu Hristos ajută la depășirea oboselii și durerii și Paul exprimă acest lucru printr-o frază sintetică și foarte expresivă: «*știu în cine am crezut*». Relația cu persoana lui Isus învăluie și umple viața în așa măsură încât toate celelalte trec în plan secund. Ideea deja fusese exprimată în Fil 1, 12-21.

Și, bazându-se pe Isus, Paul trăiește cu senina convingere că duce la bun sfârșit sarcina ce i-a fost încredințată. Apare în v. 12 expresia «*bunul încredințat*», tipic scrisorilor pastorale, deja amintit în 1 Tim 6, 20 și apoi reluat puțin mai târziu în v. 14. Acest lucru indică patrimoniul credinței și al adevărului creștin. Paul a primit această comoară pe care să o păstreze și să o transmită integral. O încredințează lui Timotei ca să o aibă în grijă, știind că se bucură de ajutorul Spiritului Sfânt. Și este atâta nevoie de el, fiindcă activele comunități creștine sunt adesea în pericol din cauza falșilor învățători care nu se țin aproape de puritatea evangheliei. Apare așadar necesitatea îndemnului la grijă în păstrarea «*depozitului cel bun*» (v. 14).

Colaboratori fideli și infideli (vv. 15-18)

A suferi pentru evanghelie, a-și lua angajamentul pentru ea, a o păstra și a transmite în mod autentic, nu sunt doar niște afirmații nefondate sau niște principii abstracte. Este viața creștină obișnuită. Paul trece acum la evidențierea, prin intermediul frânturilor de viață trăită, a modului în care se poate trăda sau cinsti evanghelia.

Versetul 15 vorbește despre trădare. Între cei care formează întregul «*toți cei din Asia*», probabil cu valoare de hiperbolă, sunt individualizați Figel și Hermogene, persoane despre care nu știm altceva. Par să aibă un raport personal cu Paul care scrie: «*m-au abandonat*». Știm însă că Paul vorbește mereu referindu-se la evanghelie și la anunțarea ei. Faptul, clar în aspectele sale esențiale, este tratat cu multă delicatețe: nu există acuzații și cu atât mai puțin condamnări. Fiecare

face propriile alegeri, uneori negative din păcate, și apoi va fi judecat de Dumnezeu.

Pentru Onesifor găsim un mic tratat elogiativ. Și în privința lui știm foarte puține, toate din vv. 16-18, apoi din 4, 19. Paul evoca din nou o delicată poveste despre căutare și ajutor, îmbogățită de sentimente de consolare pentru condiția sa de prizonier și de veritabilă participare interioară. Despre o astfel de poveste de dedicare și solitudine scrisese deja niște capitole minunate la Efes, așa că binele se amplifică până la Roma. Pentru el și pentru familia sa, Paul imploră „mila” lui Dumnezeu, acel dar invocat și asupra lui Timotei la începutul scrisorii. Nu pare să fie cazul să presupunem, așa cum fac unii comentatori, că Onesifor este mort și că mila se referă la atitudinea divină a judecății celeste.

Actualizare

Paul a adăugat în urarea de început „mila”, termen pe care îl regăsim la final. Ce este? Este înțelegerea lui Dumnezeu pentru mizeria umană, este încurajarea sa, este asigurarea că el ne hrănește și ne susține. Timotei avea nevoie de multă încurajare pentru că îi fusese dată o sarcină de mare responsabilitate; în plus, era tânăr și prin urmare era lipsit de experiență. Viața de credință este pentru oamenii curajoși.

Și noi avem nevoie de milă, de curajul care ne vine de la Dumnezeu. Îl cerem în rugăciune pentru noi și pentru ceilalți, așa cum a făcut Paul pentru Timotei, la începutul scrisorii, și pentru Onesifor, la final. Avem nevoie de curaj pentru a înfrunta lupta vieții, pentru a anunța fără rușine evanghelia. Avem bogăția „depozitului” care este evanghelia, patrimoniul nostru de credință, o adevărată comoară, pe care știm că o purtăm în vase de lut (cf. 2 Cor 4, 7). Din cauza limitelor și sărăciei noastre îi cerem Dumnezeului nostru să ne dea curaj.

Curajul devine explicit în mesajul creștin care, pentru

a fi demn de un asemenea nume, trebuie să aibă o puternică bază teologală și cristocentrică. Trebuie apoi să se deschisă pentru un raport personal. Noi întâlnim persoane și trebuie să știm cum să stabilim o relație umană permanentă și dinamică. Așa cum face Paul, care citează familia lui Timotei, își reamintește condiția, își acceptă ezitarea și o canalizează spre calea cutezătoare a sfințeniei. În această relatare personală, Paul trece mai departe toată încărcătura sa afectivă și capacitatea sa de implicare. Nu din întâmplare el, pentru a exprima acest raport educativ și formativ, face apel la modelul familial și îl consideră pe Timotei drept fiul său iubit. Ca părinte întru credință, transmite evanghelia în puritatea ei. Transmiterea credinței în familie este unul dintre punctele decisive pentru viitorul nostru. Familia nu poate să se sustragă, nici nu poate lăsa în seama parohiei educația creștină. Preoții și cateheții sunt dispuși să colaboreze, să-și facă datoria, dar nu pot substitui sau suplini familia. E nevoie de curaj pentru a ne reînnoi cateheza, pentru a face cunoscut anunțul prin metodologii sau strategii noi, cerute sau sugerate de societatea în care trăim.

Și tot de curaj vorbim când trebuie să transformăm cateheza într-o acțiune constantă și dinamică ce se mișcă progresiv și integral, de la anunțul fondator până la angajamentul eclezial și la mărturia socială.

Pentru reflecția individuală și de grup

1. *«Reînflăcărează darul lui Dumnezeu care se află în tine»*, scrie sfântul Paul către Timotei, colaboratorul său iubit. În fiecare dintre noi Dumnezeu a așezat un dar. Care? Îmi dau seama că sunt purtător al unui dar divin și îi sunt recunoscător lui Dumnezeu? Știu că darurile sunt oferite pentru a fi puse la dispoziția comunității? Ce ofer eu comunității mele ecleziale?
2. Paul îndeplinește și sarcina psihologică de a ridica

moralul și de a încuraja: Îmi place să spun cuvinte de încurajare și să-mi asum atitudini care îi reasigură pe cei din jur? Îmi amintesc vreun caz? Cum înțeleg și cum aplic în cazul meu cuvintele: „Într-adevăr Dumnezeu nu ne-a dat un Spirit al timidității, al puterii, al iubirii și al înțelepciunii”?

3. Dacă sunt părinte, cum îmi îndeplinesc rolul de a transmite credința? Respect etapele de creștere și țin cont de vârsta fiilor mei atunci când le cer ceva? Înclin poate în partea intransigenței sau în cea a lui „lasă-i în pace”? Cine mă ajută să găsesc mijlocul cel mai bun? Există înțelegere în cuplu în legătură cu acest subiect și o direcție comună? Păstrez și transmit „valorosul tezaur” al credinței?
4. Dacă nu sunt părinte, știu că am totuși posibilitatea de a fi precum Paul «*predicator, apostol și învățător*» al evangheliei, fiindcă mă străduiesc să o trăiesc și astfel să o fac cunoscută? Am simțit că îmi este rușine că sunt creștin și am încercat să mă ascund? Când și unde am profestat public credința mea? Care a fost reacția celor prezenți? Ce am simțit? Pot da sfaturi pe baza experienței mele?

ACCEPTAREA PROPRIEI DOZE DE SUFERINȚĂ

2 Tim 2

¹ Așadar, copilul meu, tu întărește-te cu harul care este în Hristos Isus. ² Și ceea ce ai auzit de la mine prin multe mărturii încredințează unor oameni credincioși care vor fi vrednici să-i învețe și pe alții. ³ Ia parte la suferințele mele ca un soldat bun al lui Hristos Isus. ⁴ Nici un soldat nu se amestecă în problemele vieții ca să placă celui care l-a înrolat. ⁵ Iar dacă cineva participă la întreceri, nu primește coroana dacă nu se luptă după regulament. ⁶ Agricultorul trebuie mai întâi să trudească pentru a culege roadele. ⁷ Înțelege ceea ce îți spun! De fapt, Domnul îți va da înțelegere în toate. ⁸ Adu-ți aminte de Isus Hristos, din seminția lui David, care a înviat din morți, după evanghelia mea, ⁹ pentru care sufăr până acolo că sunt legat ca un răufăcător. Dar cuvântul lui Dumnezeu nu poate fi legat. ¹⁰ De aceea îndur cu răbdare toate pentru cei aleși, pentru ca și ei să obțină mântuirea, care este în Hristos Isus, o dată cu mărirea veșnică. ¹¹ Vrednic de crezare este cuvântul: Dacă am murit împreună cu el, vom și trăi împreună cu el. ¹² Dacă îndurăm cu răbdare împreună cu el, vom și domni împreună cu el. Dacă îl renegăm, și el ne va renega. ¹³ Dacă suntem infideli, el rămâne fidel, pentru că nu se poate renega pe sine. ¹⁴ Amintește-le acestea și îndeamnă-i stăruitor înaintea lui Dumnezeu să se ferească de cuvinte de ceartă, care nu aduc nici un folos, ci duc la pieirea ascultătorilor. ¹⁵ Străduiește-te să te prezinți înaintea lui Dumnezeu ca un om încercat, ca un lucrător care nu are de ce să se rușineze, ca un împărțitor corect al cuvântului adevărului. ¹⁶ Ferește-te de vorbele deșarte lumești căci ele duc tot mai mult la nelegiuire ¹⁷ și cuvântul lor roade ca o cangrenă. Printre aceștia sunt Imeneu și Filet. ¹⁸ Aceștia s-au îndepărtat de adevăr, spunând că învierea a și avut loc, și răstoarnă credința unora. ¹⁹ Totuși temelia solidă a lui Dumnezeu rămâne neclintită, având acest sigiliu: Domnul îi cunoaște pe cei care sunt ai lui și: "Să se îndepărteze de nedreptate oricine pronunță numele Domnului!" ²⁰ Într-o casă mare nu sunt numai vase de aur și de argint, ci și multe de lemn și de lut: unele de cinste, altele ordinare. ²¹ Așadar, dacă cineva se purifică de acestea, va fi un vas de cinste, sfințit, folositor stăpânului său, pregătit de orice lucrare bună. ²² Fugi de poftele tinereții, urmărește dreptatea, credința, iubirea și pacea cu cei care îl invocă pe Domnul dintr-o inimă curată, ²³ dar ferește-te de întrebările nechibzuite și neinstructive, știind că provoacă certuri. ²⁴ De altfel, slujitorul Domnului nu trebuie să se certe, ci să fie blând față de toți, în stare să învețe, îngăduitor, ²⁵ să-i mustre cu blândețe pe cei care i se opun, cu speranța că Dumnezeu le va da convertirea spre cunoașterea

adevărului, ²⁶ așa încât să-și revină din lațul diavolului, de care erau prinși de vii, pentru a-i face voința.

Capitolul continuă discursul început și păstrează caracterul exortativ, inserând momente de înaltă spiritualitate. În prima parte, lui Timotei i se cere să participe la suferințele pe care le implică sarcina asumată, conștient că se află în comuniune cu Hristos (vv. 1-13), în partea a doua, primește o serie de recomandări care îl ajută să depășească dificultățile pe care, în calitate de responsabil, trebuie să le știe înfrunta (vv. 14-26).

Comentariu exegetic

Introduceri în temă fuseseră anunțate în capitolul precedent: în 1,8 se auzea puternica invitație: *«Suferă și tu împreună cu mine»*, și amara experiență a abandonului într-un moment de mare nevoie fusese simțită spre sfârșitul capitolului. Tema suferinței revine acum și este tratată mai pe larg.

Paul sfârșește istorisirea tribulațiilor sale la Efes printr-un dublu îndemn adresat discipolului său: „primește” și „transmite”. Timotei este responsabil al comunității din Efes, o realitate multiculturală, adesea în criză ca o mare pe vreme furtunoasă. În fața pericolului descurajării, apare imperativul care îndrumă cu siguranță spre izvorul forței și al curajului: „în harul” lui Hristos se află secretul capacității de a merge înainte și de a rămâne fidel în slujba evangheliei. Referirea la Isus și legătura de comuniune vitală sunt experiențe care trebuie împărtășite și celorlalți pentru ca aceștia să poată continua drumul drept în viață, văzut adesea ca o adevărată luptă. Timotei a învățat de la Paul și acum are datoria de a transmite și altora, „persoane de încredere”, aceste adevăruri care sunt comparabile cu „învățătura bună”, cu esența evangheliei. De la Paul la Timotei, de la Timotei la persoanele de încredere,

de la ele la alții ... începe minunatul lanț al comunicării apostolice, al Tradiției, în sensul nobil al termenului. Dacă ne gândim că Paul preia de la Hristos, este ușor să tragem concluzia că Tradiția își are în Hristos izvorul său și că de la El se propagă continuu, în spațiu și timp, prin credința și iubirea mărturisitorilor.

Sarcină grea, cu siguranță nu pe măsura omului, dar posibilă dacă suntem dispuși să plătim personal. Iată noul îndemn al v. 3: *«Ia parte la suferințele mele ca un soldat bun al lui Hristos Isus»*. Cu un aer decis și realist, Paul nu lasă loc de evadare în iluzia adolescențină în care „totul este frumos, totul este ușor”. Și ca un bun maestru, își sprijină cele spuse pe trei exemple, cel al soldatului, cel al atletului, cel al agricultorului. Sunt trei profesii care necesită efort, comportă riscuri, dar la final, pot aduce satisfacții: soldatul răsplătește pe cel care l-a înrolat, atletul primește cununa victoriei, agricultorul se bucură de roade. Numitorul comun al celor trei exemple este efortul, oboseala și suferința. Concluzia pentru Timotei ar trebui să fie simplă: a fi responsabil al comunității și a vesti evanghelia sunt sarcini grele, și totuși gratificante, mai ales când sunt trăite cu o atitudine potrivită de dăruire generoasă. Versetele 8-13 trebuie înțelese ca motivație teologică a tuturor celor precedente. Timotei este invitat să privească spre Hristos, și apoi către Paul. Versetul 8 rezumă povestea lui Isus în momentele sale importante, nașterea („din neamul lui David”) și moartea-înviere. Acesta este nucleul evangheliei. A fost o suferință cruntă, până la moartea infamă, însă rezultatul final este exuberanța vieții noi, învierea. Povestea lui Hristos se repetă prin Paul: și el suferă și este prizonier, dar știe că acest aspect negativ se poate transforma într-unul pozitiv și povestea pătimirii sale se transformă într-o poveste glorioasă pentru atâția alții: *«De aceea îndur cu răbdare toate pentru cei aleși, pentru ca și ei să obțină mântuirea, care este în Hristos*

Isus, o dată cu mărirea veșnică» (v. 10). Discursul se lărgește și îi cuprinde pe toți, prin folosirea celui „noi”, apărut între cuvintele imediat următoare. Ne aflăm în prezența unui alt giuvaer teologic, poate preluat din vreun imn, în care sunt puse în valoare reciprocitatea și comuniunea cu Hristos. Povestea sa, preluată de Paul, devine istorie pentru toți, cu condiția ca aceștia să se implice în dinamismul vital dat de moarte și înviere: *«Dacă vom muri împreună cu el, vom trăi împreună cu el; dacă vom persevera împreună cu el, cu el vom și împărăți»*. Creștinul este cel care poartă și în nume strânsa legătură cu Isus.

Mecanismul reciprocității se blochează la un moment dat, când se vorbește despre credință; noi putem fi trădători, Hristos nu, el „rămâne credincios”. Observăm, cu plăcere, puterea iubirii lui Hristos, incapabilă de trădare. Mesajul, la final, ajunge, cu claritate de cristal, la Timotei: îi este cerut să-și interpreteze viața ca o comuniune cu Isus, și o asemenea comuniune comportă și participarea la suferința sa, știind că ea rămâne o etapă intermediară și o trecere obligatorie înainte de a ajunge la glorie, la plinătatea vieții, numită adesea și simplu „mântuire”.

O serie de recomandări (vv. 14-26)

A doua parte a capitolului prezintă diferite sugestii pe care Paul i le adresează lui Timotei: cum să se comporte cu falșii învățători (vv. 14-18), apelul la încredere (vv. 19-21), figura adevăratului conducător (vv. 22-26).

Începe subiectul falșilor învățători, care va continua pe parcursul scrisorii. Punctul de vedere ales de Paul nu este în principal unul dogmatic sau moral, fiindcă nu analizează sau combate greșelile, ci este unul pastoral. Se observă acest lucru din genul exortativ care caracterizează această scriere și, mai

precis, din cele trei imperative care se succed la distanță mică: „amintește” (v. 14), „străduiește-te” (v. 15), „ferește-te” (v. 16).

La Efes erau prezenți mulți învățători falși care tulburau comunitatea cu doctrinele lor. Rezulta astfel o comunitatea scindată, sfâșiată, învrăjbită, neliniștită și nemulțumită. Simplitatea de la început se pierduse și entuziasmul din trecut scăzuse. Timotei nu putea rămâne liniștit și poate nu îi era nici ușor să găsească drumul cel bun. Experiența și maturitatea lui Paul îl îndrumă prin sugestii potrivite și bine orientate. Primul lucru ce trebuia făcut este să se păstreze atenția concentrată asupra esenței evangheliei, și, apoi, să se lase la o parte *«cuvintele de ceartă, care nu aduc nici un folos, ci duc la pieirea ascultătorilor»* (v. 14). Este sugestia de a discerne sănătos, păstrându-se capacitatea de a recunoaște lucrurile adevărate și de a nu pierde vremea cu discuții academice, inutile și înșelătoare. Ar trebui ca toți să ținem seama de o asemenea recomandare, fiindcă de atâtea ori, chiar și la întâlnirile noastre, pare că se pierde timp și se bate pasul pe loc cu chestiuni marginale. Unii teologi ar trebui să-și facă un serios examen de conștiință pentru a vedea dacă ajută cu adevărat poporul lui Dumnezeu să ajungă la esența mesajului evanghelic sau rămân prizonierii propriilor discuții deșarte și neconcludente.

Accentul cel mai puternic cade asupra celui de-al doilea imperativ, prin care Paul îi cere lui Timotei să fie un îndrumător autoritar, „un om demn de aprobare”. Ne vine în minte ideea lui Paul VI din *Evanghelii nuntiandi*, care reamintește că timpul nostru are mai mare nevoie de mărturisitori decât de învățători, și dacă îi acceptă pe învățători, o va face pentru că ei sunt mai întâi mărturisitori. Primul și cel mai convingător cuvânt vine din viață. Doar atunci cineva este *«un împărțitor corect al cuvântului adevărului»* (v. 15).

Conduita exemplară se constituie în cel mai

convingător argument. A încerca să porți o discuție cu ereticii nu ajută. Paul este categoric atunci când îi sugerează lui Timotei: «*fereste-te de vorbele deșarte lumești*». Nu este nici măcar delicat, deoarece clasifică printr-un termen peiorativ toate discuțiile care au pretenția că sunt de o înaltă calitate. Poate, dacă citim printre rânduri, am vedea o polemică împotriva ereticilor care pretindeau că ajung tot mai aproape de Dumnezeu prin permanenta lor acțiune de teologizare. În realitate, fac progrese doar în necredință, adică în contra „pietății” care este raportul concret și afectiv cu Dumnezeu. Din păcate, erezia nu dă niciun semn de diminuare și este comparată cu o cangrenă care se răspândește. Profeție destul de ușoară și mereu actuală. De-a lungul tuturor veacurilor istoriei, biserica a fost nevoită să sufere în interiorul său din cauza sufletelor neliniștite și turbulente care își promovau ideile și sentimentele, depărtându-se de puritatea evangheliei. Timpul nostru nu face excepție și constatăm un roi de secte sau de mișcări care creează destulă confuzie. Cu un pic de optimism, se poate înțelege fenomenul din zilele noastre ca o bună ocazie pentru a redescoperi adevăratele rădăcini ale credinței noastre. Un scurt exemplu poate fi vacarmul stârnit de romanul *Codul lui da Vinci*, care a dezorientat pe mulți, dar i-a determinat pe alții să se documenteze și să-și cunoască mai bine propria credință. O mai bună cunoaștere este o premisă bună pentru o mai bună viață creștinească.

Paul dă chiar și numele a doi eretici, Imeneu și Filet, cu siguranță binecunoscuți comunității, însă, din păcate, necunoscuți nouă. Primul este menționat doar în acest pasaj, al doilea este citat și în 1 Tim 1, 20, unde este pedepsit fiindcă este eretic.

Paul oferă versetului 9 un alt splendid motiv teologic în sprijinul bietului Timotei care ar putea fi deziluzionat și descurajat de realitatea explozivă care domnea în Efes. Paul

îi amintește că Dumnezeu este cel care asigură stabilitatea și fundamentul bisericii, nu preotul sau episcopul, și se folosește de două citate biblice pentru a-și susține argumentul. Cu un realism înțelept și patern, în vv. 20-21 folosește imaginea vaselor din diferite materiale, dar destinate toate aceleași întrebuințări. Prin exemplul citat, vrea să-l invite pe Timotei să lase totul în seama lui Dumnezeu care vede și judecă. Vrea să-i sugereze să nu se chinuie pentru a face totul, dacă nu are în față o comunitate care să răspundă așteptărilor sale.

Mesajul transcende secolele și ajunge la noi cu o neașteptată claritate: câți părinți și educatori nu sunt neliniștiți pentru că nu văd rezultatele sperate, sau se învinuiesc în fața eșecului! Invitația lui Paul către Timotei și către toți cititorii este, sub aspectul său pozitiv, să-și îndeplinească misiunea fără angoasă, acceptându-i pe ceilalți așa cum sunt, respectându-le etapele de dezvoltare, fiind convinși că *«Dumnezeu vede și are grijă»*. Departe de a fi vorba despre dezinteres sau neîncredere, o astfel de atitudine este un act de încredere în Dumnezeu; adăugăm imediat că va fi valabilă și meritorie doar când datoria va fi dusă până la capăt.

În vv. 22-26, Paul schițează figura exemplară a conducătorului. Timotei are o oglindă cu care să se confrunte. Lista virtuților aduce cu cea din 1 Tim 6, 11. Printre puținele diferențe găsim cererea de a fi un om al păcii. Acest lucru devine mai clar dacă ne gândim la situația tulbure care se crease din cauza ereticilor. O căpetenie care ar fi fost agresivă sau nestăpânită, ar fi favorizat doar înrăutățirea situației și acutizarea polemicii. Din contră, trebuie să fie un om care *«să-i mustre cu blândețe pe cei care i se opun, cu speranța că Dumnezeu le va da convertirea spre cunoașterea adevărului»* (v. 25).

În fine, după cum spune proverbul: „până există viață, există și speranță” (cât timp respir, sper). Cine are responsabilitatea nu poate să se predea, nici să se lase descurajat,

ci să continue prin a fi disponibil și deschis către viitor, chiar dacă acest lucru i-ar aduce suferință.

Actualizare

Numeroasele referiri la suferință, întâlnite în acest capitol, îndeamnă la o meditație asupra acestei probleme atât de neliniștitoare. O călătorie în lumea biblică și mai ales în istoria lui Isus ajută la a da contururi noi suferinței umane, dramă care conduce spre moarte.

În Biblie întâlnim un concert de tânguiri care se ridică spre Dumnezeu pentru a-i cere să intervină pentru fiecare membru sau pentru comunitate, lovită de atâtea rele precum foamea, setea, nesiguranța zilei de mâine, moartea. Suferința repugnă omului, dovadă că acesta nu e creat pentru suferință. Privim cu încredere timpul lui Mesia, când toate relele vor fi eliminate.

Religiile apropiate Israelului puneau durerea oamenilor pe seama capriciilor divinității. Ce putea spune Israel care cunoștea un Dumnezeu bun și eliberator, un Dumnezeu care se autointitulase JHWH, „cel care trăiește” prin excelență? Profeții pun în relație pe Dumnezeu și suferința, cum face Isaia 45, 7 care afirmă: *«Eu formez lumina și creez întunericul, fac binele și provoc răul»*. Această idee se naște din faptul că, pentru evreu, totul venea de la Dumnezeu; însă se știa că unele infirmități se datorau bătrâneții (cf. Fac 27, 1) și că păcatul cauza nenorocirea (cf. Prov 13, 8). Cu toate acestea, suferința rămâne o controversă, nu se reușește consilierea ei cu Dumnezeu și profanul trage de aici concluziile sale: *«Dumnezeu nu există»* (Ps 10, 5).

Încercați de suferință, dar susținuți de credința lor, profeții și înțelepții pătrund tot mai adânc în mister (cf. Ps 73, 17). Descoperă valoarea purificatoare a durerii, asemănătoare focului care

eliberează metalul de reziduurile sale (cf. Ier 9, 6); descoperă valoarea sa educativă, asemenea corecției paterne (cf. Dt 8, 5) care este dură, și totuși benefică. Învăță să vadă în durere un plan al lui Dumnezeu care îi depășește, precum Iov care, după trista sa experiență, ajunge să-l cunoască pe Dumnezeu în lumea nouă (cf. Iov 42, 1-6). Va fi Servul lui Iahve, prezentat de Is 53 care atinge apogeul Noului Testament: suferința sa nu este asemenea suferinței unui blestemat, ci ca suferință a unuia care ispășește păcatul altora. Aici se intersectează misterul bunului Dumnezeu cu realitatea omului care suferă. E necesară așteptarea Noului Testament înaintea apariției unui licăr de lumină care să vină să clarifice această enigmă. Isus, de-a lungul vieții sale, încearcă să șteargă multe dintre lacrimile celor suferinzi pe care îi întâlnește în drumul său. Multor bolnavi le redă sănătatea, multora aflați în nevoie le oferă cele necesare, altora le oferă iertarea. El precizează că nu există vreo legătură automată sau directă între boală și păcat (cf. In 9, 3). Nu încearcă să elimine total suferința. Ba mai mult, lucru nemaiauzit, o prezintă ca pe o stare de fericire: *«Feriți cei bolnavi... fericiți cei persecutați...»* (Mt 5, 4.10).

El însuși nu se ferește de diferitele manifestări ale durerii și suferă de multe ori: pentru necredința mulțimii, pentru refuzul oamenilor care nu îl ascultă, plânge în fața Ierusalimului. În patima sa este închisă multă suferință, de la trădarea lui Iuda până la lepădarea lui Petru, trecând prin starea de părăsire și abandon total, până la moartea pe cruce.

A sa însă nu este o suferință resemnată, aproape un destin inevitabil, ci o suferință acceptată și valorizată. Isus putea să se sustragă unui sfârșit atât de crud, putea să aleagă o moarte „mai demnă”. Dar n-a făcut-o. Înainte de toate pentru că a vrut să fie solidar cu toți oamenii, mai ales cu cei care au parte de o moarte cumplită, nedreaptă și inumană. Și în moarte a rămas fidel planului său de a fi de partea celor

din urmă, cei care nu contează. În al doilea rând, a vrut să învețe că din suferința cea mai umilitoare și din moartea cea mai infamă poate să izvorască viață. E vorba despre o mare încărcătură de iubire, o acceptare a voinței Tatălui pentru a da durerii o valoare plină de semnificații.

Moartea, cea din urmă suferință, a încheiat patima, ultimul act al vieții sale. Singur, condamnat ca un răufăcător, purtând greutatea păcatelor omenirii, Isus își termină existența pământească. Dar o omenire nouă se răspândește, o omenire regenerată de Dumnezeu.

Moartea lui Isus este asemănătoare și totuși diferită de altele. Cu moartea tuturor oamenilor condivide tragica neputință, în sens de sfârșit, drama despărțirii de tot și de toți. Diferit de alții, moartea lui Hristos poartă sămânța victoriei. O dovedesc cuvintele centurionului care constituie un deosebit act de credință, cu atât mai prețios dacă ne gândim la proveniența sa păgână. O dovedește catapeteasma templului care se rupe. În locul unei catapetesme separatoare, există acum o îmbrățișare de înțelegere: toți oamenii sunt cuprinși între aceste brațe larg deschise de Hristos crucificat.

Odată cu Hristos este inaugurată omenirea nouă. După moartea sa nu mai este permisă alegerea între durere și fericire, ci între durerea fără sens și fără răsplată și fericirea dobândită prin durere; nu între moarte și viața fără moarte, ci între moartea fără o viață de glorie și gloria în care moartea a devenit premisa indispensabilă a vieții eterne. Isus nu a fost ascultat pentru evitarea Calvarului și eliberarea de pe cruce, ci la urcarea pe tron, după patimă, în cer, unde nu există moarte. Pentru a-l imita pe Hristos, Paul a ascultat suferința sa, dându-i valoarea unui instrument al apostolatului său. Îi sugerează lui Timotei să facă la fel. Cum ajunge la noi povața sa?

Pentru reflecția individuală și de grup

1. Suferința este, din păcate, o obișnuită companie pe drumul vieții. Mă opresc uneori să reflectez la această problemă sau o evit? Cu cine am vorbit recent? Am tras vreo concluzie folositoare?
2. Îmi dau seama de suferința fizică și morală din jurul meu sau mă concentrez doar asupra problemelor și intereselor mele? Care sunt formele cele mai grave pe care pot să le găsesc în jurul meu? Le tratez cu indiferență și dezinteres? Sau caut o soluție posibilă, încercând să mă implic direct, individualizând problemele, schițând soluții și începând să fac pași mici în eliminarea sau ușurarea suferinței?
3. Cui, recent, i-am cauzat suferință? Am rănit pe cineva prin cuvinte dure, prin atitudinea mea schimbătoare, prin refuzul meu? Mi-am dat seama de „răul” făcut? Am încercat să-l repar? Dacă nu am făcut-o, e posibil încă să o fac în timp util?
4. Cine, recent, m-a făcut să sufăr? De ce? Am învățat ceva din suferința mea? Ce anume? Am învățat ce trebuie să evit pentru a nu-i face pe alții să sufere?
5. Merg până la imitarea lui Hristos și a lui Paul în suferința pentru alții, luând pe umerii mei problemele lor, făcându-mă părtaș și solidar cu ei? Cum pot aplica în viața mea fraza lui Paul: „Suport orice pentru cei aleși, pentru a ajunge și ei la mântuirea care este în Isus Hristos”? Este oare o utopie? E ceva ce poate face doar Paul sau mă privește și pe mine? În ce fel? Ce pot spune că am făcut și ce îmi propun?

JOC DE CONTRASTE

2 Tim 3

¹ Dar să știi acestea: în zilele de pe urmă vor fi vremuri grele ² pentru că oamenii vor fi egoiști, lacomi de bani, lăudăroși, aroganți, defăimători, neascultători față de părinți, nerecunoscători față de Dumnezeu, lipsiți de iubire, ³ neînduplecabili, calomniatori, indisciplinați, cruzi, dușmani ai binelui, ⁴ trădători, obraznici, orbiți de mândrie, iubitori mai mult de plăceri decât de Dumnezeu, ⁵ având înfățișarea evlaviei, dar renegând puterea ei. Și de aceștia ferește-te!⁶ Dintre ei sunt aceia care se strecoară prin case și ademenesc femeiuști încărcate de păcate, frământate de poftă de tot felul, ⁷ prezente mereu la învățătură, dar incapabile să ajungă la cunoașterea adevărului. ⁸ Căci așa cum Ianes și Iambres i s-au opus lui Moise, tot așa și aceștia se opun adevărului, oameni stricați la minte, găsiți nevrednici în privința credinței, ⁹ dar nu vor ajunge prea departe pentru că nebunia lor va fi dezvăluită tuturor, așa cum a fost și a celorlora. ¹⁰ Tu, însă, ai urmărit îndeaproape învățătura mea, purtarea mea, hotărârea, credința, îndelunga răbdare, iubirea, statornicia mea ¹¹ în persecuții și suferințele care au venit asupra mea în Antiohia, în Iconiu și în Listra. Câte persecuții am îndurat! Și Domnul m-a salvat din toate. ¹² Dar toți cei care vor să trăiască în Hristos Isus cu evlavie vor fi persecutați. ¹³ Însă oamenii răi și înșelați vor merge din rău în mai rău, înșelând și fiind înșelați. ¹⁴ Tu, însă, rămâi statornic în cele pe care le-ai învățat și în care crezi, știind de la cine le-ai învățat. ¹⁵ Din copilărie cunoști Sfintele Scripturi care îți pot da înțelepciunea prin credința care este în Hristos Isus. ¹⁶ Toată Scriptura este inspirată de Dumnezeu și este de folos pentru a învăța, a convinge, a îndrepta, a educa în dreptate, ¹⁷ pentru ca omul lui Dumnezeu să fie desăvârșit, pe deplin pregătit pentru orice lucrare bună.

Capitolul ne oferă un vivace joc de contraste care îi pune pe cei răi în opoziție cu Timotei, condiția lor nenorocită cu cea fericită a îndrăgitului colaborator. Rezultă două părți: prima, întunecată, îi aduce în prim plan pe acei oameni răi de care Timotei trebuie să se ferească (vv. 1-9), a doua, plină de lumină, pune în valoare comportamentul exemplar (vv. 10-17).

Comentariu exegetic

O imagine sumbră a celor răi (vv. 1-9)

Începutul pasajului pare să ne poarte într-un viitor depărtat, «*în zilele de pe urmă*», printr-o profeție catastrofică. Observăm imediat că Paul nu face previziuni alarmante și cu atât mai puțin pesimiste, dar folosește un limbaj și un stil caracteristic pentru a indica prezentul și pentru a da credinciosului Timotei sfaturi clare în legătură cu comportamentul pe care trebuie să îl aibă în aceste vremuri, în comunitatea pe care o conduce, față de persoanele pe care le întâlnește. Nicio fugă în viitor, deci, niciun tablou sumbru. Sau, mai precis, culorile sumbre care apar odată cu acel șir de optsprezece nume negative atribuite celor răi care deschid capitoul, au rolul de a scoate în evidență lumina care apare în cea de-a doua parte. Să explicăm tehnica lui Paul prin exemplul stilului pictural al lui Rembrandt, mare artist olandez al secolului XVII. În multe dintre tablourile sale, subiectul se află în centru, sub o ploaie de lumină, în vreme ce împrejur domină culori foarte întunecate. Este o tehnică, cea a contrastului, pentru a pune în valoare subiectul, inundându-l în culori foarte deschise care ies în evidență și mai mult datorită prezenței celor închise care le stau împrejur. În scrierea sa, Paul, cu măiestrie, folosește jocul contrastelor pentru a-și transmite mesajul și pentru a fi incisiv în învățătura sa.

A enumera vicii, precum și virtuți, era un stil specific epocii ce poate fi regăsit în diferite pasaje ale Noului Testament. Îl putem cita pe Isus însuși în Mc 7, 21-22, atâtea pasaje ale scrisorilor pastorale (cf. 1 Tim 1, 9-10; 4, 1-2; 6, 4-5; Tt 3, 3), și, tot din Paul, Fap 20, 29-30. Frecvența folosire face referire la un stil, dar și la încercarea de a pune oamenii în fața propriilor responsabilități. Spre deosebire

de macabra ploaie de nenorociri și situații negative care ne umplu zilele și televiziunile cu intenția de a ne informa, lista lui Paul are ca scop binele oamenilor. Pe scurt, țelul nu este informarea, ci formarea. Paul vrea să îl învețe pe tânărul Timotei cum să înfrunte viața complicată a comunității sale care are în interiorul său persoane puțin fiabile. Sunt creștini, și acest lucru face și mai alarmantă cantitatea și calitatea viciilor enumerate. Pentru o listă asemănătoare, Rom 1, 29-31, exista cel puțin scuza că este vorba despre păgâni. Aici nu, este vorba despre oameni botezați care au ascultat evanghelia, dar rămân pradă unor vicii grave, pentru că nu au înțeles primatul lui Dumnezeu. Sunt răi fiindcă au înlocuit puterea crucii cu practicile lumești, făcând din Dumnezeu instrumentul afirmării lor personale, pentru succesul lor.

Condiția lor este agravată de un dublu aspect: se prezintă drept iubitori ai adevăratei vieți creștine și unii dintre ei fac prozelitism. *«De aceștia ferește-te!»* este imperativul adresat lui Timotei (v. 5). Par să se audă ecourile avertizărilor lui Isus: *«Păziți-vă de falșii profeți care vin la voi în piei de oaie, dar în interior sunt lupi hămesiți, îmbogățit cu un criteriu de discernământ: «Îi veți recunoaște după roadelor»* (Mt 7, 15-16). Dacă roadele sunt viciile enumerate în vv. 2-3, nu va fi dificil să judeci astfel de persoane.

Condiția lor este comparată cu cea a lui Ianes și a lui Iambres, identificați de tradiția iudaică drept doi magi care, opunându-i-se lui Moise, fac vrăji în vremea plecării poporului ebraic din Egipt. Referirea poate conține următoarea analogie: precum Moise i-a pus pe cei doi într-o situație nefavorabilă, așa și Timotei va ști cum să-i demaște pe adversarii săi.

Prima parte a capitolului se încheie cu o condamnare: *«nu vor ajunge prea departe pentru că nebunia lor va fi dezvăluită tuturor, așa cum a fost și a acelor»* (v. 9). Fraza, citită dintr-o perspectivă pozitivă, încheie capitolul, bogat în nuanțe

întunecate, într-o manieră optimistă și sub semnul speranței. Dacă răul nu va avea succes, înseamnă că nu va avea viitor. În locul răului, va triumfa binele, cel pe care Timotei trebuie să-l urmeze, respectând îndemnul pe care bătrânul Paul i le dă în cea de-a doua parte a capitolului.

Un comportament exemplar (vv. 10-17)

Timotei personifică opusul profanilor nebuni, scos la iveală imediat de un semnificativ «*tu, însă*», care deschide cea de-a doua parte a capitolului, creând o evidentă detașare de precedentul. Dacă înainte predominau tonurile sumbre, acum este triumful pozitivității. Printr-un paralelism antitetic, listei viciilor din vv. 2-3 îi corespunde o listă a virtuților în vv. 10-11. S-ar putea aduce obiecții, fiindcă celor 18 vicii le sunt contrapuse doar 9 virtuți, creându-se astfel un dezechilibru matematic în favoarea primei categorii. Răspundem că listele sunt pur informative și cantitatea are doar rol de indiciu, nu de criteriu de evaluare. Trebuie mereu să ținem cont de gravitatea și de frecvența unui defect sau al unei virtuți, fără a ne limita la o simplă enumerare.

Timotei se bucură de aprobare și gratificație pentru că și-a modelat viața după Paul însuși, urmându-l îndeaproape; verbul este construit dintr-un cuvânt folosit de sinoptici pentru a-i indica pe discipolii care îl urmează pe Isus (cf. Mc 1, 18). Deschide lista calităților lui Timotei „învățătura”, „doctrina” pe care Paul i-a transmis-o și pe care fidelul colaborator și-a însușit-o: «*Tu însă m-ai urmat îndeaproape în învățătură*». Frumoasă confirmare a fidelității și disponibilității care îi face cinste lui Timotei și îl recunoaște ca și călăuză autoritară. El se află în deplină armonie cu Paul și ambii trimit spre unicul Învățător, Isus (cf. Mt 23, 8). O asemenea succesiune devine garanția autenticității. Adevărata învățătură luminează mintea

și încălzește inima, căci ea va călăuzi întreaga viață. De fapt, se vorbește imediat despre „conduită”, și ea coerentă și corectă, și apoi despre alte virtuți precum credința, mărinimia, iubirea față de aproapele, răbdarea. Este suficient pentru a putea spune că Timotei își trăiește profund propriul creștinism.

Punctul următor, despre suferință, este tratat preferențial pentru că este mult mai amplu decât celelalte (vv. 11-12). Pare că Paul îl consideră un punct cheie al creștinismului său și face apel la aspecte autobiografice: de ce vorbește despre sine însuși și se dă drept model? Despre delicata temă a suferinței, exemplele sunt mai bune decât cuvintele și, de aceea, trimiterile la însăși viața Apostolului pot avea un impact mai puternic. Paul era convins că ministerul său este o participare la crucea Mântuitorului, după cum spusese în Fil 3, 8-10. Dintr-o asemenea convingere derivă alegerile vieții, acceptarea adversităților, puterea de a înfrunta dificultățile și suferințele. Totul este orientat și motivat pornind de la Isus Hristos care este forța secretă a reușitei. Antiohia, Iconia, Listra sunt câteva etape ale lungului itinerariu apostolic, etape marcate de suferința în numele evangheliei: «*Câte persecuții am îndurat*». Paul completează imediat: «*Și Domnul m-a salvat din toate*», ca și cum ar vrea să-și reconstruiască viața după modelul pascal, prin patima-înviere.

Discursul personal, intim, nu se bucură de exclusivitate, fiind traseul comun al tuturor celor care vor să fie adevărați discipoli ai lui Isus: «*Toți cei care vor să trăiască în Hristos Isus cu evlavie vor fi persecutați*». Într-o formulare atât de puternică este închis simbolul vieții creștine. Idealul păgân al „pietății” față de divinitate și față de oameni este schimbat prin perspectiva creștină a vieții lui Hristos. Parcursul străbate în mod inevitabil și zone de suferință și se lovește adesea de persecuții. Fraza pare să descurajeze pe cei care-l urmează pe Hristos, și totuși are forța pură a lucrurilor adevărate. Paul și

colaboratorii săi au spus mereu cu claritate cât de solicitant este să rămâi de partea lui Isus, cum apare în Fap 14, 21-22: *«După ce au predicat evanghelia în acel oraș și au adunat numeroși discipoli, s-au întors la Listra, Iconia și Antiokia, reînșufletind pe discipoli și îndemnându-i să rămână fermi în credință, apoi, spuneau, e necesar să treci peste multe tribulații pentru a intra în împărăția lui Dumnezeu»*. Paul se conformează învățaturii autentice a lui Isus care prezisese suferința alor săi (cf. Mt 16, 20). Rezultă de aici că legea crucii este parte esențială a „adevăratei învățături”. Lege dură, care provoacă în fiecare o reacție instinctivă, așa cum li s-a întâmplat și apostolilor când Isus prezicea ceea ce i se va întâmpla. Să adăugăm repede că, deși este dură, este o lege necesară, devenită drumul urmat de către Isus și reamintită discipolilor din Emaus: *«Nu era necesar ca Isus Hristos să suporte toate aceste suferințe pentru a ajunge la gloria sa?»* (Lc 24, 26).

Celor doi discipoli aflați pe drum, Isus le explică Scripturile, citând pasaje care se referă la el și deschizându-le puterea de înțelegere a misterului său pascal. Esențial este rolul Scripturilor pentru înțelegerea lui Hristos și a întregului său plan de mântuire. Versetele 14-15 conțin invitația adresată lui Timotei de a deveni un expert în Scripturi, el deja educat „încă din copilărie”. Aluzia la Scripturi dă ocazia menționării rolului lor, cu efecte benefice, bine ilustrate de v. 16, care constituie, împreună cu 2 Pt 1, 21, fundamentul biblic al învățaturii de inspirație biblică. Valoarea Cuvântului lui Dumnezeu este într-adevăr foarte mare: este caseta ce conține nu doar adevărul revelat care risipește teoriile umane ale falșilor învățători, ci și îndemnuri prețioase pentru drumul creștinului, ghidându-l în alegerile sale. Ea este eficace pentru învățătură, pentru evitarea greșelilor, pentru corectare, pentru o educație în spiritul dreptății. Punct de referință obligatoriu pentru toți, este suportul complet și indispensabil pentru

„omul lui Dumnezeu”, cel care este ales de Dumnezeu pentru un rol particular în comunitate.

În final, capitolul prezintă o notă pozitivă asupra ghidului spiritual, după ce se deschide în notele sumbre asupra falșilor învățători. Jocul de contraste se încheie, lăsând cititorului gustul dulce al binelui și al frumosului.

Actualizare

Jocul de contraste sălășluiește în fiecare dintre noi. Există în interiorul nostru o luptă între bine și rău. Pentru a obține victoria, avem un ajutor extraordinar: Cuvântul Domnului. Finalul capitolului a pus în lumină valoarea Scripturii și unele dintre funcțiile sale. Să îmbogățim conceptele deja citite cu motivele oferite de doi sfinți, sfântul Efrem și sfântul Bonaventura, primul reprezentant al lumii orientale și al doilea al celei occidentale.

Comentează sfântul Efrem: «Cine poate să înțeleagă, Doamne, toată bogăția unui singur cuvânt al tău? E mai mult ceea ce nu putem decât ceea ce reușim să înțelegem. Sunt precum cei însetați care beau dintr-un izvor. Cuvântul tău oferă multe aspecte diverse, precum numeroase sunt perspectivele celor care îl cercetează. Dumnezeu și-a colorat cuvântul cu frumuseți variate, pentru ca cei care îl examinează să poată contempla ceea ce preferă. A ascuns în cuvântul său toate comorile, pentru ca fiecare dintre noi să găsească o comoară în ceea ce contemplă.

Cuvântul său este un copac al vieții care, din toate părțile, își oferă roade binecuvântate. Este ca acea rocă deschisă în deșert, care devine pentru fiecare om de oriunde, o băutură spirituală. aceștia mănâncă, spune Apostolul, o hrană spirituală și beau o băutură spirituală (cf. 1 Cor 10, 2).

Cel care atinge una dintre aceste comori să nu creadă

că nu mai există și altceva în cuvântul lui Dumnezeu dincolo de ceea ce a găsit deja. Să-și dea seama mai bine că el nu a fost capabil să-l descopere printre multe altele. După ce s-a îmbogățit prin cuvânt, să nu creadă că aceasta va fi sărăcită de ceva. Incapabil de a epuiza bogăția, să aducă mulțumire pentru imensitatea acesteia. Bucură-te că ai fost îndestulat, dar să nu te întristezi pentru că bogăția cuvântului te depășește. Cel căruia îi este sete se bucură să bea, dar să nu se supere că nu reușește să sece fântâna. Este mai bine că fântâna îți astâmpără setea, mai degrabă decât ca setea să sece fântâna. Dacă setea ta este potolită fără ca fântâna să fie secată, vei putea bea din nou de fiecare dată când vei avea nevoie. Dacă însă ai seca fântâna prin potolirea setei tale, victoria ta ar fi dezastrul tău. Mulțumește pentru ce ai primit și nu te arăta nemulțumit pentru ceea ce a rămas nefolosit. Ceea ce ai folosit sau ai luat cu tine este al tău, dar ceea ce rămâne este încă moștenirea ta. Ceea ce nu ai putut primi imediat din cauza slăbiciunii tale, primește-l în alte momente, prin perseverența ta. Nu fi imprudent, vrând să iei dintr-o dată ceea ce nu poate fi luat decât de mai multe ori, și nu te depărta de ceea ce ai putea primi câte un pic de fiecare dată» (Din *Comentarii la Diatesseron*).

Scrie Sfântul Bonaventura: «Originea Sfintei Scripturi nu este rodul unei căutări omenești, ci o revelație divină. Aceasta provine de la Părintele luminii, de la care orice provin toate în cer și pe pământ. De la Tatăl, prin mijlocirea Fiului său Isus Hristos, coboară în noi Spiritul Sfânt. Prin mijlocirea Spiritului Sfânt, apoi, care divide și împarte harurile sale fiecăruia după consimțământul său, ne este dată credința, și prin mijlocirea credinței, Hristos locuiește în inimile noastre. Aceasta este cunoașterea lui Isus Hristos, de la care provin, ca de la un izvor, siguranța și înțelepciunea adevărului, cuprinsă

în toată Sfânta Scriptură. De aceea este imposibil ca cineva să poată o pătrundă și să o cunoască, dacă nu are deja credința că este lumina, poarta și fundamentul întregii Sfinte Scripturi. Credința de fapt, în tot acest pelerinaj lung pe care l-am făcut, este baza pe care se ridică toate cunoștințele supranaturale, care luminează drumul pentru a ajunge la destinație și este poarta prin care intrăm. Este și unitatea de măsură a înțelepciunii venită nouă de sus, pentru ca nimeni să se considere mai mult decât valorează, ci să aibă despre sine o părere justă, fiecare după măsura credinței pe care i-a dat-o Dumnezeu (cf. Rom 12, 3).

Scopul este, apoi, sau mai bine zis, rodul Sfinte Scripturi nu este unul oarecare, ci chiar plinătatea fericirii eterne. De fapt, Sfânta Scriptură este tocmai cartea în care sunt scrise cuvintele vieții eterne pentru ca, nu doar să credem, ci și să avem viața veșnică, în care vom vedea, vom iubi și vor fi realizate toate dorințele noastre.

Doar atunci vom cunoaște „caritatea care depășește orice cunoaștere” și astfel vom fi inundați „de toată plinătatea lui Dumnezeu” (Ef 3, 19).

Acum divina Scriptură încearcă să ne introducă în această plinătate, exact așa cum ne-a spus puțin mai devreme Apostolul.

Cu acest scop, cu această intenție, trebuie studiată Sfânta Scriptură. Așa trebuie ascultată și învățată. Pentru a obține un asemenea rod, pentru a ajunge la acest țel cu ajutorul unei bune îndrumări a Scripturii, trebuie să începem cu începutul. Adică îndreptându-ne cu credință simplă către Tatăl luminii și să ne rugăm cu inimă umilă, pentru ca alții, prin mijlocirea Fiului și a Spiritului Sfânt, să ne asigure adevărata cunoaștere a lui Isus Hristos și, prin cunoaștere, și iubirea sa. Cunoscându-l și iubindu-l, și puternic înrădăcinați în caritate, putem să experimentăm lărgimea, lungimea,

înălțimea și adâncimea (cf. Ef 3, 18) Sfintei Scripturi înseși. Puteam astfel ajunge la perfectă cunoaștere și la iubirea nemăsurată a Sfintei Treimi, către care tind dorințele sfinților și în care există punerea în aplicare și îndeplinirea oricărui adevăr și a oricărei bunătați» (Din *Breviloquium, Prolog*).

Pentru reflecția individuală și de grup

1. Mă las demoralizat de prezența răului și negativului care se află în mine și în jurul meu? Plecând de la realitatea răului, mă străduiesc să găsesc și să sugerez modalități de ameliorare pentru mine și ceilalți?
2. Sunt capabil să judec cu obiectivitate, fără a ceda unui inutil pesimism sau unor iluzii deșarte? Pot să-mi amintesc o judecată recentă când am gândit cu seninătate și cu maturitate? Mă las dus de un val, adesea rezultat al superficialității sau, mai rău, de sentimente de răzbunare? Îmi aduc aminte vreo judecată de-a mea negeneroasă și poate chiar nedreaptă? Cum de am ajuns la așa ceva?
3. Sunt capabil să privesc în față răul și am curajul să-l numesc așa? Mă las condus de Cuvântul lui Dumnezeu pentru a găsi principii pentru o jucată corectă?
4. Îmi place să citesc Cuvântul lui Dumnezeu, chiar și în privat? Obişnuiesc să reflectez asupra lui, oglindindu-mă în el, pentru a putea înțelege mai bine sensul vieții mele, felul meu de a relaționa cu Dumnezeu și cu ceilalți? Urmez vreun curs de aprofundare a semnificației sale? Cu cine am vorbit ultima oară despre vreun pasaj biblic? A fost inutil sau nu? De ce?
5. Trec de „cuvântul rostit”, făcând din Biblie un izvor nesecat de rugăciune (vezi de exemplu psalmii sau imnurile pauline propuse în Liturgia Orelor)?

ÎN FAȚA MORȚII

2 Tim 4

¹ Te conjur înaintea lui Dumnezeu și a lui Hristos Isus, care va veni să-i judece pe vii și pe morți, la arătarea sa și a împărăției lui: ² vestește cuvântul, insistă la timp potrivit și la timp nepotrivit, convinge, amenință, îndeamnă, cu toată răbdarea și învățătura. ³ Căci va veni timpul când nu vor mai primi învățătura sănătoasă, ci, după propriile poftes, se vor înconjura de o mulțime de învățători care să le delecteze auzul. ⁴ Își vor întoarce auzul de la adevăr ca să se îndrepte spre basme. ⁵ Tu însă fii măsurat în toate, îndură suferințele, fă-ți munca de evanghelist, împlinește-ți slujirea. ⁶ Eu de acum sunt oferit ca jertfă și timpul plecării mele a sosit. ⁷ Am luptat lupta cea bună, am ajuns la capătul alergării, mi-am păstrat credința. ⁸ De acum îmi este rezervată coroana dreptății pe care mi-o va da în ziua aceea Domnul, Judecătorul cel drept; și nu numai mie, ci și tuturor acelor care au iubit arătarea lui. ⁹ Grăbește-te să vii la mine cât mai curând. ¹⁰ Căci Dima m-a părăsit, iubind lumea de acum, și a mers la Tesalonic. Crescens este în Galația, iar Tit, în Dalmația. ¹¹ Numai Luca este cu mine. Ia-l pe Marcu și adu-l cu tine căci îmi este de folos în slujire. ¹² Pe Tibic l-am trimis la Efes. ¹³ Când vei veni, să-mi aduci mantia pe care am lăsat-o în Troas la Carp, ca și cărțile, în special pergamentele. ¹⁴ Alexandru, arămarul, mi-a făcut multe rele. Domnul îl va răsplăti după faptele sale. ¹⁵ Ferește-te și tu de el pentru că s-a împotrivit foarte mult cuvintelor noastre. ¹⁶ La prima mea apărare nimeni n-a fost alături de mine, ci toți m-au părăsit; să nu li se ia în seamă. ¹⁷ Domnul însă mi-a fost alături și m-a întărit pentru ca predicarea să fie realizată pe deplin prin mine și s-o audă toate popoarele. Și am fost salvat din gura leului. ¹⁸ Domnul mă va salva din orice lucrare rea și mă va mântui pentru împărăția lui, cea din ceruri. Lui să-i fie glorie în vecii vecilor! Amin. ¹⁹ Salută-i pe Priscila și Acvila ca și casa lui Onesifor. ²⁰ Erast a rămas în Corint, iar pe Trofim l-am lăsat bolnav în Milet. ²¹ Grăbește-te să vii înainte de începutul iernii. Te salută Eubul, Pudens, Lin și Claudia și toți frații. ²² Domnul să fie cu duhul tău! Harul să fie cu voi.

Scrisoarea se apropie de final într-un crescendo spiritual și afectiv. Se respiră aerul sfârșitului și în cazul lui Paul care ne oferă frânturi de intimitate teologică prin expresii pe care unii le-au compara cu testamentul spiritual al lui Paul VI. Valoarea textul constă în faptul că acesta conține ultimele cuvinte ale lui Paul și ultimele sale dorințe.

În interiorul capitolului sunt perceptibile cinci unități minore: un apel sincer către Timotei legat de învățătură (vv. 1-5), testamentul spiritual al lui Paul (vv. 6-8), ultimele sfaturi cu referire și la persoane (vv. 9-15), sentimente ale lui Paul prizonier (vv. 16-18), salutul și urările de final (vv. 19-22).

Analizând materialul după genurile literare, distingem o parte exortativă cu diferite recomandări pentru Timotei (vv. 1-5; 9-15), o parte autobiografică (vv. 6-8; 16-18), finalul epistolar cu saluturi și urări (vv. 19-22).

Comentariu exegetic

Un apel sincer (vv. 1-5)

Recomandările către Timotei umplu întreaga scrisoare, însă cele care se adaugă acum, la începutul capitolului, poartă semnul solemnității datorită formulei: «*Te implor în fața lui Dumnezeu și a lui Isus Hristos*». Expresia, deja apărută în 2, 14, capătă o puternică valență teologică prin adăugarea judecății finale și a manifestării sale (în greacă „epifanie”, și în 1, 10). De ce atâta solemnitate cu reflecții teologice de mare importanță și cu perspectiva lungă a timpului final? O explică imperativul care urmează imediat: «*Vestește cuvântul*» (v. 2). Ar trebui să scriem Cuvânt, cu majusculă, pentru a arăta că este vorba despre evanghelie, care ne pune în legătură cu Hristos însuși și de aceea devine cuvânt de mântuire.

Imperativul «*vestește cuvântul*» deschide seria altor opt imperative. Putem citi o bună parte dintre ei ca derivări ale celui dintâi, lămuriri care dau greutate și substanță primului, cel al vestirii. Este vorba despre un anunț de importanță majoră și care cere să fie făcut în orice circumstanțe, cu o insistență plină de fermitate și în același timp afectuoasă. Spune sfântul Augustin: «Ce vrea să spună rățăcește-te, ce vrea să spună pierde-te? Însă eu cu toată forța nu vreau asta.

Îți spun clar: vreau să fiu insistent. Căci îmi răsună în minte cuvintele Apostolului care spune: „Vestește cuvântul, insistă în orice ocazie potrivită și nepotrivită” (2 Tim 4, 2). Pentru cine e vremea potrivită și pentru cine e nepotrivită? Cu siguranță, vremea este potrivită pentru cine vrea. Sunt chiar insistent și îndrăznesc să o spun: tu vrei să rățăcești, vrei să te pierzi, eu însă nu vreau. La final nu vrea cel care îmi stârnește teama. În cazul în care aș dori, iată ce mi-ar spune, iată ce mi-ar reproșa: „Nu ați adus înapoi [oile] risipite, nu le-ați căutat pe cele pierdute”» (*Discurs despre păstori*).

Vestirea adevărului include, de asemenea, avertizarea, una dintre sarcinile episcopului, responsabil al comunității, dar e și o datorie a tuturor celor care iau în serios responsabilitatea față de frații lor. Este îndreptarea fraternă la care ne îndeamnă Isus în Mt 18, 15-17.

Lipsește verbe care ar interesa decizia sau discernământul. Știind că în alte părți conceptul este prezent (cf. 1 Tim 5, 22), faptul că aici nu se face referire ne permite să presupunem că în comunitatea lui Timotei poate nu sunt necesare asemenea decizii deoarece comunitatea este una încă neorganizată din punct de vedere pastoral.

Sarcina celui care se află la cârma comunității este mai ales cea de a veghea asupra autenticității mesajului care riscă să fie alterat de falșii învățători. Problema este menționată în vv. 3-4, unde se vorbește despre faptul că „va veni o zi”, din păcate deja prezentă, când vor fi acceptate și urmate ideile extravagante și dăunătoare. Paul folosește un cuvânt foarte straniu, chiar unic în Noul Testament, tradus prin „după plac”: exprimă dorința pasională de a căuta ceva care face plăcere, care să fie conform cu propriile dorințe. Adevărul nu trebuie să fie subordonat nimănui și niciunui lucru, nu poate fi o jucărie folosită după plac. Se înțelege deci forța acestei serii de imperative care urmează: «*tu, însă, să veghezi, să știi*

suporta suferințele, îndeplinește-ți planul de vestire a evangheliei, împlinește-ți sarcina ta». Imperativele finale se leagă de primul. Sarcina lui Timotei, ministerul sau serviciul său (în greacă *diakonia* „diaconia”), constă chiar în a face să ajungă la comunitate adevărul evangheliei în toate autenticitatea sa. Dacă este alterat, adaptat, nu mai este adevărul evanghelic; dacă nu-l pune în centru pe Hristos mort și înviat, este o altă evanghelie sau, mai exact, nu mai este evanghelie. Paul are ocazia să o afirme cu putere, polemizând cu Galatenii (cf. Gal 1, 6-9).

Testamentul spiritual al lui Paul (vv. 6-8)

Acel «*în privința mea*», care deschide v. 6, dă pasajului o nouă tentă și conține o frumoasă prezentare biografică. Paul începe să vorbească despre moartea sa iminentă. Gândul sfârșitului îl însoțește constant și apare în diferite texte (cf. 2 Cor 11, 23; 5, 1-4, 10; Fil 2, 17). În acest moment al vieții sale și în acest punct al scrisorii, devine tema principală, tratată consistent, cu intensitate și cu originalitate.

Numeroase și multicolore sunt imaginile care ilustrează ideea. Se vede deja din alegerea primului verb «*sângele vărsat în libații*», un singur cuvânt în greacă, ce are un bogat fundal biblic. Libația este o vărsare de vin și apă sau ulei peste victimă. Aluzia este la sacrificiile din Biblie (cf. Ieș 29, 38-41), dar și păgânii puteau înțelege acest limbaj. Traducând puțin imaginea, să zicem că Hristos este mielul sacrificat, victima care se oferă din iubire, și Paul consideră moartea sa precum o participare la această ofrandă. El dă morții sale o valoare sacrificială. Întreaga viață este o liturghie care își atinge apogeul prin moarte. Gândul său fusese deja exprimat în Fil 2, 17, unde se întâlnea același verb, și în Col 1, 24, unde era vorba despre participarea la suferințele lui Hristos. Paul

descrie moartea prin limbajul liturghiei sacrificale. Moartea este astfel înălțată la rang de mare demnitate.

O a doua imagine este redată prin cuvântul «*dezleagă pânzele*», un unic substantiv în greacă, indicând începutul sau sfârșitul unei călătorii pe mare, ori a înfășurarea cortul la sfârșitul unui drum sau la sfârșitul nopții. Conform perspectivei, poate indica sfârșitul sau începutul și Paul îl folosește pentru a arăta cum își înțelege moartea.

Cea de-a treia imagine «*am luptat lupta cea bună*» face referire mai degrabă la domeniul sportiv decât la cel militar. Paul îi recomandase deja lui Timotei să lupte lupta cea bună cu credință și bună conștiință (cf. 1 Tim 1, 18-19), acum confirmă că el însuși a rezistat efortului, fără să cedeze. Termenul grec *agon*, tradus prin „luptă”, exprimă efortul, lupta pentru a nu fi descalificat. Este un efort serios și susținut. Limba italiană folosește termenul sportiv „agonismo” „agonistico” pentru a indica efortul mare și spiritul combativ al celor care dau probe, atleți și echipe, pe durata întrecerii. Din aceeași rădăcină greacă provine și cuvântul „agonie” pentru a indica faza care precede moartea, văzută ca o luptă pentru supraviețuire sau contra morții.

Noua imagine «*am terminat întrecerea mea*» o continuă și o completează pe precedentă: dacă înainte nu a existat cedare și abandon, acum se spune că scopul a fost atins. Paul se gândește la moarte ca la o atingere a țintei dorite de multă vreme.

Imaginea următoare trimite la un patrimoniu păstrat și valorificat: «*am păstrat credința*». Credința este legătura afectivă cu Hristos, recunoașterea primatului lui Dumnezeu și a harului său; acest bun, primit în dar, a fost păstrat cu credință și iubire.

Din v. 8, Paul privește dincolo de moarte și delimitează o extraordinară perspectivă de viață pe care o exprimă prin

«*cunună de dreptate*». Cununa era simbolul învingătorilor, al oamenilor care se distingeau prin merite particulare. Aici este «*cunună de dreptate*», adică cea pe care o poate da numai Dumnezeu, numit tocmai «*dreptul judecător*». Pentru a elimina o anumită cerință mediocră stă tocmai faptul că o asemenea cunună este dată de Domnul și nu este ceva însușit. Că se încearcă a îndepărta o pretenție elitistă o dovedește faptul că toți pot fi victorioși, cu condiția să aștepte «*cu iubire manifestarea sa*». Sunt creștinii cei care așteaptă venirea („manifestarea”, cum apare deja în 1, 10 și 4, 1) Stăpânului lor, trăind în angajament și într-un angajament activ și într-o credință afectuoasă.

Paul lasă un excelent testament spiritual. Vorbește despre moarte cu seninătate, înțelegând-o în contextul învierii lui Isus și în așteptarea ultimei sale venitiri. Creează o punte între timp și eternitate, își ia un senin adio de la această viață, se simte legat printr-o comuniune vitală cu Hristos, a trăit o viață ca o ofrandă, cunoaște o perspectivă comunitară de comuniune pentru că toți pot să trăiască experiența sa. Paul ne oferă în dar o extraordinară perspectivă asupra morții, înțeasă ca final al unei călătorii, pentru a ajunge în împărăția eternă prin comuniunea cu Hristos și cu frații săi.

Ultimele recomandări (vv. 9-15)

După terminarea acestui moment de pură lirică teologică cu puternice accente de mistică, discursul revine la familiaritatea cotidianului, cu referințe personale și chiar cu mărunțișuri, cu judecăți foarte realiste.

Cererea adresată lui Timotei de a veni repede (v. 9) explică singurătatea în care se găsea Paul. Unii l-au abandonat, precum Dema, alții au fost nevoiți să plece pentru a-și îndeplini sarcinile misionare. Crescente, despre care nu știm altceva, a

plecat în „Galația” pe care mulți autori o identifică cu Gallia (Franța), iar Tit în Dalmația. Numai Luca a rămas. Apoi dă unele dispoziții. Deja l-a trimis la Efes pe Tihico, purtătorul Scrisorii către Coloseni (cf. Col 4, 7), acum îi cere lui Timotei să-l aducă pe Marcu care îi *«va fi de folos pentru ministerul său»*. Este vorba, foarte probabil, despre cel căruia îi este atribuită evanghelia după Marcu; trebuie să fi fost înzestrat cu o deosebită abilitatea catehetică, o carismă autentică, ce îi este recunoscută în mod public. Din dorința lui Paul de a-l avea repede cu sine, deducem că este refăcută perioada lipsă apărută în cea de-a doua călătorie apostolică, atunci când Paul a refuzat să-l ducă cu sine pentru că nu fusese mulțumit de el în prima călătorie. Marcu, împreună cu vărul său Barnaba, se desparte de Paul și pleacă în Cipru (cf. Fap 15, 36-39). Din cuvintele lui Paul deducem că acum „pacea s-a încheiat”.

Cererile lui Paul către Timotei intră în detalii odată cu rugămintea de a-i aduce mantaua uitată, alături de cărți și pergamente.

La final apare o avertizare de pericol. Se vorbește despre Alexandru arămarul, de care Timotei trebuie să se ferească pentru că deja l-a rănit pe Paul și este *«un adversar înrăit al predicii noastre»* (v. 15). Ne lipsesc referințe istorice pentru individualizarea opozantului. Nu pare potrivit să-l identificăm cu cel citat în 1 Tim 1, 20, pentru că în pasajul nostru este prezentat ca „arămar”, și, mai mult, nu se menționează măsura disciplinară ce fusese luată în cazul acestuia.

Sentimente ale prizonierului Paul (vv. 16-18)

Ultimele recomandări către Timotei sunt completate de acest bogat corolar de amănunte biografice. Paul ne informează că a rămas singur în timpul primei apărări la tribunal. O spune cu durere pentru că a experimentat

singurătatea, dar nu cu resentiment, pentru că adaugă: «*să nu fie acest lucru împotriva lor*». În fața indifferenței din partea oamenilor, stă plăcuta prezență a lui Dumnezeu la care Paul se gândește cu recunoștință. A fost o prezență aducătoare de confort și totodată de forță, care i-a permis să-și continue misiunea printre păgâni și să scape din „gura leului”, expresie care ar putea face referire la vreo persoană, poate împăratul, dar și la Satana. Dincolo de ipotetice identificări, stă faptul că Paul a trăit prezența providențială a lui Dumnezeu căruia îi înalță o rugăciune de celebrare în v. 18.

Mesajul este clar: chiar dacă oamenii te abandonează, există mereu Dumnezeu. De aceea, încrederea în El trebuie să fie mare, absolută.

Salutul și urările finale (vv. 19-22)

Conform stilului epistolar, la sfârșit se găsesc salutul și urările concluzive. Printre persoanele salutate, pe primul loc sunt Prisca și Aquila, doi dintre cei mai apropiați colaboratori ai lui Paul. Erau iudeo-creștini de origine romană, expulzați din Roma în 49 în urma edictului dat de împăratul Claudius și transferați în Corint unde îl întâlnesc pe Apostol (cf. Fap 18, 1). Urmează salutul pentru Onesifor, despre care vorbise deja cu admirabilă recunoștință 1, 16-18. Există informații pentru colaboratorii Erast și Trofim, cunoscuți și din alte pasaje (cf. Fap 19, 22; 20, 4).

Revine cererea către Timotei de a veni grabnic (cf. și v. 9), probabil pentru că sezonul iernal era foarte aproape. De la jumătatea lui noiembrie până la jumătatea lui martie, Adriatica devenea, cum ziceau latinii, o mare *clausum* (închisă), adică era interzisă navigarea din cauza unor pericole datorate anotimpului.

În sfârșit, Paul trimite salutări creștinilor romani:

patru sunt citați cu numele și ceilalți cuprinși în expresia „toți frații”. Conform mărturiei din vremea lui Irineu, unul dintre cei citați, Lino, ar fi fost primul succesor al lui Petru în scaunul Romei. Seria numelor demonstrează pe viu interesul lui Paul și legătura lui cu oamenii. Nu este un funcționar, un birocrat care comandă, ci un păstor care cunoaște și îndrumă comunitatea. Timotei trebuie să învețe la rândul său și aceste lucruri, în aparență insignifiante, și totuși de o mare valoare pentru că scot la iveală sufletul părintesc și adevărata vocație apostolică.

Salutul și urarea finală sunt formulate în stilul cunoscut. Mai întâi e urarea către Timotei: «*Domnul Isus să fie cu spiritul tău*» și apoi «*harul să fie cu voi*», un plural care conferă scrisorii o valență comunitară și nu una strict personală.

Actualizare

«În fața morții enigma condiției umane devine deplină» apare în n. 18 al documentului conciliar *Gaudium et spes* (Bucurie și speranță). Într-adevăr, un sentiment de pierdere îl cuprinde pe fiecare om în fața absurdității morții. De ce în noi trăiește un dor de infinit și de veșnicie, ca apoi să fim obligați la moarte? Cu ea se ajunge la „totul s-a sfârșit” sau ea este doar trecerea spre o altă realitate?

Întrebările se pot multiplica la nesfârșit. Atingem un aspect esențial al interogărilor existențiale umane. Domnul Isus a dat răspunsul complet și definitiv prin moartea și învierea sa.

În împărtășirea cu toți oamenii și cu fiecare om a acestor mari semne de întrebare, propunem unele fraze, adunate din experiențe foarte diferite, lăsând cititorului lungirea la infinit a listei citatelor.

- „Un om care nu-și pune problema morții și nu îi

vede dramatismul, are urgent nevoie să fim vindecat” (C.G. Jung).

- „Toată viața noastră trebuie să fie o reflecție asupra morții și pregătire pentru a o înfrunța” (Socrate).
- „Și este gândul morții cel care, la final, te ajută să trăiești” (U. Saba).
- „Moartea tinerilor este un naufragiu, cea a bătrânilor o ancorare în port” (Plutarh).
- „A uita de moarte și de morți înseamnă a nu-și face datoria față de viață și față de cei vii” (Ph. Ariès).
- „A trăi înseamnă a te naște continuu. Moartea nu este altceva decât ultima naștere” (M. Jouhandeau).
- „Lăudat să fii, Dumnezeu meu, prin sora noastră moartea trupească, de care niciun om nu poate să scape” (Sfântul Francisc).
- „Este descoperirea morții cea care conduce popoarele și indivizii la maturitatea spirituală” (M. De Unamuno).
- „Viața a fost dată pentru căutarea lui Dumnezeu, moartea pentru a-l găsi, eternitatea pentru a-l avea” (A. Nouet).
- „Când se termină acest lucru chinuitor și orbitor care este viața pământească... se încheie doar ceea ce noi cunoaștem; nu se închide necunoscutul” (S. Bellow).
- „Este frumos să apui pentru lume pentru a răsări la aurora lui Dumnezeu” (Sfântul Ignățiu de Antiohia).
- „Contra morții este un remediu sigur: să duci în fiecare clipă o viață nemuritoare” (A. Sertillage).

Concluzionăm cu aceste cuvinte pline de credință și speranță, sugerate de o rugăciune a sfântului Gregorie Nazarineanul: «Primește-l în brațele tale, Doamne, pe fratele meu mai mare care ne-a părăsit. La timpul potrivit primește-ne și pe noi, după ce ne-ai condus în pelerinajul pământesc până

la ținta stabilită de tine. Fă așa încât să ne prezentăm la tine bine pregătiți și senini, nu îngroziți de frică, nu dușmănoși față de tine, măcar în ultima zi, cea a plecării noastre. Fă să nu ne simțim ca smulși și deșrădăcinați cu forța din lume și din viață și să nu pornim la drum fără voință. Fă însă să venim senini, dispuși, ca cei care pornesc într-o viață fericită ce nu se mai sfârșește, pentru acea viață care este în Isus Hristos, Domnul nostru, lui să fie gloria în vecii vecilor. Amin» (*Discursul 7 pentru fratele Cezar*).

Pentru reflecție individuală și de grup

1. Paul citează multe persoane, unele prietene și altele nu. Are cuvinte pline de respect și adevăr. Sunt capabil și eu să mă relaționez cu toți? Sunt gata să spun adevărul chiar dacă nu e plăcut? Îl spun cu respect? Sunt capabil să răsplătesc persoanele și să le fiu recunoscător?
2. Mă oglindesc în cuvintele Conciliului: «În fața morții enigma condiției umane devine totală» (GS, 18)? Mă gândesc la moarte? Cu ce sentimente?
3. Ce gânduri și sentimente mă însoțesc cu ocazia vizitării morților sau a participării la înmormântări? Reflectez și asupra propriei mele morți sau alung gândurile? Sunt convins că a mă gândi la moarte mă ajută să trăiesc mai bine?
4. Dacă ar trebui să-mi scriu testamentul spiritual, îl voi putea lua de model pe cel al lui Paul? Ce lucru frumos aș putea scrie? Ce valori aș putea cita care să rămână după moarte?

CONCLUZII

Lectura scrisorilor pastorale ne-a rezervat plăcute surprize. Ne-a pus în contact cu un material puțin cunoscut, dar sugestiv și bogat. Viața de credință, atât personală cât și comunitară, a fost puternic îndemnată la o aprofundare și la o revizuire, primind astfel un impuls spre progres.

Textele stimulează la o reflecție mai amănunțită asupra Bisericii în multiplele ei dimensiuni. Să amintim unele dintre ele: structura ministerială, credința doctrinară, valoarea Tradiției, o corectă implicare etică, mărturisirea apostolului și a creștinului.

Unele categorii sunt citate și puse bine în lumină: sunt episcopii, preoții, diaconii. Ar fi util să continuăm aprofundarea și să analizăm codurile lor de comportament, confruntându-le cu cele cerute de alte categorii similare din zilele noastre. Apare și grupul văduvelor, cu o recunoaștere eclezială astăzi pierdută și probabil demnă de a fi restabilită.

Emerg cu insistență pasaje liturgice sau imnuri care manifestă profesiunea de credință a acestor comunități apostolice cu bogatul lor crez cristologic. Textul emană o spiritualitate ce se infiltrează în cotidian, demonstrând puternica legătură dintre liturghie și viață.

Sunt prezentate norme și indicații pentru un magisteriu inițial, dar deja bine delimitat. Trebuie apoi fixată privirea pe „depozit”, termen tehnic al notarilor de atunci referitor la obiectele încredințate unui depozit sau unei persoane de încredere și apoi preluat în terminologia religioasă pentru a indica mesajul creștin; este acum acel prețios depozit de păstrat cu mare grijă.

Doar Biserica, cea care comunică cu lumea, trebuie să fie plină de îndemnuri morale, de deschidere și sensibilitate.

Acestea sunt câteva dintre trăsăturile care apar din solicitarea unei vieți morale și sociale integre. Împreună cu mărturia vie a propriei credințe, cu disponibilitatea chiar și pentru martiriu, sunt valorizate și dialogul, comunicarea, exemplul zilnic.

Denunțarea greșelii este puternică, fără menajamente, și în același timp clară, fără inutile ocolișuri. Cele trei scrisori lasă să se vadă un puternic apel catehetic, mai mult decât doctrinar, fiind angajate să denunțe păcatul care adesea pândește în forme religioase ascunse, când nu sunt chiar deviante. Împreună cu denunțarea păcatului, sunt prezentate și remediile, printre care reîntoarcerea la puritatea originală, fidelitatea apostolică cu păstrarea adevăratei învățături, legătura continuă cu Scriptura inspirată.

Cititorul, la final, are ideile mai clare și inima mai caldă pentru a se simți mai mult Biserică, în respectarea propriului său rol și în aprecierea celui străin. În același timp îi sunt furnizate anumite reguli care, așa cum s-a spus de la început, fac din aceste scrieri și un prim codice de drept canonic.

EXCURS

Figura „episcopului”, maestru și părinte, așa cum apare în scrisorile pastorale (1-2 Timotei și Tit)

Scrisorile pastorale – 1-2 Timotei și Tit – ne descoperă o biserică plină de viață și în evoluție, deja înzestrată cu o structură ierarhică în fază embrionară și într-o continuă căutare a unei fizionomii definitive. Începe să se contureze și să câștige consistență tot mai mult, figurile instituționale, cum ar fi prezbiterii și „episcopul”. Acest ultim termen transliterează grecescul *epískopos*, din care derivă, trecând prin filieră latină *episcopus*, românescul *episcop*.

În scrisori, echivalentul conceptului actual de episcop ar trebui să fie Apostolul sau ucenicul constituit de el cu rolul de a conduce și cu responsabilitatea ultimă față de o comunitate, cum de altfel par să fie Timotei la Efes și Tit la Creta. Întrucât termenul *episcop* nu se identifică încă pe deplin cu conceptul nostru actual, chiar dacă sunt foarte apropiate, dacă nu chiar identice, preferăm să folosim în continuarea cuvântul *episcop*.

Despre acesta vom vorbi ca și figura care apare în calitatea acelor care au responsabilitatea unei comunități creștine. La sfârșitul acestui *excurs* va fi propusă o punte de legătură cu scopul de a demonstra că sugestiile lui Paul sunt actuale și pentru păstorii noștri, preoții și episcopii.

1. Contextul ecleziastic al Scrisorilor Pastorale

Valoarea ministerului creștin, în formele sale diferite, va fi în mare parte apreciat în urma unei analize a structurii organizatorice a bisericii. Este destul de clară condiția

fluctuantă a unei astfel de structuri, întrucât nu se mai află în stadiul de formare, cum reiese din primele documente ale lui Paul în anii 50-60, și nestabilizată încă după modelul ierarhic al marilor scrisori ale lui Ignațiu din Antiohia de la începutul celui de-al doilea secol. Este o realitate încă magmatică, dar cu siguranță dinamică.

În ceea ce privește dezvoltarea ministerului eclezial în biserica primară, au fost relevante fenomenele de criză, interne și externe, cum ar fi dispariția generației întemeietorilor, cei dintâi apostoli și ucenici ai lui Isus și apariția ereziilor care au determinat dezbaterile și tensiunile. Se urmărea menținerea clară a doctrinei transmise și păstrarea integrală a acesteia: tradiția și succesiunea (mai târziu succesiunea apostolică), la origine sunt complementare și izvorăsc împreună. Într-un astfel de context, se profila o nouă prioritate, care privilegia un magister mai stabil¹, față de anumite funcțiuni mai entuziaste, cum ar fi cele ale profeților și a altor carismatici, dar mai destabilizatoare.

Aceasta este panorama presupusă a scrisorilor pastorale și îmbogățită de atenția cu care apostolul Paul scrie² ucenicului său: «*Îți scriu acestea sperând că voi veni în curând la tine, dar dacă întârzii, să știi cum trebuie să te porți în casa lui Dumnezeu, care este Biserica Dumnezeului celui viu, coloana și temelial adevărului*» (1 Tim 3, 14-15). În cuvintele sale se citește insistența în îndeplinirea sarcinilor, împreună cu asumarea graduală a unui stil de slujire eclezială conștientizând faptul că

¹ Cf. Y. Redalié, *Paul après Paul*, Genève, 1994, pp. 365-402; J. Jeremias – H. Strathmann, *Le lettere a Timoteo e a Tito*, Brescia, 1973, pp. 54-60.

² Vorbim în mod simplu de Paul ca și autor al scrisorilor, fără să pătrundem în profunzimea problematiei, încă controversată și nerezolvată. În ciuda faptului că cea mai mare parte a cercetătorilor refuză o paternitate paulină directă, nu lipsesc aceia care o susțin, cf. W.D. Mounce, *Pastoral Epistles*, p. XCVIII.

nu se improvizează ca și conducători spirituali³.

Biserica scrisorilor pastorale se caracterizează mai ales printr-o concepție de tip ministerial; este prefigurată ca și o familie pământească (cf. 1 Tim 3, 5), o adevărată și proprie „casă a lui Dumnezeu”, sau, mult mai expresiv, « coloana și temelia adevărului » (1 Tim 3, 15); este reprezentată ca și o „casă mare” în care «nu sunt numai vase de aur și de argint, ci și multe de lemn și de lut» (2 Tim 2, 20), în sensul că în aceasta conviețuiesc credincioși și mai puțin credincioși, buni și răi.

Este o biserică care acceptă caracteristicile poporului lui Hristos (Tit 2, 14), alcătuită din oameni cu grade diferite de credință și este considerată ca și o familie în care Timotei și Tit își exercită ministerul lor având ca și punct de orientare constant oficiul apostolic, a cărui emanație și continuare sunt⁴.

Este o comunitate convocată de Cuvântul (cf. 2 Tim 3, 14-16) și adunată în jurul altarului Domnului pentru a celebra Paștile. Numeroase fragmente tratează această temă⁵ iar 2 Tim 2, 11-14 recuperează rolul central al celebrării pascale. Sunt verificate elemente ale ritualului botezului în care se condensează acțiunea lui Dumnezeu, în Isus Hristos Mântuitorul⁶, prin intermediul darului Spiritului Sfânt

³ G. Ravasi, *Lettere a Timoteo e a Tito*, Bologna, 1997, p. 10: «Scrisorile pastorale demonstrează faptul că în realitate ambientul paulin este conștient de necesitatea unei vizibilități a comunității ecleziale. Dacă pe de o parte Spiritul este fundamental pentru biserică, care este „congregația însuflețită de Hristos Domnul cel viu” (Karl Barth), de cealaltă parte este întrupată și lizibilă în istorie, se exprimă în timp și spațiu prin intermediul figurilor umane».

⁴ Cf. 1 Tim 3, 15; 4, 13; 2 Tim 4, 5ș.u.; Tit 3, 12.

⁵ Cf. 1 Tim 3, 16; Tit 2, 11-13.

⁶ Cf. J.D. Quinn – W.C. Wacker, *The First and Second Letters to Timothy*, p. 181.

(cf. Tit 3, 5). Așa cum se poate observa, sunt toate elementele constitutive care stau la baza comunității creștine care este în formare; pe bună dreptate sunt considerate ca și „fundamentul teologic” al scrisorilor, deoarece constituie acel moment caracteristic care are în sine germeul construcției ecleziale care derivă⁷.

Comunitatea este condusă de Timotei și Tit, chiar dacă este Paul cel care propune directive majore și își prezintă ministerul său prin intermediul numeroaselor puncte de orientare personale. De fapt, învățătura sa are valoare normativă (cf. Tit 1, 9; 2 Tim 1, 12ș.u.). Timotei și Tit apără și repropun ceea ce le-a fost încredințat de către Apostol. Desfășoară această misiune printr-o participare marcată de iubire, credință, duioșie, răbdare și fără să se sustragă de suferința cauzată de Evanghelie (cf. 1 Tim 6, 11; 2 Tim 1, 8). Vor deveni astfel un adevărat model pentru comunitate (cf. 1 Tim 4, 12; Tit 2, 27) și vor fi înrolați pentru «lupta cea bună» (1 Tim 1, 18; 2 Tim 2, 3), ca și un minister adevărat și propriu, în greacă *diakonía* «slujire» (1 Tim 1, 12)⁸.

Rezultă Biserica monolitică, strâns legată de Apostol, ascultă instrucțiunile, le aplică și le dezvoltă. Cu toate acestea biserica cunoaște diferite ministere, așa cum vom vedea în cele ce urmează, cu persoane care învață, prezidează și organizează (cf. 1 Tim 4, 13; 5, 17; 2 Tim 2, 2). O autentică experiență eclezială este definită de relațiile drepte și cinstitute și mai ales de iubirea care este criteriul și fundamentul.

Panorama propusă ne-a oferit o imagine a bisericii

⁷ Cf. R. Fabris, *Lettere pastorali*, în *Le lettere di Paolo*, III, Roma, 1990², p. 332.

⁸ Caracteristicile ostașului bun al lui Hristos sunt: statornicie, curaj, suferință, fidelitate, cf. C. Marcheselli-casale, *Le lettere pastorali*, pp. 685-689.

îndepărtate de concepția unei comunități care nu ar cunoaște legăturile, structurile, perimetrele, o comunitate contrară în a fi conținută în interiorul unor granițe, scheme, instituții. Singurele comunități au o structură a lor precisă încredințată semnelor vizibile, persoanelor care indică o prezență transcendentală, manifestând misterul prezent în biserică, aceasta rezultând a fi o comunitate de credincioși care pășesc către o țintă superioară lor.

2. Ministere și miniștrii

1.1 Un mare adevăr

Observând biserica de la origini și privind mai departe în timp, întâlnim diferite roluri ecleziale pe care le clasificăm într-o *macro* împărțire: sunt roluri supralocale⁹, valabile pentru mai multe comunități și roluri locale, specifice unei comunități ecleziale. Miniștrii cu roluri supralocale sunt apostolii, atât cei doisprezece cât și Paul, precum și cei trimiși cum ar fi Barnaba, Sila, Tit, Timotei (cf. Fap 14, 4); sunt totuși și cei „șapte”, adică diaconii (cf. Fap 6, 6) și alte persoane credincioase (cf. 2 Tim 2, 2), profeți (cf. *Didahia*, 10, 7), persoane eminente (cf. *1 Clem*, 44, 3). Printre aceia care desfășoară roluri de natură locală amintim: episcopi, prezenți la Efes (cf. Fap 20, 28; 2 Tim 3, 2), la Filipi (cf. Fil 1, 1), la Creta (cf. Tit 1, 7), la Corint (cf. *1 Clem*, 42, 4-5); prezbiteri, prezenți la Ierusalim (cf. Fap 11, 30; 15, 2ș.u.), în diaspora (cf. Iac 5, 14), în Asia Mică (cf. Fap 14, 23; 20, 17; Tit 1, 5); conducători, auxiliari (cf. *1 Clem*, 21, 6), slujitori sfinților (cf. 1 Cor 16, 15); «cei care invocă în orice loc numele Domnului nostru Isus Hristos» (1 Cor 1, 2). Alături de aceste persoane trebuie să adăugăm pe acelea dotate cu carisme în vederea edificării trupului lui Hristos, care, pe lângă apostoli mai cuprind profeți, păstori și înțelepți

⁹ Nu folosim pentru că este prea excesiv adjectivul „universale”.

(cf. 1 Cor 12, 1-13.28; Rom 12, 3-8; Ef 4, 11). În sfârșit, nu trebuie uitați toți credincioșii care sunt numiți „sfinți” (Fap 3, 32-41), amintiți de aproximativ 233 de ori în Noul Testament.

Cine desfășoară roluri de conducere și guvernare a comunității, în general, are roluri doctrinale (*kerigmatic*, didactice, evanghelizatoare), sacramentale (cf. 1 Cor 1, 2; 11, 20), caritative și de reprezentare oficială a comunității (cf. 1 Tim 3, 2).

Lista citată permite constatarea unei pluralități de prezențe și ca o consecință, o multiplicitate de roluri. Rezultă astfel o linie dublă: cea verticală, care dispune o ierarhie embrionară și cea orizontală, care unește pe toți membrii bisericii în calitate de botezați care caută să trăiască în Hristos.

2.2 Tabloul lexical

Scrisorile pastorale, pentru a desemna o misiune eclezială, fac apel la o terminologie bogată în trăsături ministeriale, dar nespecializată încă: ne referim la termenii *episcop*, *prezbiter*, *diacon*.

Termenii *epískopos* (ἐπίσκοπος) și *episkopè* (ἐπισκοπή) au o folosință limitată¹⁰: de două ori cel dintâi, întotdeauna la singular (cf. 1 Tim 3, 2; Tit 1, 7) și doar o dată al doilea, în contact strâns cu cel dintâi (cf. 1 Tim 3, 1). Semnificația de bază a termenului *epískopos*, compus din prepoziția *epí* (ἐπί, *deasupra*), este din punct de vedere literar: „acela care privește din înălțime”, adică „supraveghetorul, păzitorul,

¹⁰ Familia lexicală, în ansamblul său, este destul de puțin reprezentată în Noul Testament, doar de 11 ori; în afara cazurilor înregistrate deja, întâlnim de 3 ori verbul ἐπισκοπέω (Evr 12, 15; 1 Pt 5, 2), de 3 ori substantivul abstract ἐπισκοπή (Ic 19, 44; Fap 1, 20; 1 Pt 2, 12), de 3 ori substantivul ἐπίσκοπος (Fap 20, 28; Fil 1, 1; 1 Pt 2, 25).

observatorul”, cu semnificația de „administrator”, adică responsabil¹¹. Despre această figură vom trata mai pe larg în cele ce urmează.

Termenul *presbyteros* (πρεσβύτερος) înseamnă „(mai) bătrân”, fiind însușit din vechea tradiție a lui Israel: Moise la Sinai, pe baza sfatului socrului său, s-a înconjurat de 70 de bătrâni care îl ajutau în administrarea dreptății și a comunității. Iudaismul recunoștea bătrânii ca și autorități locale, a întregului popor la Ierusalim sau ca și autorități sinagogale. Ei reprezentau tradiția, continuitatea, identitatea, experiența și desfășurau un rol de conducere și de reprezentanță¹².

¹¹ Pentru un studiu etimologic și semantic cf. H.W. Beyer, ἐπίσκοπος, GLNT, III, coll. 731-796; M. Dibelius – H. Conzelmann, *The Pastoral Epistles*, Philadelphia, 1972, pp. 54-57; L. Oberlinner, *Die Pastoralbriefe*, III, pp. 86-93. Printre studiile mai recente și actualizate, cf. B.L. Merkle, *The Elder and Overseer. One Office in the Early Church*, New York – Frankfurt, 2003.

¹² Cf. G. Bornkamm, πρέσβυς, GLNT, XI, coll. 81-172, prezintă semnificația și folosirea termenului privind la orânduirea israelitico-iudaică și la propovăduirea lui Isus. În mod particular pentru Vechiul Testament, în toate staturile tradiționale, bătrânii constituie o realitate câștigată, dobândită. Originea lor, părerea generală, trebuie căutată în vechea orânduire patriarhală a lui Israel cu privire la neamuri și înrudiri, în vigoare cu mult înainte ca Israel să devină sedentar și triburile sale să se unească ca și popor. Ca și conducători și reprezentanți ai marilor familii și neamuri, bătrânii exercitau puterea de conducere asupra grupurilor tot mai mari care se formau. În tradițiile Iahvistă și Elohistă nu există aproape nici o urmă a legăturii bătrânilor cu orânduirea nobiliară. Bătrânii apar în mod constant ca și reprezentanți ai întregului popor, mai exact ca și adevărații reprezentanți, fără nici o putere de guvernare, lipsiți de orice inițiativă autonomă și întotdeauna asociați personajelor preeminente (Moise, Iosua): în problemele importante, care privesc întregul popor sunt reuniți pentru acceptarea voinței lui Iahve. În tradițiile istorice referitoare la epoca anterioară cuceririi Canaanului, pentru prima dată bătrânii apar ca și oameni preeminenți ai nobilimii urbane, nu doar cea israelită ci și cea neisraelită. Ei exercită o autoritate colegială și destul de des, în acel rol, sunt numiți „bătrânii

Cuvântul *presbyteros* apare de patru ori în scrisori¹³, din care de două ori la singular (cf. 1 Tim 5, 1.19) și de două ori la plural (cf. 1 Tim 5, 17; Tit 1, 5). Portretul prezbiterului indică o sarcină eclezială legată de o anumită demnitate și un rol stabil. În pastorale se întâlnește această desemnare cu scopul de a exprima fie vârsta (cf. 1 Tim 5, 1) cât și rolul (cf. 1 Tim 5, 17.19; Tit 1, 5). El este activ în momentul consacrării (cf. 1 Tim 4, 14), el însuși fiind consacrat (cf. 1 Tim 5, 22; Tit 1, 5). Devine propovăduitorul cuvântului într-o manieră autoritară și mai ales acela care prezidează celebrarea cinei Domnului.

Folosirea termenului, la plural, ar putea să indice un grup sau un comitet de prezbiteri, dar această ipoteză nu se susține singură deoarece termenul este întâlnit și la singular. Ideea unui colegiu prezbiteral se sprijină pe singura prezență a termenului *presbyterion* (πρεσβυτέριον) (cf. 1 Tim 4, 14).

Termenii *diakonein*, *diakonia*, *diakonos* (διακονεῖν, διακονία, διάκονος) se traduc cu „a sluji”, „slujire”, „slujitor”

lui Israel” (2 Sam 3, 17; 5, 3). Către sfârșitul epocii preexilice structura neamurilor este în plină decadentă și prăbușire. În ciuda acestui aspect, ei continuă să aibă un rol reprezentativ, fie printre aceia care au rămas în țară, fie printre exilați. Existența unui sfat al bătrânilor, în sensul unei autorități supreme de guvernare iudaică cu profiluri bine definite este documentată doar începând cu epoca seleucizilor. După distrugerea Ierusalimului, continuatorul și moștenitorul Sinedriului de la Ierusalim devine Sinedriul de la Iamnia, care își organizează grupul celor 72 de bătrâni după sfatul bătrânilor constituit după normele lui Moise. În iudaismul de limbă greacă bătrânii au un rol public, fie în ceea ce privesc membrii autorității supreme a poporului, senatul de la Ierusalim, fie în ceea ce privesc autoritățile locale ale țării respective. Cu toate acestea este unic faptul că folosirea acestui termen ca și titlu se îndreaptă către apus în sinagogile din diasporă în primele secole ale epocii creștine.

¹³ De adăugat cea de a cincea prezență, 1 Tim 5, 2, la feminin „femeile bătrâne”. Termenul apare de 65 de ori în Noul Testament, dar întotdeauna cu semnificația de bătrâni ai poporului sau ai lui Israel (cf. Mt 15, 2; 26, 3; Lc 7, 3), sau cele 24 de personaje din Apocalipsă (cf. Ap 4, 4.10; 5, 5-6).

și au o puternică trăsătură religioasă și eclezială¹⁴. Înainte de a indica o sarcină sau un rol în interiorul comunității, definesc rolul apostolic al lui Paul care a fost însărcinat de Dumnezeu să proclame Evanghelia (cf. 1 Tim 1, 12) și în paralel, acela al lui Timotei care trebuie să se dedice în mod complet „ministerului” (în greacă *diakonía*: 2 Tim 4, 5), constând în conducerea comunității și transmiterea „cuvântului” (1 Tim 4, 6)¹⁵. În patru cazuri *diàkonos* face trimitere la rolul specific al diaconilor în

¹⁴ Cf. H.W. Beyer, *δῆκονος*, GLNT, II, coll. 951-984. Se surprinde semnificația folosirii unui astfel de termen în contextul extrabiblic și în interiorul Noului Testament. O atenție particulară este manifestată diaconului ca și ministru al comunității. În coloanele 982-984 este prezentată figura diaconesei, care în paralel cu diaconii pare să fie o slujire a vremii respective. Tipică este trimiterea la fragmentul din Rom 16, 1: «v-o încredințez pe Febe, sora noastră, care este și slujitoare a Bisericii din Cancrea». Rămâne totuși nesigur faptul dacă în acest context desemnează o sarcină oficială exactă, sau asistăm doar la o recunoaștere a meritelor sale pentru comunitate. În același mod se discută dacă în 1 Tim 3, 11: «la fel și soțiile să fie femei vrednice, să nu fie calomniatoare, să fie sobre, fidele în toate», dacă se vorbește de soțiile diaconilor sau diaconese; în cel de-al doilea caz fragmentul ar constitui o altă dovadă a activității diaconeselor în sânul comunității. Este sigur că în biserică nu a întârziat vremea în care s-a format o categorie de femei de ajutor. Mai ales au câștigat o poziție particulară acele văduve, al căror nume era introdus într-o listă oficială: poziție caracterizată pe de o parte de castitatea vieții iar de cealaltă de acțiunea caritativă față de aproapele (cf. 1 Tim 5, 3). Relația între statutul văduvei și cea a fecioarei nu a fost întotdeauna egal în diferite părți ale lumii antice. Ambele grupuri au avut sarcini ecleziactice în slujba femeilor din comunitate. În Orient într-o primă etapă această slujire era specifică văduvelor; dar începând cu epoca *Didascaliei* siriene se constată prezența unui serviciu de diaconese independent de starea de văduvie. În evul mediu timpuriu acesta nu s-a mai practicat nici în Orient. În Occident o diaconie feminină autonomă nu a apărut niciodată în ambientul Bisericii Romei.

¹⁵ Tradiția prezintă acțiunile lui Isus ca o slujire care se ferește de orice favor și privilegiu (cf. Mc 10, 45; Lc 22, 27). Aceeași atitudine este cerută celui care vrea să-l urmeze și Paul, își prezintă activitatea sa ca și o slujire lui Hristos și comunității, cf. Y. Radalié, *Paul après Paul*, p. 345.

momentul în care se fixează regulamentul acestora (cf. 1 Tim 3, 8.10.12-13).

Această terminologie este absentă în scrisoarea către Tit, poate și datorită faptului că se face referire la o formă de organizare eclezială diferită, care presupune și o diversitate cu privire la concepția ministerului creștin. Sunt scrisorile către Timotei care conțin acești termeni și îi unesc cu alte categorii. Din acest punct de vedere se aliniază cu Fil 1, 1, unde diaconii sunt asociați „episcopilor”. O astfel de asociere indică prezența ministerelor care s-au dezvoltat în comunitatea lui Paul cu consimțământul său. Definiți în ceea ce privește rolul lor, ei nu intrau în contradicție cu viziunea sa referitoare la carisme. Termenul, în sensul său singular, ar putea indica o folosință generală pentru a desemna o categorie, cum de altfel și un titlu distinctiv cu privire la un rol specific în interiorul unui grup. Doar o confruntare cu contextul contemporan scrierilor pastorale poate să favorizeze ipotezele cu privire la structurile ecleziale la care face referire această terminologie.

2.3. „Episcopul” și prezbiterul/prezbiteri: figuri distincte sau pot fi confundate?

Combinția „episcop”- diaconi, deja prezentă în Fil 1, 1 și chiar în 1 Tim 3, 1-13 nu ne creează probleme. Cele două figuri sunt unite dar nu se confundă. Problema apare cu privire la raportul „episcop”- prezbiter/prezbiteri: se tratează de două figuri distincte sau sfârșesc prin a se identifica și a se confunda?

Să examinăm câteva texte. În Fap 20, 17 Paul îi numește pe membrii aceluiași mai întâi „prezbiteri” și apoi „episcopi”. În 1 Tim 5, 17, după ce a afirmat în 3, 2 că „episcopul” trebuie să fie fără reproș, se precizează că acei „prezbiteri”, care

exercită rolul de conducere să fie tratați cu o cinste îndoită; în Tit 1, 7, după ce a amintit în 1, 5 despre stabilirea de „prezbiteri” în fiecare cetate, se precizează că „episcopul” trebuie să fie fără cusur; în 1 Pt 5, 1 Autorul îndrumă „prezbiterii” să păstorească și să „supravegheze” (în greacă întâlnim aceeași rădăcină ca și pentru termenul „episcop”). La sfârșitul lecturii acestor texte cititorul are posibilitatea să fie și mai confuz, deoarece se află în fața fenomenului de suprapunere a celor termeni. Nu sunt puțini comentatorii care se avântă într-o mulțime de interpretări: unii susțin că prezbiterul nu are nici o valoare și face referire doar la cel bătrân, în timp ce figura adevărată este cea a „episcopului”; alții fac din figura „episcopului” un prezbiter înzestrat cu roluri particulare iar alții consideră „episcopul” superior prezbiterilor, dar nediferențindu-se încă de aceștia; o ultimă grupare văd în cei doi termeni denumiri diferite atribuite aceluiași persoane¹⁶.

Întrebarea inițială cu privire la raportul dintre „episcop” și prezbiter/prezbiteri nu a găsit un răspuns final și definitiv. Problema rămâne încă deschisă. Fără a intra în studiul aprofundat al termenilor și a evoluției acestora, ne limităm la doar două considerații. Cea dintâi înregistrează faptul că termenul „prezbiteri” apare la plural în 1 Tim 5, 17 și Tit 1, 6, în timp termenul „episcop” doar la singular (cf. 1 Tim 3, 2; Tit 1, 7) și ca o adăugire, mereu însoțit de articolul determinativ. Nu este corect să „împerechem” aceste două figuri: «Dacă alături de prezbiter apare și „episcopul”, înseamnă că figura acestuia din urmă era necesară, deoarece anumite roluri administrative trebuiau să fie duse la bun sfârșit de către o singură persoană».

¹⁶Cf. R. Penna, *La funzione ecclesiale dell'epískopos nel Nuovo Testamento*, în A. Montan (coord.), *Vescovi servitori del vangelo per la speranza del mondo*, Roma, 2005, p. 104.

Cea de a doua considerație este mai degrabă ipoteza că ar fi fost o evoluție în forma de organizare a comunității creștine. Dacă Fil 1, 1 vorbește de „episcopi” la plural, asociați „diaconilor”, dar nu amintește despre „prezbiteri”, este semn că contextul istoric și eclezial era diferit de cel al scrisorilor pastorale: «Considerăm deci că pe vremea pastoralelor figura „episcopului”, deși făcând parte dintr-un colegiu al prezbiterilor, se remarcă ca și o figură singulară, chiar dacă nu a atins încă semnificația monarhică care se va distinge nu peste mult timp odată cu scrisorile lui Ignatie».

Lăsând de o parte acest raport, pe care nu am reușit să-l clarificăm bine, să vedem cu mai multă utilitate rolurile miniștrilor.

1.4 Rolul și funcția miniștrilor comunității

Comunitatea primară se prezintă structurată, deși încă într-o formă embrionară¹⁷.

Rezultă următoare schemă:

Paul	
(apostol)	
Timotei	Tit
(ucenic)	(ucenic)
Prezbiteri - „episcop” - diaconi	prezbiteri - „episcop”

Titlul cel mai specific pentru Paul este acela de „apostol”, care apare de cinci ori; se întâlnește și cel „vestitor” (κῆρυξ), „maestru, învățător” (διδασκαλος) însărcinat de Dumnezeu pentru a propovădui și a învăța cu autoritate Evanghelia pentru mântuirea tuturor oamenilor (cf. 1 Tim 2, 7; 2 Tim 1, 11; Tit 1, 3). După Isus Hristos, Paul reprezintă

¹⁷ Cf. amplul excurs *Gemeinde, Am tund Kirche nach den Pastoralbriefen* al lui L. Oberlinner, *Die Pastoealbriefe*, III, pp. 74-101.

izvorul și originea tradiției creștine, termen care este întâlnit în textele noastre prin corespondentul „depozitul” (παράθηκη) și „a transmite, a încredința” (παράτίθημι)¹⁸. Apostolul a încredințat lui Timotei și Tit, ucenicii săi, instruirea și orânduirea indispensabilă pentru viața bisericii.

Cei doi ucenici demonstrează faptul că au învățat de la Paul învățătura, doctrina și „cuvintele sănatoase” (2 Tim 1, 13). Ei vor putea astfel să învețe cu autoritatea doctrinei sănatoase și să organizeze comunitatea după schemele și instrucțiunile primite, devenind la rândul lor model pentru alții. Vor trebui să aleagă oameni de încredere în ceea ce privește integritatea vieții și a doctrinei cărora să le transmită depozitul primit (cf. 2 Tim 2, 2; Tit 1, 9). Toți aceștia vor fi garanții autenticității credinței și a autorității apostolice cu privire la orânduirea eclezială.

Obiectivul scrisorilor pastorale este acela de a indica în mod global criteriile și normele pentru alegerea și numirea miniștrilor; de a propune o sinteză cu prestigiu a doctrinei sănatoase și a practicii creștine care urmează. Rezultă evident că ceea ce sa spus cu privire la sarcinile lui Timotei și Tit se poate extinde, prin analogie, la prezbiteri-episcopi, care vor lua locul lor în diverse comunități locale. Se conturează o structură ierarhică care îl are pe Hristos ca și cap al său, apoi urmează Paul și cei mai apropiați colaboratori și ceilalți aleși pentru a îndeplini sarcini și responsabilități¹⁹.

Prezbiterul prezidează comunitatea punându-se în serviciul acesteia ca și conducător constant și asiduu. Un

¹⁸ Cf. 1 Tim 6, 20; 2 Tim 1, 12-14.

¹⁹ Diferitele sarcini devin în scrisorile pastorale «semnul expresiv al unității în diversitate, ducând la bun sfârșit un minister și nu o funcție, care este slujirea în folosul poporului lui Dumnezeu», C. Marcheselli-Casale, *Le lettere pastorali*, p. 60.

astfel de rol corespunde sarcinii de supraveghere, chiar dacă stilul care este perceput este cel familiar: de fapt se cere ca și garanție pentru candidații la minister, ca să beneficieze de o bună mărturie în ceea ce privește statutul lor de părinți și soți; în „casa lui Dumnezeu” prezbiterul - „episcopul” este supraveghetor, sau „administrator”, așa cum spune termenul grecesc οἰκονομος (Tit 1, 7). Atitudinea care caracterizează comportamentul responsabilului comunității este aceea a unei persoane înțelepte și matură, care știe să creeze relații cu toți și în mod delicat: să trateze pe cei tineri și tinere ca și frați și surori, pe bătrâne și bătrâni ca și mame și părinți (cf. 1 Tim 5, 1-2). Lui în schimb, i se cuvine respectul, chiar dacă este relativ tânăr (cf. 1 Tim 4, 12; Tit 2, 15). Într-un context care pune în valoare persoana matură întrucât are o experiență bogată, vârsta destul de tânără a responsabililor putea să fie o contraindicație. Paul se preocupă să elimine acest posibil obstacol.

Din informațiile care ne-au parvenit din listele de calități cerute pentru candidații la minister se pot remarca sarcinile care le sunt încredințate:

- să primească și să ofere ospitalitate creștinilor și misionarilor itineranți;
- să cultive raporturile cu alte comunități;
- să reprezinte comunitatea în ambientul extern și profan;
- exercitarea funcției de conducere și susținere prin intermediul slujirii Cuvântului în semnificația sa cea mai amplă, care conține: vestirea publică, instruirea și cateheza, îndrumarea și conducerea, corectarea și admonestarea (cf. 2 Tim 4, 2-5; Tit 2, 15). Formele clasice ale acestei slujiri sunt trei: lectura și proclamarea

Scripturii, actualizarea și instruirea sau aprofundarea doctrinală (cf. 1 Tim 4, 13).

Omul sau slujitorul lui Dumnezeu este modelul de credință și viață pentru creștini, dacă știe să alerge la Cuvântul lui Dumnezeu pentru a îngriji formarea și conducerea practică a credincioșilor (cf. 2 Tim 3, 16). Această sarcină este marcată de un rafinament educativ și presupune pentru candidat cerințe particulare pentru a-i permite să reușească să-i combată pe măștrii falși. Iată deci necesitatea unui om cu un comportament ireproșabil al vieții și statornic în doctrina cea dreaptă (cf. Tit 1, 9).

Însemnătatea dată învățaturii poate fi remarcată și prin frecvența termenului *didaskalia* (διδασκαλία) care este folosit de 21 de ori în întreg Noul Testament, dintre care de 15 ori în pastorale²⁰. Dacă comparăm îndrumările adresate lui Timotei și lui Tit și condițiile cerute pentru a fi admis la ministere, apare faptul că proiectul pastoraletor cere un angajament susținut din partea responsabililor comunității în ceea ce privește învățătura. Rolul decent are o poziție centrală în ceea ce privește conducerea unei comunități. Tematica învățaturii este una dintre elementele constante ale pastoraletor: este prezentă o preocupare pentru dreapta credință și autenticitatea credinței, care este prezentată sub forma „doctrinei sănătoase”, care se repetă de patru ori în scrisori (cf. 1 Tim 1, 10; 2 Tim 4, 3; Tit 1, 9; 2, 1). Ministrul vehiculează harul, care este el însuși învățător (cf. Tit 2, 11), și determină din punct de vedere teologic rolul pedagogic al prezbiterului. Pe lângă aceasta autoritatea necesară pentru desfășurarea acestei sarcini educative se bazează de apostolicitate, pe fidelitate față de moștenirea primită și pe Hristos însuși²¹.

²⁰ De 19 ori în întreg corpusul paulin.

²¹ Doctrina sănătoasă, urmând criteriul apostolicității, reprezintă

Printre sarcinile responsabilului nu apare, în mod direct și explicit, acela liturgic și cultural, cum ar fi celebrarea euharistică sau rugăciunile. Rugăciunea publică este una dintre angajamentele care implică pe toți credincioșii (cf. 1 Tim 2, 12).

În pastorale se vorbește în mod clar de botez, de orânduirea prezbiterilor, și se întâlnesc fragmente de imne și cateheză liturgică legate de euharistie și de botez. Adunarea creștină este conștientă de noua sa identitate și se autodefineste: poporul lui Dumnezeu, un popor numai al său (cf. Tit 2, 14), care prin botez (cf. Tit 2, 12) începe un nou stil de viață; în celebrarea pascală gustă darul mântuirii lui Dumnezeu în Isus Hristos (cf. Tit 2, 13b); din Cuvântul său primește în mod permanent impulsul plin de zel pentru fapte bune (cf. Tit 2, 14b). Este o comunitate cu o clară convingere că este implicată în istoria mântuirii și se bucură de darul lui Dumnezeu care mântuiește în Isus Hristos cel Înviat.

Rezultă evident faptul că cine prezidează diversele aspecte ale vieții comunitare participă și la momentele sale celebrative și sacramentale cu rolul său specific. Acest mod de a proceda pune în lumină armonia existentă între Scriptură, celebrare și conducerea carismatică a „episcopului” - prezbiter

1.5 „Episcopul” în calitate de maestru și părinte

Prezbiterii creștini au o originalitate proprie față de aceea a funcționarilor cultului păgân sau ebraic. Sunt prezentați ca și persoane care exercită în comunitatea creștină un rol de responsabilitate și de conducere (cf. 1 Tim 5, 17a),

obiectul propovăduirii, a învățării, făcând trimitere la practica și orânduirea bisericii, cf. N. Brox, *Le lettere*, pp. 160-167; Y. Redalié, *Paul après Paul*, p. 362.

și formează un consiliu în care sunt împărțite sarcini și roluri particulare, cum ar fi propovăduirea și învățătura (cf. 1 Tim 5, 17b). Ei primesc o compensație din partea comunității pentru prestarea lor, pe baza unei obișnuințe legată de tradiție (1 Tim 5, 18-19): cine se angajează cu generozitate pentru comunitate trebuie să trăiască din propria sa muncă pastorală (cf. 2 Tim 2, 4-6)²².

Lista calităților morale cerute nu ne ajută prea mult în înțelegerea statutului responsabilului comunității, deoarece astfel de însușiri deosebite se apropie destul de mult de cele cerute candidaților la funcțiile publice, sau din ambientul profan: integritatea vieții morale, modelul exemplar în ceea ce privește viața familială și de căsătorie, capacitatea de a întreține raporturi sociale bune și corecte, caracterul echilibrat, moderație sau austeritate în folosirea bunurilor, a vinului, a banului.

Harta sinoptică a calităților cerute „episcopului” din **1 Tim 3, 2-7** și **Tit 1, 7-9** pune în evidență faptul că unele calități sunt comune (fără reproș, înțelept, chibzuit, ospitalier, să nu fie bețiv, nici violent ...) și folositoare pentru viața sa morală și de autostăpânire. Semnalăm două calități care caracterizează figura „episcopului”: magisterul și paternitatea²³.

Magisterul

Atât 1 Tim 3, 2 cât și Tit 1, 9 presupun o atitudine în ceea ce privește învățătura și angajamentul constant și susținut referitoare la aceasta. În interiorul scrisorilor apare de mai multe ori o sensibilitate particulară asupra acestui

²² «Comunitatea trebuie să pună prezbiterul în condiția de a se putea dedica pe deplin propovăduirii și învățăturii», G. Ravasi, *Lettere*, p. 65.

²³ Cf. R. Penna, *La funzione ecclesiale dell'episkopos nel Nuovo Testamento*, pp. 108-112.

punct²⁴. 1 Tim 5, 17 este foarte edificator: *«Prezbiterii care conduc bine să fie învredniciți cu o cinste îndoită, mai ales cei care se ostenesec cu predica și cu învățătura»*. Am putea înțelege că nu toți prezbiterii ar fi avut astfel de sarcini, ci doar unii. Apoi faptul că cererea privind învățătura este pusă printre calitățile și obligațiile „episcopului”, lasă să se presupună că activitatea magisterială îi este, dacă nu proprie și exclusivă, cel puțin specifică. Acest fapt îl deosebește foarte mult de alte figuri analoage²⁵.

Textul din 1 Tim 3, 2 se prezintă laconic și destul de sărac în indicații, oferind acel vag *«capabil să-i învețe pe alții»* (διδασκτικόν) față de cel din Tit 1, 9: *«ținând la cuvântul adevărat conform doctrinei pentru ca să fie puternic și să îndrume la învățătura sănătoasă și să-i convingă pe potrivnici»*. Este un minister important, pestrițat, deoarece trebuie să propună și să combată, în spiritul autenticității evangheliei și în ceea ce privește respectul față de persoane: «Este vorba deci de rolul doctrinar al episcopului, care se înrădăcinează în fidelitatea față de Cuvânt»²⁶.

Paternitatea

Nu apare în text termenul „părinte”, dar îi putem percepe semnificația citind 1 Tim 3, 4-5: *«Să-și organizeze bine casa proprie, ținându-și copiii sub ascultare cu toată cuviința,*

²⁴ Cf. 1 Tim 6, 2; 2 Tim 3, 10; Tit 2, 1.

²⁵ În lumea greacă, episcopului nu îi revenea nici o activitate didactică. Oarecare analogie s-ar putea întâlni cu figura așa numitului *m^ebaqquer* de la Qumran (1 QS 6, 19-20), pe această linie de gândire situându-se C. Spicq, *Les épîtres pastorales*, pp. 448 ș.u.; dar există și diferențe accentuate (este singur, celibatar, cu controlul bunurilor economice) care nu permit o asimilare cu episcopul creștin, cf. B.L. Merkle, *The Elder and Overseer*, p. 64.

²⁶ P. Iovino, *Lettere a Timoteo, Lettera a Tito*, p. 150.

căci dacă cineva nu știe să-și organizeze propria casă, cum se va îngriji de Biserica lui Dumnezeu?». Termenul „casă” (οἶκος) face trimitere la o structură de tip patriarhal, foarte diferită de conceptul familiei moderne. Această calitate primește un tratament favorabil deoarece ocupă două versete, față de altele care sunt incluse într-un singur termen. Observația, aparent de natură cantitativă, ar putea să ascundă o semnificație profundă: «Un spațiu important este dat noilor calitative ce privesc ambientul familiar. Acest lucru se datorează viziunii ecleziologice particulare din scrisorile pastorale. Biserica este văzută ca și casa și familia lui Dumnezeu. Episcopul exercită o autoritate părintească, în același timp fermă și înțelegătoare față de fii și servi, așa cum indică verbul *proistemi* („a prezida”, în sensul de a conduce). Acest fapt presupune claritatea principiilor, caracterul ferm, comportament delicat, capacitatea de convingere, răbdare»²⁷. Este o frumoasă dimensiune a paternității, cerută ca și calitate necesară „episcopului”

3. Figurile miniștrilor, prezbiterilor și episcopilor, astăzi

Scrisorile pastorale sunt și astăzi un ajutor valid pentru aceia care își manifestă disponibilitatea de a accepta darul vocației lui Dumnezeu să facă parte dintre miniștrii consacrați, fie ei diaconi, preoți sau episcopi. Și pentru ei sunt valabile indicațiile și recomandările lui Paul colaboratorilor săi.

Cel chemat trebuie să fie: «*slujitor bun al lui Hristos Isus*» (1 Tim 4, 6); «*slujitorul Domnului*» (2 Tim 2, 24; Tit 1, 1); «*omul lui Dumnezeu să fie desăvârșit, pe deplin pregătit pentru orice lucrare bună*» (2 Tim 3, 17). Paul poate să vorbească din experiență proprie, știind că Hristos l-a

²⁷ P. Iovino, *Lettere a Timoteo, Lettera a Tito*, p. 90.

întărit constituindu-l ministru (cf. 1 Tim 1, 12). În același fel lui Timotei și oricărui prezbiter i se cere să se întărească în «*harul care este în Hristos Isus*» (2 Tim 2, 1), să participe la însăși forța Domnului «habendo fiduciam de virtute Dei (Sf. Toma), prin intermediul căreia se pot suporta, fără să cedeze, toate suferințele presupuse de slujirea Evangheliei și să nu se rușineze de a da mărturie lui Isus Hristos».

Paul cere colaboratorilor săi să se dedice predicării și învățaturii, capabil să discearnă cu înțelepciune ceea ce este adevărata doctrină de ceea ce este catalogat, cu un pic de sarcasm, «*basme profane și născocirile babelor*» (1 Tim 4, 7). Integritatea depozitului transmis depinde de docilitatea și fidelitatea predicatorilor (cf. 1 Tim 1, 3), dar mai ales de Spiritul Sfânt care îi ferește de greșeli pe miniștrii bisericii. Prin impunerea mâinilor păstorilor se bucură de asistența Spiritului Sfânt în răspândirea și păstrarea adevărului evanghelic.

Fiecare ministru de astăzi poate să-și însușească cuvintele adresate lui Timotei de către Paul, care îl îndrumă să:

- Țină prezentă imanența și permanența harului sacerdotal: «îți amintesc să reînflăcărezi darul lui Dumnezeu care este în tine prin impunerea mâinilor mele» (2 Tim 1, 6), deoarece harul hirotonirii este permanent și definitiv;
- Să-și amintească de propria hirotonire și să descopere motiv de mângâiere, deoarece la originea fiecărei vocații sunt iubirea și veșnica fidelitate a lui Dumnezeu: «dacă suntem infideli, el rămâne fidel, pentru că nu se poate renega pe sine» (2 Tim 2, 13). Este o trimitere la încredere, capabilă să înalțe privirea către imutabila fidelitate a lui Hristos, în loc să o coboare asupra propriilor fragilități umane. Paul ne propune o regulă

de viață pe care o susține întotdeauna: *«știu în cine am crezut și în cine mi-am pus încrederea și sunt convins că el are puterea să păstreze bunul încredințat până în ziua aceea»* (2 Tim 1, 12);

- Să lupte, să combată indolența și lenevirea: *«nu neglija darul care este în tine»* (1 Tim 4, 14). Prezbiterul trebuie să aibă conștiința responsabilității sale în lucrarea pentru mântuirea omenirii;
- Să se antreneze în rugăciune și în virtuțile morale. Nu este vorba doar a înmulți eforturile ascetice, ci mai degrabă de a fi fidel harului, punând în valoare carisma hirotonirii: *«Așadar, copilul meu, tu întărește-te cu harul care este în Hristos Isus»* (2 Tim 2, 1); *«îți încredințez această poruncă, fiul meu Timotee, potrivit cu profețiile făcute mai înainte în privința ta ca, în conformitate cu ele, să lupți lupta cea bună, păstrând credința și conștiința curată pe care unii au renegat-o și au eșuat în privința credinței»* (1 Tim 18-19). Metafora luptei amintește ministrului, slujitorului truda și angajamentul necesar, precum și faptul că lasă să se întrevadă sfârșitul fericit, dacă va fi știut să se sprijine pe harul propriu al preoției sale;
- Să știe să trateze cu toți, după nevoile lor, cu delicatețe și cu respect, cu promptitudine și hotărâre: *«Domnul îți va da înțelegere în toate»* (2 Tim 2, 7), pentru a ști să dea fiecăruia ceea ce îi este benefic pentru binele propriu (cf. Tit 2, 1-10). Este necesar prezbiterului spiritul iubirii pentru a se dăruia cu generozitate și pe deplin slujirii fraților.

3.1 Pentru o spiritualitate a ministerului (preoți și episcopi)

Voind individualizarea unui concept sintetic pentru a exprima ministerul sacerdotal la lumina scrisorilor pastorale și în sintonie cu Conciliul Vatican II și gândirea succesivă, se asumă conceptul de *Icona Christi Pastoris*, propus de *Pastores dabo vobis* [= PDV]²⁸. Preotul îl „iconizează” pe Hristos, este icoana vie, în sensul că este «reprezentarea sacramentală a lui Hristos, capul și Păstorul»²⁹ în interiorul comunității creștine și „în fața” acesteia³⁰. Icoana, de fapt, are rolul esențial de semn, de „trimitere la”, și este în mod intrinsec marcată de o dialectică între asemănare și diferență. Iconizarea lui Hristos este deci în mod necesar un itinerar: dar și sarcină permanentă a vieții preoțești, un dar al lui Dumnezeu care trebuie în mod continuu «reînflăcărat». Prezbiterul știe că nu este niciodată format suficient: trebuie să crească în mod continuu în umanitatea sa, în spiritualitatea sa și ministerialitate, slujire. Exortația apostolică observă că nu este doar o vocație „la preoție”, ci și o vocație „în” preoția care pune în valoare noutatea permanentă, proprie oricărui dar al lui Dumnezeu.

Pentru scrisorile pastorale și pentru PDV a fi *iconă Christi* nu prezbiterul într-un context de siguranță, cum ne-ar determina să credem a sa *potestas*, ci într-o situație bogată de stimulente în dubla sa relație cu Hristos și cu poporul lui Dumnezeu. Suflul acestei relații este *caritas pastoralis*, despre care deja vorbește Paul și o vede în hirotonirea transmisă de «*Spiritul iubirii*» (2 Tim 1, 7) și care de mai multe ori îi indică lui Timotei să o practice: «*Tu, om al lui Dumnezeu, ... urmează*

²⁸ Exortație Apostolică post-sinodală a lui Ioan Paul al II-lea, 25 martie 1992.

²⁹ PDV, 15.

³⁰ Idem, 16.

iubirea» (1 Tim 6, 11; 2 Tim 2, 22); «*să devii un model pentru toți cei care cred: în cuvânt, în purtare, în iubire, în credință, în nevinovăție*» (1 Tim 4, 12)³¹.

Preoția ministerială are o natură esențial comunitară, care pentru episcopi asumă o fizionomie colegială, iar pentru preoți prezintă o dimensiune analogă de *corpus* și de fraternitate sacramentală³². Caritatea pastorală este marcată astăzi, la fel ca și în bisericile pastoralelor, de dimensiunea comunitară; ministrul, conștient că este *icona Christi*, este ajutat în descoperirea echilibrului just între sarcina autorității și promovarea participării și a coresponsabilității. Trudindu-se să trăiască cu inima lui Hristos îl conduce pe ministru să fie omul tuturor, care știe să unească atenția față de cei singuri și față de grupurile particulare, fără să negligeze niciodată ansamblul comunității încredințate lui. Îl conduce la acel stadiu în care va ști să-și controleze preferințele sale personale, pentru a face loc tuturor legitimităților diverse, în varietatea stilurilor, a spiritualității, a grupurilor și a mișcărilor ecleziale. Această spiritualitate nu ezită să orienteze prezbiterul și episcopul și în ceea ce privește raportul cu societatea civilă, politica și cultura, determinându-l să asume o atitudine care, fără să-l scutească de discernământul necesar și tăria profeției, se configurează mereu ca și un stil de evaluare, de dialog, de ascultare îndepărtat de spiritul și asprimea contrapunerii (opozității). Pe latura angajamentului social, problemele

³¹ Și Conciliul Vatican II, cu *Presbyterorum Ordinis*, a subliniat centralitatea carității pastorale: «preoții, fiind implicați și trași în toate părțile de nenumărate obligații ale misiunii lor, se pot întreba, nu fără neliniște, cum să-și poată armoniza viața lor interioară cerințele activității externe. Această unitate de viață nu se poate realiza ... doar urmând, în împlinirea slujirii lor, exemplul lui Hristos Domnul [...] vor găsi în însăși exercitarea iubirii pastorale legătura desăvârșirii sacerdotale care va realiza unitatea în viața și acțiunea lor» (PO, 14).

³² Cf. PDV, 17.

omului, în special situațiile de sărăcie și suferință, nu vor putea să nu implice sufletul preotului inspirat din icoana lui Hristos, chemându-l la o prezență care, fără a ieși din competențele specifice ministerului sacerdotal, știe să-și aducă contribuția la edificarea istoriei³³.

Dacă aceste observații sunt competente, viziunea ministerului sacerdotal concentrat asupra *icona Christi Pastoris* oferă o sinteză unificatoare a existenței ministerului sustrăgându-l tensiunilor care îl caracterizează. Se tratează de un model care face trimitere imediată la Hristos, și împreună comunității lui Hristos și apostolilor săi, chiar mai mult decât atât, într-o mișcare misionară și universală necesară, la întreaga comunitate de oameni. Scrisorile pastorale propun un model care-l atinge pe ministru, nu doar în ceea ce privesc anumite roluri, ci în alegerile sale existențiale, chemându-l să-și schimbe umanitatea sa într-un itinerar permanent de imitare și de asimilare a lui Isus Hristos³⁴.

3.2 Pentru o spiritualitate a episcopului

În 16 octombrie 2003, Ioan Paul al II-lea a semnat Exortația Apostolică post-sinodală *Pastores gregis* [=PGr] cu tema: «Episcopul, slujitor al Evangheliei lui Isus Hristos pentru speranța lumii». Episcopul, în calitate de urmaș al apostolilor, este prezentat ca și conducătorul comunității eparhiale și ca imagine a Bunului Păstor, care «reprezentându-l pe Hristos prin sfințenia vieții, trudește cu generozitate pentru Biserică, purtând în același timp în inimă sollicitudinea tuturor

³³ Cf. C. Marcheselli-Casale, *Le lettere pastorali*, pp. 63-64.

³⁴ Cu PDV 72 se poate spune că iubirea pastorală «nu doar coordonează și unifică diferitele aspecte, ci le specifică caracteristicile, ca și aspecte ale formării sacerdotale ca atare, mai exact a preotului ca transparență, imagine vie, ministru al lui Isus Bunul păstor».

Bisericilor răspândite pe pământ»³⁵.

Pe bună dreptate, documentul a fost considerat ca și o *regulă pastorală* modernă, încredințată de Pontif episcopilor Bisericii, chemați să fie, pe baza cuvintelor din prezentare, «părinți, maestri, prieteni și frați fiecărui om având la bază exemplul lui Hristos». Sunt titluri pe care scrisorile pastorale de mai multe ori le-au prezentat și ilustrat.

Cu claritate PGr amintește responsabilitățile și sarcinile episcopilor în relație cu *munus docendi*, *munus sanctificandi* și *munus regendi*. Acestea sunt cele care determină oficiul pastoral al episcopului și îi cer un angajament maxim și implicarea întregii sale vieți. El este chemat să vorbească despre Dumnezeu poporului său, să dăruiască harul Domnului, să fie principiul comuniunii. Întrucât este un maestru al credinței și vestitor al Cuvântului lui Dumnezeu, episcopul trebuie să proclame adevărurile care reprezintă calea către cer și pe care persoanele de astăzi tind să le uite cu ușurință. Documentul amintește episcopului faptul că trebuie să păzească și să transmită adevărul în întregime, făcându-se el însuși ascultătorul Cuvântului și vestitor curajos al adevărului de mântuire care este Evanghelia, adică persoana lui Isus Hristos mort și înviat.

Ca și *sfințitor* al turmei Domnului, trebuie să pună în evidență viața liturgică, astfel încât fiecare celebrare să vestească cu claritate adevărul revelat, să transmită harul dumnezeiesc, să ajute la îmbunătățirea calității vieții spirituale, cu beneficii care să se reflecte și asupra vieții sociale.

Exercitarea *munus regendi* trebuie să-l conducă pe episcop să însuflețească eparhia și să-i fie conducător. Din Evanghelie trebuie să învețe și să actualizeze slujirea autorității,

³⁵ PGr, 1.

pregătit să-și ofere viața pentru turma sa. În acest ambient este important să caute colaborarea eficace din partea preoților, persoanelor consacrate și a laicilor.

Un plăcut aspect al noutății este dat de episcop ca și semănător al speranței. Lui îi revine misiunea de a fi «profet, martor și mesager al speranței». Într-o lume atât de săracă în speranță, preocupată mai mult de momentul prezent și de multe ori închis în nenorocirea trecutului, episcopul oferă perspectiva luminoasă a unui mâine luminos, devenit posibil datorită victoriei lui Hristos cel Înviat și pregătit astăzi de implicarea fiecăruia dintre noi³⁶.

PGr orientează acțiunea pastorală și viața spirituală a episcopilor. Din acesta s-a inspirat recent Benedict XVI, vorbind participanților la Simpozionul noilor episcopi³⁷. «Scrisoarea apostolică *Pastores gregis* și Îndreptarul privind ministerul pastoral al episcopilor insistă în a indica fiecărui Păstor că autoritatea sa obiectivă trebuie să fie susținută de prestigiul vieții sale. [...] Dăruirea totală de voi înșivă, pe care o cere grija turmei Domnului, are nevoie de suportul unei vieți spirituale intense, alimentată de o asiduă rugăciune personală și comunitară. [...] a trăi în intimă uniune cu Hristos vă va ajuta să realizați acel echilibru necesar între reculegerea interioară și efortul necesar cerut de mulțimea ocupațiilor vieții, evitând să cădeți într-un activism exagerat».

Concluzia

La sfârșitul acestei reflexii se remarcă faptul că în

³⁶ «Martori ai celui Înviat, speranța lumii» a fost și tema tratată de simpozionul eclezial național ținut la Verona în perioada 16-20 octombrie 2006.

³⁷ Întâlnirea s-a ținut în Vatican în data de 21 septembrie 2006 iar discursul a fost publicat în ziua următoare în *Osservatore Romano*, p. 5.

scrisorile pastorale este prezentă o realitate eclezială în care ies la suprafață diferitele forme ale ministerelor, între care „episcopul”, prezbiterul și diaconii. Competențele lor mai lasă spațiu altor precizări, dezvoltarea lor succesivă având loc nu doar «printr-o simplă evoluție internă, ci sub impusul circumstanțelor, cum ar fi amenințarea împotriva unității și solidarității bisericii din partea primelor erezii și ivirea persecuțiilor».

Astăzi, configurația ierarhică, rolurile definite, teologia și dreptul au muncit timp îndelungat și cu rod, în vederea fundamentării și iluminării realităților respective. Ar fi o greșală să ne gândim că am ajuns la sfârșitul cercetării, al studiului, al înțelegerii. Viața se dezvoltă rapid iar complexitatea vremurilor noastre presupune o continuă însușire a semnificației ministerului sacerdotal și episcopal, precum și o actualizare continuă de natură evanghelică în contextul istoriei.

Indicațiile lui Paul sunt surprinzător de actuale și rămân un punct de referință valid. Prezbiterii și episcopii ar putea să inițieze, de exemplu, o recalificare a rolului lor de părinți și maeștri. Ne-ar rezulta o nouă tinerețe a ministerului lor, cu o fericită recidivare asupra întregii comunități creștine.

APENDICE VOCABULAR

Unele cuvinte din scrisorile pastorale merită să fie aprofundate. Vom face acest lucru pentru termenii: Lupta cea dreaptă (bună), Depozit (tezaur), Sfânta învățătură (sănătoasă), Manifestare, Pietate, Regenerare/renaștere, A depune mărturie/a mărturisi.

LUPTA CEA BUNĂ

Paul folosește imaginea athletică a luptei pentru a descrie eforturile sale pastorale și ale lui Timotei: «*Am luptat lupta cea dreaptă*» (2 Tim 4, 7), trei termeni caracteristici: substantivul „luptă/întrecere” (în greacă *agon*), verbul „a lupta” (în greacă *agonizestai*) și adjectivul „bun” (în greacă *kalós*).

Substantivul indica la origine locul de recoltare, terenul de întâlnire, apoi de luptă. A trecut apoi la a desemna lupta însăși, lupta athletică și, prin extensie, totalitatea jocurilor publice din care face parte lupta. În Noul Testament termenul apare de 6 ori, toate la Paul. Exceptând sensul metaforic din 1 Tes 2, 2, folosește imaginea sportivă a luptei atletice (cf. Fil 1, 30) sau a întrecerii: «*am încheiat această cursă*» (2 Tim 4, 7; cf. Evr 12, 1). Cursa exprimă dinamismul vieții creștine, tendința sa spre perfecțiune, lupta contra propriului corp, spiritul de mortificare (cf. 1 Cor 9, 26 ș.u.).

Verbul „a lupta” devine aproape sinonim cu „a suferi” și „a munci”, pentru a indica eforturile acțiunii misionare care solicită un mare consum de energie contra adversarilor, pe lângă multă consecvență. Timotei, ca responsabil al comunității, trebuie să caute dreptatea și celelalte virtuți, să răspândească evanghelia, să păstreze intact tezaurul doctrinar

(cf. 1 Tim 6, 10), mesajul credinței (cf. 1 Tim 4, 6.12; 2 Tim 2, 9). Viața și activitatea bunului păstor înseamnă un efort continuu, asemenea celui necesar luptătorului.

Adjectivul „bun” califică lupta trimisului lui Hristos și, în final, pe trimisul însuși. Lupta cere calități fizice și morale care pot fi ușor aplicate în plan spiritual și ascetic: forță, agilitate, curaj, prudență, rezistență.

Lupta cea bună servește unui scop. Și Isus recomandă *«să se poarte lupta»* pentru a intra prin poarta strâmtă (cf. Lc 13, 24). La fel cum luptătorul din arenă se luptă pentru un premiu, așa și combatantul evanghelic este stimulat de „viața veșnică” pe care vrea să o câștige (cf. 1 Tim 6, 12), de „cununa dreptății” pe care i-o va fi oferit în ziua judecății judecătorul cel drept (cf. 2 Tim 4, 7). Înțeleapta călăuză spirituală combate nu doar pentru propria perfecțiune spirituală, ci și pentru cea a credincioșilor săi: *«Noi, de fapt, ne trudim și luptăm pentru că ne-am pus speranța în Dumnezeu cel viu, care este salvatorul tuturor oamenilor, dar mai ales a celor care cred»* (1 Tim 4, 10). Există consolare în faptul că păstorul nu este niciodată izolat, pentru că are harul misiunii primite prin sacramentul botezului și al hirotonirii (cf. 1 Tim 1, 12; 4, 14), este încurajat de prezența multor mărturisitori (cf. 1 Tim 6, 12) cărora trebuie să le fie exemplul de putere, precum Hristos (cf. 1 Tim 6, 13).

DEPOZIT

Rar folosit, termenul grecesc *paratheke*, tradus prin „depozit”, prezent doar de 3 ori în întreg Noul Testament (cf. 1 Tim 6, 20; 2 Tim 1, 12.14), este doctrina apostolică transmisă cu credință, care este păzită de Biserică pentru a fi dată mai departe în integralitatea sa, și este păstrată și administrată cu loialitate de capii comunității. Pentru a-i

preciza mai bine semnificația biblică, să face o incursiune în dreptul antic.

Dreptul grecesc, roman și ebraic prevedeau un „depozit legal”: este vorba despre o practică de depozitare a unor materiale, de obicei foarte prețioase, în grija unui custode. Fiindcă nu existau instituții publice cărora să le fie încredințate bunurile, s-a dezvoltat un „depozit legal” în grija unor persoane private. Condițiile esențiale erau gratuitatea custodiei-depozitării și raportul de încredere reciprocă. Procedura era destul de simplă și nu cerea prezența martorilor. Partenerii legali ai unui astfel de contract pot fi doar bărbați. Depozitarul, din momentul în care accepta în grija sa obiectul de valoare, își lua responsabilitatea de a-l îngriji și nu avea voie să se folosească în vreun fel de obiectul păstrat, disponibil mereu, când ar fi fost cerut, pentru o restituire rapidă. Erau prevăzute sancțiuni în cazul în care custodele nu și-ar fi îndeplinit obligațiile. În epoca greco-romană și de asemenea în Filon, termenul „depozit” începe să indice și cuvinte sau învățături ce trebuie transmise. Este interesant de amintit că acest cuvânt desemna și darurile pe care divinitatea le-a dat oamenilor și pe care aceștia au sarcina să le păstreze și să le restituie în momentul morții lor (cf. Filon, *Rerum divinarum...*, 103ș.u.).

În cele trei pasaje ale scrisorilor pastorale, „depozit” reia în parte sensul precedent și îl îmbogățește în mod semnificativ. Acestea este tezaurul credinței, încredințat grijii și protecției slujbașilor Bisericii, pentru a-l păstra pur; altfel spus, este Evanghelia lui Hristos în totalitatea sa, doctrina noului adevăr și a harului oferit în dar oamenilor și revelat nouă prin Hristos. Este un bun absolut care poate fi identificat cu „sfânta învățătură”, este acel ceva care stă la baza bisericii, este învățătura conformă cu adevărata pietate, este misterul planului de mântuire al lui Dumnezeu, revelat în Hristos

și încredințat ministerului bisericii. Un asemenea depozit devine, pentru creștin, terenul sigur pe care poate să se simtă în siguranță chiar împotriva atacurilor eretice. Insistența scrierilor pastorale pe tema aceasta se explică prin amenințarea ereziilor. Fiindcă este bunul cel mai de preț, trebuie protejat, și aici vine în ajutor atât Hristos, cât și forța Spiritului care locuiește în cel credincios (cf. 2 Tim 1, 12.14).

Datorită acestei importanțe, se poate înțelege de ce Paul recomandă, la final în 1 Tim, colaboratorului său: «*O Timotei, apără bine acest depozit*» (1 Tim 6, 20).

SFÂNTA ÎNVĂȚĂTURĂ

„Sfânta învățătură” este traducerea grecescului *hyghiaïnusa didascalia*, care, luat ad litteram, ar putea însemna „învățătură curată”. Termenul cel mai important este „învățătură”, „doctrină”, care trimite la aspectul intelectual și care, în limbaj profan, avea fie sensul activ de „activitate didactică”, fie pe cel pasiv de „a fi instruit”. În biblia greacă, Septuaginta, cuvântul apare doar de 4 ori (cf. Prov 2, 17; Sir 24, 32; 39, 8; Is 29, 13), dar cu noutatea de a se identifica cu „instruirea” divină și cu voința sa. Is 29, 13, în mod surprinzător, folosește pluralul pentru a indica faptul că manifestării univoce a voinței lui Dumnezeu i se opune învățătura umană așa de diversă încât pierde orice șansă de a fi absolută.

În Noul Testament termenul apare uneori la plural, vezi Mt 15, 9; Mc 7, 7; Col 2, 22; 1 Tim 4, 1: dacă oamenii sunt cei care învață, atunci găsim folosit pluralul. Dar când termenul trimite la voința divină, atunci domină singularul. Scrisorile pastorale sunt cele care folosesc insistent termenul: de 15 ori dintr-un total de 21 în Noul Testament. Acest lucru denotă că voința lui Dumnezeu se manifestă prin revelare

istorică și își găsește în Isus împlinirea sa totală (cf. 1 Tim 4, 13; 2 Tim 3, 16; Tt 2, 10).

Odată clarificat termenul „doctrină”, se poate înțelege mai bine formula „sfânta învățătură”. Venind de la Dumnezeu, o astfel de doctrină este sfântă în sensul că duce la mântuire, asigură bunăstarea, are valoare obiectivă. De aici derivă datoria de a transmite mesajul creștin. Prezența frecventă a termenului în scrisorile pastorale și importanța sa minoră în iudaism și în Noul Testament, se explică prin faptul că „sfânta învățătură” trimite fără îndoială la singurul maestru și la autoritatea sa. Prin urmare, se bucură de mare apreciere în scrisorile pastorale pentru că Autorul trebuie să se prezinte ca maestru recunoscut și autoritar. În rolul său de apostol, devine garantul sfintei învățături și asigură puritatea Evangheliei lui Hristos.

În Biserica primară, „doctrina” desemna sinteza a ceea ce Apostolul și toți ceilalți apostoli au transmis-o urmașilor: misterul pascal. Isus mort și înviat. Astfel, „doctrina” devine cristalizarea primitivului *kerygma* sau anunțul creștin esențial.

MANIFESTARE

„Manifestarea” sau „apariția” (în greacă *epiphaneia* de unde italianescul „epifania”) este manifestarea istorică a lui Dumnezeu în Isus din Nazaret și a activității desfășurate de El, prin vorbe și fapte, în cursul vieții sale pământești. Epifaniile pot fi multiple. Prima face referire la nașterea lui Isus în Betleem, om între oameni.

PIETATE

Un cuvânt caracteristic scrisorilor pastorale este „pietate”, care traduce grecescul *eusebeia*, întâlnit de 10 ori dintr-un total de 15 în întreg Noul Testament. Îl regăsim

de 8 ori în 1 Tim, o dată în 2 Tim și o dată în Tit. Apoi apare o dată în Fapte și de 4 ori în 2 Pt. Pentru completarea câmpului lexical, mai apar adverbul (de două ori) și verbul (o dată). Lipsește din scrierile noastre adjectivul corespondent. Cu puținele excepții din Fapte și 2 Pt, putem spune că se află printre cuvintele ce caracterizează scrisorile pastorale.

Dacă este ușor de întocmit această statistică, devine foarte complicat să se precizeze sensul.

În antichitatea clasică, la Eschil de exemplu, cuvântul exprima mai ales atitudinea corectă față de zei. Era forma de respect față de divinitate, dar și față de sanctuarele lor, față de instituții și chiar față de cei morți. Pentru lumea greacă în general, esența pietății este teama reverențioasă, plină de uimire, față de lumea divină, adorarea sa prin cult și prin respectarea poruncilor sale. Este așadar o virtute, de așezat printre celelalte.

Vechiul Testament nu deține un cuvânt care să echivaleze exact cu cel folosit de noi „pios”, „pietate”, folosindu-se de termeni ca „mizericordie”, „teamă de Dumnezeu” sau altele asemănătoare. În LXX, lexicul din sfera pietății este foarte rar. În schimb, este folosit foarte des în Filon (de peste 200 de ori) care păstrează sensul religios, orientându-l spre unicul Dumnezeu și nu spre divinitate.

În Noul Testament, dacă excludem cazurile discutate mai sus și limitate la scrierile pastorale, Fap și 2 Pt, nu folosește acest lexic pentru a exprima atitudini de credință sau de viață creștină. Pentru a-i înțelege semnificația, e necesar să apelăm la pastorale.

Doctrina care este conformă pietății este cea care rămâne fidelă evangheliei lui Hristos, învățăturilor despre el primite de la apostoli (cf. Tt 1, 1). Există o profundă legătură între pietatea creștină, uniunea cu Hristos, și cunoașterea religioasă.

Pietatea este necesară Apostolului și în ea trebuie să se antreneze precum un atlet, dar contrar exercițiului fizic care nu ajută prea mult, ea este utilă în toate, deoarece aduce promisiunea pentru viața eternă (cf. 1 Tim 4, 8). Textul conține *in nuce* tot ceea ce tradiția ne va învăța despre „exercițiile spirituale”.

„Pietatea” și derivatele indică, în esență, un mod clar de comportament în viață: *«Toți cei care vor să trăiască cu pietate față de Isus Hristos vor fi persecutați»* (2 Tim 3, 12). La fel în Tt 2, 2: *«(a apărut harul) care ne învață să trăim cu sobrietate, dreptate și pietate»*. Este vorba despre comportamentul corect față de sine însuși, față de ceilalți și față de Dumnezeu. Pietatea nu este un ideal, ci un fel de conduită de viață care poate dicta o regulă de învățătură. Ceea ce este conform cu pietatea este pur, „doctrina sfântă”. Pietatea nu se substituie „credinței” din celelalte scrisori pastorale și își păstrează valoarea practică; este onoarea dată lui Dumnezeu, serviciul care se menține în interiorul organizării vieții.

REGENERARE/RENAȘTERE

Termenul grecesc *palingenesia*, de la care provine românescul „palingeneză”, semnifică literal „naștere din nou”, „renaștere”, „regenerare”, și exprimă diferite forme de reînnoire: reîntoarcere sau restaurare a ceea ce fusese demult, sfârșitul prizonieratului, refacerea după boală sau altele. În filosofia antică stoică, termenul făcea aluzie la cosmosul care se consuma într-un incendiu și apoi reînvia. Religiile mistice ale epocii elenistice credeau cu putere în ideea de renaștere și regenerare. În timpul activităților religioase, acest adevăr nu era învățat ci reprezentat prin acțiuni dramatice, la care luau parte inițiatul care aștepta să devină părtaș la forța dătătoare de viață și înnoitoare a divinității. Renașterea este o trecere de

la firea umană la o condiție superioară de natură divină.

Perspectiva unui „salt calitativ” prinde contur în gândirea teologică a vechiului Israel, când profeții, de exemplu, deși nu folosesc un cuvânt, prezintă perspectiva unui timp nou într-o fericită relație cu Dumnezeu: *«Le voi da lor o inimă nouă și un spirit nou, voi pune în ei o inimă de carne»* (Iez 11, 19). Cuvântul este însă folosit frecvent de către iudaismul de limbă greacă, mai ales de Filon și Iosif Flaviu, care se servesc de el pentru a descrie diferite tipuri de renaștere: cea a lumii după potop, cea a națiunii după exil, cea a omului după păcat.

În Noul Testament este folosit de două ori, Mt 19, 28 și Tt 3, 5. Pornind de la o clară înțelegere a primului text, se poate deduce că și al doilea, vorbind despre „curățarea pentru regenerare” (același termen „palingenesi”), trimite la o realitate care pătrunde într-o lume viitoare, în însăși realitatea lui Dumnezeu. De fapt, cei botezați sunt destinatarii acțiunii trinitare, învredniciți să devină „moștenitori” ai lui Dumnezeu. Botezul marchează începutul vieții noi, care este o viață de la Dumnezeu, cu Dumnezeu și pentru Dumnezeu.

Ideea renașterii apare clar în întâlnirea nocturnă a lui Nicodim căruia Isus îi spune: *«Dacă cineva nu renaște din înalt, nu poate vedea împărăția lui Dumnezeu [...] dacă cineva nu renaște din apă și din Spirit, nu poate intra în împărăția lui Dumnezeu»* (In 3, 3.5).

În cazul unei asemenea renașteri, printr-un gest gratuit și iubitor din partea lui Dumnezeu, omul este privilegiatul beneficiar care trebuie să o primească cu recunoștință. Trecerea iubirii de la Dumnezeu la om se verifică, din punct de vedere istoric, prin semnul curățirii sau al botezului. Este o cufundare, la exterior în apă, și în interior întru Spiritul care aduce în actualitate opera mântuitoare a lui Isus. Prin urmare, renașterea în Noul Testament nu trebuie înțeleasă, ca în culturile mistice, în sens magic, pusă în practică prin gesturi sau acțiuni cultice, precum diferitele rituri și ceremonii.

Tit 3, 5 spune clar că este Spiritul cel care produce efectul novator. Reînnoirea creștină este deci dar și participare la viața divină (har), dar include răspunsul omului care primește un asemenea dar și se angajează la o totală revizuire a propriei orientări etice. Omul mort fizic, este redat unei noi vieți prin forța Spiritului Sfânt, și în măsură să dea răspunsuri inedite, creând relații noi cu sine însuși, cu Dumnezeu, cu ceilalți.

A DEPUNE MĂRTURIE/ A MĂRTURISI

Verbul grecesc *homologeō* și substantivul *homologia*, cunoscute încă din antichitatea clasică de la Herodot și Sofocle, semnifică literal „a spune același lucru”, deci „a concorda în ceea ce se afirmă”. Termenul apare în mediul iudaic, și subliniază ideea de a da acordul în legătură cu o afirmație a altcuiva, se admite ceva, ori se confirmă ceva. Unanimitatea se manifestă în diverse forme, de la a admite în tribunal până la acordul într-un contract.

Folosirea religioasă a cuvântului trebuie să fie, poate, căutată în folosirea juridică și contractuală: cel care se angajează, printr-un vot, pune bazele unui raport contractual între sine și divinitate. De aici conceptul de solemnă mărturisire a greșelii în tribunal a fost preluat de confesiunea păcatelor în fața divinității. Mai ales anumite uzanțe orientale și-au însușit aceste concepte. În greaca modernă, verbul este folosit pentru a indica actul confesiunii în fața preotului.

În LXX se întâlnește mai ales verbul compus *exomologeō* (de circa 120 de ori), care traduce adesea pe *jadah*, cu sensul de „a confesa-a lauda”. Obiect al laudei sunt maiestatea și puterea lui Dumnezeu (cf. 1 Cr 29, 12ș.u.). Această folosire marchează o schimbare substanțială a semnificației față de greaca profană. Totuși nu s-a pierdut de tot semnificația greacă de a admite public o vină (cf. Ios 7, 19; 1 Re 8, 33ș.u.).

În Noul Testament verbul apare de 26 de ori (dintre

care 10 la In) și cuprinde o multitudine de sensuri care pleacă de la cel de bază din greaca profană, trece prin cel primit în LXX, până la sensul dat de iudaismul târziu. Substantivul apare însă doar de 6 ori și este legat exclusiv de profesiunea de credință creștină și ocupă un loc foarte bine delimitat în liturghie.

Scrisorile pastorale folosesc de două ori verbul (cf. 1 Tim 6, 12; Tt 1, 16) și de două ori substantivul (cf. 1 Tim 6, 12.13). Comunitatea sau individul răspundea prin confesarea publică sau prin profesiunea de credință, ca în cazul din 1 Tim 6, 12, la iertarea păcatelor, adică la acțiunea mântuitoare a lui Dumnezeu în Hristos. Prin această profesiune de credință este recunoscut și mărturisit faptul că Isus Hristos este Domnul, că Dumnezeu l-a înviat din morți pentru salvarea Bisericii sale. Prin profesiune de credință, credinciosul recunoaște că tot ceea ce el este și are, vine de la Dumnezeu. Confesiunea în acest mod, și formulată printr-o recunoaștere a credinței, se prezintă ca un act de credință față de opera mântuitoare a lui Dumnezeu în Hristos.

Tocmai această publică profesiune de credință în Fiul lui Dumnezeu este o parte substanțială a adevăratei credințe și devine semn de dreaptă cristologie contra ereziilor.

BIBLIOGRAFIE

BROX, N., *Le lettere pastorali*, Morcelliana, Brescia, 1970 [or. germ.].

CIPRIANI, S., *Le lettere di Paolo*, Cittadella, Assisi, 1999⁸, pp. 639-730.

CRISOSTOMO, G., *Commento alla prima lettera a Timoteo*, (ediție îngrijită de G. DI NICOLA), Città Nuova, Roma, 1995.

DE AMBROGGI, P., *Le Epistole Pastorali di S. Paolo a Timoteo e a Tito*, Marietti, Torino-Roma, 1964².

FABRIS, R., *Le lettera pastorali*, Queriniana, Brescia, 1986.

-----, *Le Lettere di Paolo*, III, Borla, Roma, 1990², pp. 309-508.

FERRARI, P.L., *Prima lettera a Timoteo, Seconda lettera a Timoteo, Lettera a Tito*, La Bibbia Piemme, Casale Monferrato (AL), 1995, pp. 2912-2944.

IOVINO, P., *Lettere a Timoteo. Lettera a Tito*, Paoline, Milano, 2005.

JEREMIAS, J., *Le lettere a Timoteo e a Tito*, Paideia, Brescia, 1973 [or. germ.].

MARCHESELLI-CASALE, C., *Le Lettere Pastorali - Le due lettere a Timoteo e la lettera a Tito*, EDB, Bologna, 1995.

MERKEL, H., *Le lettere pastorali*, Paideia, Brescia, 1997 [or. germ.].

OBERLINNER, L., *Le lettere pastorali*, Paideia, Brescia, 1999 [or. germ.].

PAXIMADI, G., *Lettera a Tito*, în *Lettere di Paolo* (ed. îngrijită de B. MAGGIONI – F. MANZI), Cittadella, Assisi, 2005, pp. 1391-1427.

PEDROLI, L., *Prima lettera a Timoteo. Seconda lettera a Timoteo*, în *Lettere di Paolo* (ed. îngrijită de B. MAGGIONI – F. MANZI), Cittadella, Assisi, 2005, pp. 1155-1389.

RAVASI, G., *Lettere a Timoteo e a Tito. Ciclo di conferenze tenute al Centro culturale san Fedele di Milano*, EDB, Bologna, 1997.

REUSS, J., *Prima lettera a Timoteo*, Città Nuova, Roma, 1974² [or. germ.].

-----, *Seconda lettera a Timoteo*, Città Nuova, Roma, 1968² [or. germ.].

-----, *Lettera a Tito*, Città Nuova, Roma, 1973² [or. germ.].

SACCHI A., (*et alii*), *Lettere Paoline e Altre Lettere*, Collana Logos - Corso di Studi Biblici 6, LDC, Leumann (Torino), 1996, pp. 215-232.

În limba engleză

BARRETT, C.K., *The Pastoral Epistles*, University Press, Oxford, 1963.

BASSLER, J.M., *1 Timothy, 2 Timothy, Titus*, Abingdon Press, Nashville, 1996.

BERNARD, J.H., *The Pastoral Epistles*, Cambridge, 1989.

COLLINS, R.F., *1 and 2 Timothy and Titus*, Westminster John Knox Press, Louisville – London, 2002.

DORNIER, P., *Les épîtres pastorales*, Gabalda, Paris, 1969.

FEE, G.D., *1 and 2 Timothy, Titus*, Eerdmans, Grand Rapids, 1988.

HANSON, H., *The Pastoral Letters*, University Press, Cambridge, 1982².

HASLER, V., *Die Briefe an Timotheus und Titus. Pastoralbriefe*, Theol. Verlag, Zürich, 1978.

HOLTZ, G., *Die Pastoralbriefe*, Evangelische Verlagsanstalt, Berlin, 1972².

KARRIS, R.J., *The Pastoral Epistles*, Veritas Publications, Dublin, 1979.

KELLY, J.N.D., *A Commentary on the Pastoral Epistles*, Adam & Charles Black, Grand Rapids, 1992.

MOUNCE, W.D., *Pastoral Epistles*, Nelson, Michigan, 2000.

QUINN, J.D., – WACKER, W.C., *The First and Second Letters to Timothy*, Eerdmans, Grand Rapids, 2000.

REDALIÉ, Y., *Paul après Paul: Le temps, le salut, la morale selon les épîtres à Timothée et à Tite*, Labor et Fides, Genève, 1994.

ROLOFF, J., *Der erste Brief an Timotheus*, Theol. Verlag, Zürich, 1988.

SPICQ, C., *Les épîtres pastorales*, Gabalda, Paris, 1969⁴.

Cuprins

Prefață.....	5
INTRODUCERE	
SCRISORILE PASTORALE: 1-2 TIMOTEI TIT.....	7
3. SCHEMA ȘI CONȚINUTUL.....	13
COMENTARIU	
FII CREDINCIOS! 1Tim 1.....	17
Rugăciune și uniune liturgică 1Tim 2.....	25
ÎMPREUNĂ CU MINIȘTRII BISERICII 1 Tim 3	39
SĂ FII ÎN CONFORMITATE CU INIMA	
LUI DUMNEZEU 1 Tim 4.....	53
O COMUNITATE ETEROGENĂ 1 Tim 5, 1-6, 2.....	67
ASPECTE IMPORTANTE 1 Tim 6, 2-21.....	79
UMILI SERVITORI AI ADEVĂRULUI Tit 1.....	91
MISIONARICUNORMĂÎNTREAGĂTit2.....	105
NOUȚATEA VIEȚII Tit 3	117
CREȘȚINI CURAJOȘI 2 Tim 1.....	127
ACCEPTAREA PROPRIEI DOZE DE SUFERINȚĂ	
2 Tim 2	137
JOC DE CONTRASTE 2 Tim 3.....	149
ÎN FAȚA MORȚII 2 Tim 4.....	159
CONCLUZII.....	171
EXCURS.....	173
Figura „episcopului”, maestru și părinte, așa cum apare în scrisorile pastorale (1-2 Timotei și Tit).....	173
1. Contextul ecleziastic al Scrisorilor Pastoral.....	173
2. Ministere și miniștrii.....	177
2.1 Un mare adevăr.....	177
2.2 Tabloul lexical.....	178

2.3 „Episcopul” și prezbiterul/prezbiteri: figuri distincte sau pot fi confundate?.....	182
1.4 Rolul și funcția miniștrilor comunității.....	184
1.5 „Episcopul” în calitate de maestru și părinte.....	188
3. Figurile miniștrilor, prezbiterilor și episcopilor, astăzi.....	191
3.1 Pentru o spiritualitate a ministerului (preoți și episcopi).....	194
3.2 Pentru o spiritualitate a episcopului.....	196
APENDICE.....	200
VOCABULAR.....	200
BIBLIOGRAFIE.....	210

www.galaxiagutenberg.ro
www.librariilegutenberg.ro

Redactor: Mia Hodiş
Tehnoredactare: Zorovavel Petrehuş
Coperta: Firma 9

Bun de tipar: 2011. Apărut: 2011
EDITURA GALAXIA GUTENBERG
435600 Târgu-Lăpuş, str. Florilor nr. 11
Tel./fax: 0262-385786; 0723-377599
E-mail: contact@galaxiagutenberg.ro

*

Tiparul executat de
SC GUTENBERG SRL
435600 Târgu-Lăpuş, str. Florilor nr. 11
Tel./fax: 0262-385786; 0723-377599
E-mail: contact@galaxiagutenberg.ro

SERVICII TIPOGRAFICE COMPLETE